

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
кафедра міжнародних відносин та суспільних комунікацій**

**Національна безпека України в умовах російсько-української війни:
євроатлантичний вектор та роль НАТО**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконав:

студент 6 курсу, 603 групи

Николайчук Віталій Віталійович

Керівник:

кандидат філософських наук,
доцент Струтинський В.Є.

Рецензент:

кандидат політичних наук,
доцент ППБ.

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № _____ від _____ 2025 р.
Зав. кафедрою _____ доцент Макар В.Ю.*

Чернівці – 2025

Анотація

У кваліфікаційній роботі досліджено особливості забезпечення національної безпеки України в умовах російсько-української війни крізь призму євроатлантичної інтеграції та співпраці з НАТО. Проаналізовано сучасні виклики та загрози безпеці держави, визначено ключові напрями трансформації системи національної безпеки у контексті збройної агресії Російської Федерації. Розкрито роль Північноатлантичного альянсу у зміцненні обороноздатності України, а також окреслено перспективи поглиблення взаємодії у політичній, військовій та стратегічній сферах. Здійснено оцінку впливу євроатлантичного вектора зовнішньої політики на реформування сектору безпеки та оборони. Визначено значення партнерства з НАТО для гарантування стабільності та стійкості України в умовах сучасних геополітичних викликів.

Ключові слова: національна безпека, Україна, російсько-українська війна, НАТО, євроатлантична інтеграція, обороноздатність, зовнішня політика.

Summary

The qualification paper examines the peculiarities of ensuring Ukraine's national security in the context of the Russian-Ukrainian war through the prism of Euro-Atlantic integration and cooperation with NATO. The study analyzes current challenges and threats to the state's security and identifies the key directions of transformation within Ukraine's national security system under conditions of Russian armed aggression. The role of the North Atlantic Alliance in strengthening Ukraine's defense capabilities is revealed, and prospects for deepening cooperation in political, military, and strategic spheres are outlined. The influence of the Euro-Atlantic vector of Ukraine's foreign policy on the reform of the security and defense sector is assessed. The importance of partnership with NATO in ensuring Ukraine's stability and resilience amid contemporary geopolitical challenges is determined.

Keywords: national security, Ukraine, Russian-Ukrainian war, NATO, Euro-Atlantic integration, defense capability, foreign policy.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів має посилання на відповідне джерело.

_____ В.В. Николайчук

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	6
ВСТУП	7
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	12
1.1. Теоретичні основи дослідження національної безпеки в системі міжнародних відносин	12
1.2. Євроатлантична інтеграція як складова системи національної безпеки України.....	21
1.3. Аналіз джерельної бази дослідження.....	33
Висновки до розділу 1	38
РОЗДІЛ II ЄВРОАТЛАНТИЧНИЙ ВЕКТОР УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	41
2.1. Еволюція зовнішньополітичного курсу України щодо НАТО та ЄС	41
2.2. НАТО як стратегічний партнер України у сфері безпеки.....	53
2.3. Європейська та євроатлантична інтеграція як взаємодоповнюючі процеси	72
Висновки до розділу 2	83
РОЗДІЛ III. РОЛЬ НАТО У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	86
3.1. Військово-політична та гуманітарна підтримка України з боку держав-членів НАТО.....	86
3.2. Вплив російсько-української війни на стратегічні пріоритети НАТО.....	94
3.3. Перспективи членства України в НАТО та формування нової архітектури безпеки в Європі.....	103
Висновки до розділу 3.....	113

ВИСНОВКИ.....	119
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	124
SUMMARY.....	144

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ СКОРОЧЕНЬ

АТО – Антитерористична операція

ЗСУ – Збройні сили України

ЄС – Європейський Союз

ЄПБО / СПБО – Єдина політика безпеки та оборони / Спільна політика безпеки та оборони (Common Security and Defence Policy, CSDP)

НАТО – Організація Північноатлантичного договору (North Atlantic Treaty Organization)

НБ – Національна безпека

ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі (Organization for Security and Co-operation in Europe, OSCE)

ООН – Організація Об'єднаних Націй (United Nations, UN)

РФ – Російська Федерація

РСЗВ – Реактивна система залпового вогню

СЗБП – Спільна зовнішня та безпекова політика (Common Foreign and Security Policy, CFSP)

США – Сполучені Штати Америки (United States of America, USA)

УЄІ – Українська євроатлантична інтеграція

ХААК – Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО

ЦОВВ – Центральний орган виконавчої влади

ППО – Протиповітряна оборона

ВСТУП

Актуальність дослідження. Російсько-українська війна, що триває з 2014 року та набула повномасштабного характеру у 2022 році, стала переломним моментом для всієї системи міжнародної безпеки та глобальної політики. Вона оголила структурні слабкості існуючих механізмів колективної безпеки, актуалізувала потребу у посиленні оборонних спроможностей України, а також змінила стратегічні пріоритети НАТО та Європейського Союзу. У цих умовах питання національної безпеки України набуло виняткового значення, адже від ефективності її забезпечення залежить не лише збереження державного суверенітету, але й стабільність усього європейського простору. Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю комплексного осмислення євроатлантичного вектора української політики безпеки, зокрема визначення ролі та потенціалу НАТО у протидії сучасним викликам. Україна, опинившись на передовій боротьби за демократичні цінності, стала ключовим партнером Альянсу у Східній Європі. Водночас, процес інтеграції до системи колективної безпеки НАТО супроводжується низкою політичних, військових та інституційних викликів, що потребують наукового аналізу та узагальнення. З огляду на це, особливого значення набуває вивчення трансформації національної системи безпеки України у контексті євроатлантичних процесів, оцінка ефективності співпраці з НАТО, а також аналіз стратегічних документів та рішень, спрямованих на посилення обороноздатності держави. Дослідження цих питань дозволяє виявити динаміку реформ сектору безпеки та оборони, окреслити основні напрями взаємодії України з міжнародними партнерами та спрогнозувати подальші перспективи інтеграції у структури колективної оборони. Проблематиці національної безпеки України, її євроатлантичної інтеграції та співпраці з НАТО присвячено роботи низки українських і зарубіжних дослідників, зокрема О. Александрова, Г. Перепелиці, В. Горбуліна, А. Лопати, С. Кононенка, О. Власюка, В. Бебика, М. Шурича, а також аналітичні звіти Центру Разумкова, Національного інституту

стратегічних досліджень, RAND Corporation та NATO Defence College. Водночас у науковій літературі залишаються недостатньо опрацьованими питання практичного виміру взаємодії України та НАТО в умовах повномасштабної війни, зокрема впливу Альянсу на трансформацію системи національної безпеки, а також формування нової архітектури європейської безпеки. Отже, актуальність обраної теми визначається не лише її безпосереднім зв'язком із сучасними геополітичними подіями, але й важливістю для розробки стратегічних орієнтирів подальшого розвитку України в євроатлантичному просторі.

Метою дослідження є комплексне вивчення особливостей забезпечення національної безпеки України в умовах російсько-української війни, аналіз ролі та впливу НАТО у цьому процесі, а також визначення перспектив розвитку євроатлантичного вектора української політики безпеки.

Для реалізації поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

- розглянути теоретико-методологічні засади дослідження національної безпеки та євроатлантичної інтеграції України;
- проаналізувати основні чинники, що впливають на трансформацію системи національної безпеки України в умовах збройної агресії Російської Федерації;
- охарактеризувати сучасний стан і напрями співпраці України з НАТО у політичній, військовій та стратегічній сферах;
- дослідити роль НАТО у зміцненні обороноздатності України та реформуванні сектору безпеки і оборони; проаналізувати нормативно-правову та інституційну базу євроатлантичної інтеграції України;
- виявити основні проблеми та бар'єри на шляху поглиблення взаємодії України з Альянсом; визначити перспективи розвитку партнерства між Україною та НАТО в контексті формування нової архітектури європейської безпеки.

Об’єктом дослідження є система національної безпеки України в умовах збройної агресії Російської Федерації та процеси її трансформації у контексті євроатлантичної інтеграції.

Предметом дослідження виступають напрями, механізми та інструменти співпраці України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) у сфері зміцнення національної безпеки, реформування сектору оборони та реалізації стратегічного курсу на членство в Альянсі.

Методи дослідження. У процесі дослідження проблематики національної безпеки України в умовах російсько-української війни та формування євроатлантичного вектора співпраці було використано комплекс методів, характерних для аналізу міжнародних відносин і безпекових студій. Такий підхід зумовлений необхідністю врахування багаторівневої природи безпекових процесів, що охоплюють політичні, військові, економічні та інформаційні аспекти.

Основним інструментом аналізу виступив **аналітичний метод**, який дав змогу простежити динаміку змін у системі національної безпеки України, визначити ключові тенденції у взаємодії з НАТО та виявити вплив російської агресії на безпекову політику держави.

Для з’ясування особливостей прийняття стратегічних рішень у сфері оборони та безпеки застосовано **метод аналізу зовнішньополітичних рішень**, що дозволив реконструювати механізми формування української політики безпеки, враховуючи фактори внутрішньої політики, міжнародного тиску та суспільних настроїв.

Контент-аналіз офіційних документів, нормативно-правових актів, стратегій національної безпеки, заяв керівництва України та НАТО дав можливість об’єктивно оцінити офіційну позицію сторін і визначити ступінь

відповідності між декларативними намірами та практичними кроками у сфері співпраці.

Для дослідження ролі міжнародних структур у формуванні безпекового середовища використано **інституційний підхід**, який дозволив визначити місце та значення НАТО в системі регіональної безпеки Європи, а також оцінити вплив євроатлантичних стандартів на реформування оборонного сектору України.

Загальним методологічним підґрунтям дослідження став **системний підхід**, який розглядає національну безпеку як складну динамічну систему, що формується під впливом взаємопов'язаних внутрішніх і зовнішніх чинників, зокрема міжнародного партнерства, збройного протистояння та процесів глобальної безпеки.

Практичне значення проблеми дослідження. Практичне значення проведеного дослідження полягає у можливості застосування його результатів для вдосконалення державної політики України у сфері національної безпеки та оборони, зокрема в контексті поглиблення співпраці з НАТО. Отримані висновки можуть бути використані для оптимізації стратегічного планування, формування нових підходів до інтеграції євроатлантичних стандартів у систему національної оборони, а також для розробки рекомендацій щодо підвищення ефективності взаємодії з міжнародними безпековими структурами.

Результати дослідження сприяють кращому розумінню ролі НАТО у зміцненні обороноздатності України, а також дозволяють визначити напрями удосконалення механізмів політичної та військової взаємодії між Україною та державами-членами Альянсу.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки та результати дослідження пройшли апробацію в межах наукових заходів,

присвячених питанням міжнародної безпеки, євроатлантичної інтеграції та зовнішньої політики України. Автор мав можливість представити ключові аспекти дослідження, отримати фахові зауваження та рекомендації, що сприяло уточненню теоретичних і практичних висновків роботи.

Зокрема, результати дослідження були представлені на XVIII Міжнародній науково-практичній конференції студентів і молодих учених “Актуальні проблеми зовнішньої політики України” (8 листопада 2024 р., м. Чернівці), де автор виступив із доповіддю «Євроатлантичні перспективи України в умовах російсько-української війни 2014-2024 років»

Структура роботи. Робота складається з переліку використаних скорочень, вступу, трьох розділів з підрозділами та висновків до розділів, загальних висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 147 сторінка, з яких основного тексту – 111 сторінок.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

1.1. Теоретичні основи дослідження національної безпеки в системі міжнародних відносин

Національна безпека у сучасній системі міжнародних відносин розглядається як комплексний багатовимірний феномен, що поєднує військові, політичні, економічні, інформаційні та гуманітарні аспекти життєдіяльності держави. Її змістовне наповнення суттєво трансформувалося наприкінці ХХ — на початку ХХІ століття, що було зумовлено як еволюцією теоретичних підходів до вивчення міжнародної політики, так і радикальними змінами глобальної безпекової архітектури. У традиційному розумінні безпека держави сприймалася передусім як військова спроможність захистити кордони та забезпечити територіальну цілісність. Проте з розвитком технологій, поглибленням економічної взаємозалежності та появою нових типів загроз — гібридних, кібернетичних, інформаційних — з'явилася потреба у ширшому тлумаченні цього поняття.

У рамках реалістичної парадигми, що домінувала у науковій думці впродовж більшої частини ХХ століття, національна безпека трактувалася крізь призму балансу сил і здатності держави мобілізувати ресурси для протидії зовнішнім загрозам. Прихильники цього напрямку, зокрема Ганс Моргентау, стверджували, що міжнародна політика є сферою боротьби держав за владу, а отже головним показником їхньої безпеки виступає військова могутність[81]. У подальшому Кеннет Уолтц уточнив ці положення, наголошуючи, що анархічний характер міжнародної системи змушує держави орієнтуватися на самодопомогу, формувати оборонні союзи та прагнути до накопичення силового потенціалу [154]. Саме в рамках реалістичної традиції пояснюється виникнення таких оборонних структур, як НАТО, створених з

метою стримування потенційного противника через колективну відповідь на будь-яку загрозу. Попри свою логічність і внутрішню послідовність, реалістичний підхід не міг повною мірою описати весь спектр міжнародних процесів, що відбувалися з другої половини XX століття. Держави дедалі більше вступали у взаємозалежність, зростала роль міжнародних організацій і норм, а конфлікти почали вирішуватися не лише шляхом силового протистояння. У зв'язку з цим сформувалася ліберальна школа міжнародних відносин, представлена Робертом Кеогейном та Джозефом Наєм, яка зосередила увагу на інституційній природі безпеки. Ліберали підкреслювали, що міжнародні інститути не просто відображають баланс сил, а активно впливають на поведінку держав, формують правила та сприяють стабільності [77]. З цієї перспективи безпека держави забезпечується не лише власними оборонними ресурсами, а й участю в системі міжнародних правил, процедурах консультацій та інституційних механізмах реагування на кризи. Ще один важливий напрям дослідження безпеки — конструктивізм, який звертає увагу на соціальні та ідентифікаційні чинники. На думку Александра Вендта, загрози формуються не лише з об'єктивних властивостей держави чи її спроможностей, а з уявлень і колективних очікувань, що визначають сприйняття «друга» і «ворога» [155]. Тобто безпека має не лише матеріальний, а й соціальний вимір: ворог з'являється там, де формуються відповідні дискурси, історичні інтерпретації та політичні наративи. Саме тому вивчення безпеки вимагає аналізу політичної культури, ідеологічних моделей та інформаційного середовища. Завдяки розвитку критичних безпекових студій відбулася також концептуалізація понять «широкої» та «гуманітарної» безпеки, які включають захист прав людини, запобігання гуманітарним катастрофам, забезпечення економічної стабільності й екологічної стійкості.

У рамках Копенгагенської школи Баррі Бузан запропонував переглянути класичні параметри безпеки, виділивши п'ять її вимірів: військовий,

політичний, економічний, соціальний та екологічний [49]. Його підхід дозволив досліджувати взаємозв'язок між внутрішніми та зовнішніми загрозами, адже нестабільність у суспільстві може також бути джерелом зовнішньополітичних ризиків. В українській дослідницькій традиції поняття національної безпеки формувалося під впливом як західних теоретичних підходів, так і власного історичного досвіду. Українські науковці, такі як Володимир Горбулін, Григорій Перепелиця, Олександр Литвиненко, звертають увагу на специфічні чинники формування української моделі безпеки — нестабільне геополітичне положення, тривалий вплив Росії, незавершеність процесу побудови інституційної спроможності держави та необхідність інтеграції до євроатлантичного простору [5]. На їхню думку, безпека України може бути ефективно забезпечена лише за умов інтеграції в систему колективної оборони НАТО, активної участі в міжнародних організаціях і реалізації глибоких внутрішніх реформ. Особливе значення у переосмисленні української концепції безпеки відіграли події 2014 року — російська анексія Криму та розгортання війни на Донбасі. Після цих подій питання зовнішньої агресії перестало бути теоретичним, а стало безпосередньою практичною загрозою для існування держави. Саме тому у наукових працях та державних документах з'явилася ідея комплексного підходу до безпеки, що включає військову модернізацію, кіберзахист, інформаційну політику, енергетичну незалежність, розвиток сектору оборони та реформу інституцій [34]. Україна поступово перейшла від позаблокової політики до стратегічного курсу на НАТО, що відображено у численних законах, стратегіях і програмах, прийнятих після 2014 року. У цьому контексті важливими є дослідження інституційної взаємодії України з НАТО.

Членство в Альянсі розглядається українськими та західними експертами не лише як механізм захисту від зовнішнього нападу, а як шлях до глибокої трансформації сектору безпеки, зміцнення демократичних інститутів,

реформування оборонно-промислового комплексу та підвищення стандартів управління державою. У праці Філіпа Брідлава та Александра Вершбоу зазначається, що участь України у програмах НАТО сприяє «операційній сумісності, інституційній модернізації та формуванню нової стратегічної культури» [47]. Таким чином, сучасні концепції національної безпеки базуються на поєднанні декількох підходів, кожен з яких дозволяє глибше розкрити окремі аспекти цього багатокомпонентного явища. Реалізм пояснює силовий вимір і необхідність оборонних союзів. Лібералізм демонструє роль інституцій та кооперації. Конструктивізм наголошує на важливості ідентичностей та політичних наративів. Критичні студії розширюють сферу дослідження на економічні, соціальні та гуманітарні аспекти. Застосування цих підходів у комплексі дає можливість сформувати цілісне бачення того, як Україна може забезпечувати свою безпеку в умовах тривалої російської агресії та трансформації глобальної безпекової системи.

У подальшому розвитку теоретичних підходів до безпеки важливе місце посідає концепція «глобальної невизначеності», яка виникла після завершення Холодної війни. Відсутність чіткої біполярної структури міжнародної системи призвела до появи нових форм конфліктів та загроз, які не вписуються в класичні уявлення про міждержавну війну. Поширення тероризму, зростання ролі приватних військових компаній, втручання у внутрішні справи інших держав під прикриттям «гібридних операцій», використання кіберзасобів та інформаційних маніпуляцій — все це змусило уряди та дослідників переглянути стратегічні основи забезпечення безпеки. Як зазначає Мері Калдор, характер сучасних конфліктів змістився з традиційного «політичного протистояння армій» до «війни мережеских акторів», які діють у сірій зоні між військовими та цивільними [76]. Такий підхід значною мірою пояснює природу російських дій проти України, які поєднують класичні військові інструменти з інформаційно-психологічними, економічними та кібератаками.

Особливе місце у формуванні сучасного уявлення про національну безпеку займає концепція «гуманітарної безпеки» (human security), запропонована Програмою розвитку ООН. Вона змістила акцент із держави як основного суб'єкта безпеки на людину, її соціальну стабільність, економічне благополуччя, екологічні умови, захист прав і свобод [74]. У такому вимірі національна безпека України також набула нових рис, оскільки російська агресія створила загрози не лише для державного суверенітету, а й для людського життя, міграційних процесів, соціальної згуртованості, доступу до базових послуг та економічної стійкості. Європейські інституції, включно з НАТО, дедалі більше застосовують підхід гуманітарної безпеки, особливо у контексті кризових ситуацій та воєнних конфліктів, що впливає і на формування українських безпекових стратегій. У ширшому сенсі розвиток глобалізації, економічної інтеграції та технологій призвів до того, що міжнародні загрози стали більш комплексними й взаємопов'язаними. Як наголошує Мануель Кастельс, у сучасному світі мережеві структури, інформаційні потоки та технології формують нову конфігурацію влади, яка створює і нові форми вразливості [52].

Для України цей аспект є особливо важливим, оскільки російські стратегії впливу активно використовують саме інформаційні канали, цифровий простір і соціальні мережі як інструменти підривної діяльності. Питання кібербезпеки стало одним з ключових у взаємодії України з НАТО, адже сучасні конфлікти часто починаються з кібератак на інфраструктуру, енергетичні об'єкти, державні реєстри та системи управління. Енергетична безпека стала ще одним критичним аспектом у структурі національної безпеки. Росія впродовж десятиліть використовувала енергоресурси як інструмент тиску на Україну, що науковці нерідко розглядають як форму «енергетичного шантажу». Зокрема, Міхаель Леві вказує, що держави-експортери енергоносіїв можуть впливати на політичний курс інших держав, маніпулюючи постачанням або цінами [17].

Україна стала одним з найяскравіших прикладів цього явища, що також підштовхнуло її до переорієнтації на євроатлантичний простір як гарант енергетичної стабільності. Політичні наративи, що формують сприйняття загроз, також стали предметом ґрунтовного аналізу у сучасній теорії безпеки. Важливу роль тут відіграє концепція сек'юритизації, запропонована представниками Копенгагенської школи. Згідно з нею, певне питання стає «безпековим», коли політичні актори визначають його як таке, що загрожує існуванню держави або суспільства, і коли суспільство визнає цю загрозу легітимною [50]. У випадку України сек'юритизація російської загрози відбулася не лише на державному рівні, а й у суспільній свідомості, адже події 2014 року докорінно змінили уявлення громадян про природу російсько-українських відносин. Застосування теорії сек'юритизації також дозволяє зрозуміти процеси у самій Росії, яка активно використовує безпекові наративи для легітимації агресивної зовнішньої політики. Як зазначає Дмитрій Тренін, російська влада систематично перетворює внутрішні політичні проблеми на питання «національної безпеки», виправдовуючи авторитарні практики потребою протидії зовнішнім загрозам [148].

Цей фактор є важливим для розуміння того, чому російська агресія має не лише військовий, а й глибокий ідеологічний вимір. Розглядаючи міжнародні стратегічні підходи, варто також виділити концепцію «стримування» (deterrence), яка лежить в основі діяльності НАТО та визначає логіку колективної оборони. Вона передбачає створення таких умов, за яких потенційний противник розуміє неминучість значних втрат у разі агресії. За словами Томаса Шеллінґа, стримування ефективно тоді, коли загроза відплати є «достатньо переконливою та зрозумілою» [139]. Саме НАТО виступає ключовим носієм цієї концепції у сучасній Європі, а прагнення України долучитися до системи колективної оборони є логічною відповіддю на загрози її існуванню. У сучасному науковому дискурсі безпека держави розглядається

і у контексті демократичних інститутів. Як стверджує Ларрі Даймонд, рівень демократичного розвитку прямо впливає на стійкість держави до зовнішніх загроз, оскільки демократичні інституції забезпечують підзвітність влади, мінімізують корупцію та сприяють соціальній згуртованості [61]. Для України це питання є особливо важливим, адже реформи, які здійснюються у рамках євроатлантичної інтеграції, спрямовані не лише на модернізацію оборонної сфери, а й на зміцнення державного управління та верховенства права. Таким чином, теоретико-концептуальні засади дослідження національної безпеки України формуються на стику класичних міжнародних підходів і сучасних критичних теорій. Реалістичний погляд пояснює природу російської агресії як спроби змінити баланс сил у регіоні. Ліберальний — акцентує на ролі міжнародних інституцій, передусім НАТО та ЄС, у забезпеченні стабільності. Конструктивістський — розкриває значення ідентичностей, історичних наративів і політичних міфів у формуванні зовнішньої політики. Критичні студії — підкреслюють широту спектра загроз, що виходять за межі військових питань. Сукупність цих підходів дозволяє сформулювати комплексне розуміння природи сучасних ризиків і визначити оптимальний стратегічний курс України в умовах триваючої російсько-української війни.

У сучасних умовах російсько-української війни особливої уваги набуває питання взаємозалежності військової та інформаційної безпеки, адже обидві сфери тісно переплетені та взаємодоповнюють одна одну. Інформаційні операції дедалі частіше стають частиною широкомасштабних конфліктів, і Росія активно використовує цей інструментарій проти України з 2014 року. Саме тому концепція інформаційної безпеки стала одним із ключових елементів національної безпеки, що відображено у Стратегії національної безпеки України та ряді інших нормативно-правових документів. У працях українських дослідників, зокрема Олександра Потехіна та Володимира Ліпкана, наголошується, що інформаційна агресія є не менш небезпечною, ніж

військова, оскільки вона здатна підривати внутрішню стабільність, впливати на суспільну свідомість та руйнувати довіру до державних інституцій [22].

Одним із важливих концептуальних елементів сучасних безпекових студій є поняття стійкості (resilience), яке передбачає здатність держави зберігати функціональність навіть в умовах глибоких криз. Організація Північноатлантичного договору визначає стійкість як ключовий компонент обороноздатності держав-членів і партнерів, акцентуючи увагу на необхідності готовності до гібридних атак, кіберагресії, інформаційних маніпуляцій та блокування критичної інфраструктури [129]. Для України, яка перебуває в умовах постійної військової загрози, питання стійкості набуває особливої ваги, адже воно охоплює не лише військовий аспект, а й енергетичну незалежність, функціонування економіки, роботу державних органів та здатність суспільства адаптуватися до довготривалих викликів. Ще одним ключовим напрямом, який значно вплинув на сучасні уявлення про безпеку, є концепція «тотальної оборони», яка активно застосовується у Скандинавських країнах та Балтії. Вона передбачає залучення всіх інституцій держави, бізнесу та громадянського суспільства до підготовки та реагування на загрози. Українські експерти, такі як Олександр Дьяченко та Олексій Мельник, відзначають, що саме ця модель стала основою для реформування сектору оборони після 2014 року, коли стало очевидно, що традиційний підхід не може ефективно протистояти гібридним загрозам [9]. У цьому контексті тісна співпраця з НАТО, яке має успішний досвід впровадження подібних моделей у країнах Центральної та Східної Європи, відіграє ключову роль у трансформації української безпекової системи. Поступове посилення ролі міжнародних організацій у сфері безпеки, а також активне залучення України до їхньої діяльності показує, що сучасні конфлікти не можуть розглядатися виключно як внутрішня проблема однієї держави. Підходи, визначені у працях Б. Бадіє та Д. Ротафельса, підкреслюють, що жодна держава не здатна

самостійно забезпечити повний спектр безпеки у глобалізованому світі, а відповідь на виклики має ґрунтуватися на багаторівневій кооперації, регіональних союзах і спільних стратегічних підходах [46]. Це особливо актуально для України, яка упродовж багатьох років залишалася об'єктом зовнішнього впливу, але після 2014 року поступово сформувала активний суб'єктний вимір власної політики у сфері безпеки.

Також необхідно враховувати, що сучасні концепції безпеки охоплюють не лише реакцію на загрози, а й превентивні механізми. Підхід «превентивної безпеки», який поширився у практиці Європейського Союзу та НАТО після 2001 року, передбачає раннє виявлення ризиків, прогнозування поведінки потенційних агресорів та створення системи стримування, яка ускладнює або робить неможливою реалізацію їхніх планів [39]. У цьому контексті інтеграція України у структури Альянсу не лише посилює її обороноздатність, але й включає її у ширший регіональний механізм превентивного реагування. Таким чином, теоретико-концептуальні засади дослідження національної безпеки України базуються на розумінні того, що безпека є багатокomпонентним явищем, яке не може бути зведене до суто військової або політичної складової. Вона включає взаємозв'язок військової сили, інституційної стійкості, демократичного розвитку, гуманітарного та інформаційного вимірів, а також міжнародної співпраці, яка виступає одним з ключових чинників захисту держави. Російсько-українська війна актуалізувала всі ці аспекти, зробивши їх невід'ємною частиною досліджень національної безпеки та визначивши необхідність поглиблення євроатлантичної інтеграції як стратегічної відповіді України на зовнішні виклики.

1.2. Євроатлантична інтеграція як складова системи національної безпеки України

Євроатлантична інтеграція України є однією з ключових складових формування системи національної безпеки, що зумовлена як історичними, так і сучасними геополітичними чинниками. Від моменту здобуття незалежності Україна опинилася у складній безпековій ситуації: із одного боку, держава отримала значний потенціал у вигляді розвиненого військово-промислового комплексу та чисельних Збройних Сил, але з іншого — успадкувала складну систему безпеки, що десятиліттями функціонувала в межах радянської військової доктрини. Відсутність чіткої стратегії розвитку, постійні внутрішньополітичні коливання та вплив Російської Федерації зумовили те, що євроатлантичний курс України тривалий час залишався непослідовним. Водночас поступові зміни у зовнішньополітичному мисленні, а також посилення російської агресії привели до переосмислення стратегічних пріоритетів, у результаті чого інтеграція до НАТО стала фундаментальною складовою української безпеки. Ранні етапи співпраці України з НАТО були здебільшого декларативними. Участь у програмі «Партнерство заради миру» у 1994 році дозволила Києву зробити перші кроки у напрямі поглиблення військово-політичної співпраці та розпочати процес адаптації до євроатлантичних стандартів. Однак у 1990-х роках українське керівництво змушене було лавірувати між Заходом і Росією, що не давало змоги сформувати цілісну стратегію безпеки. Саме тому Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО 1997 року стала важливим кроком уперед, адже вона не лише закріпила механізми політичного діалогу, але й заклала основи для майбутньої інституційної взаємодії.

У рамках створеної Комісії Україна—НАТО почалося формування постійних консультаційних механізмів, що стало важливою передумовою подальшої інтеграції. Однак істотні зміни розпочалися лише у 2000-х роках,

коли на міжнародній арені активізувалися процеси переосмислення ролі НАТО після терактів 11 вересня 2001 року. Альянс змістив фокус на боротьбу з тероризмом, стабілізацію регіонів та розширення сфери впливу на Східну Європу. У цих умовах Україна отримала можливість долучитися до низки миротворчих місій Альянсу, зокрема у Косово та Іраку, що сприяло підвищенню рівня взаємосумісності українських Збройних Сил із силами НАТО. Проте внутрішні політичні процеси ускладнювали ці зусилля. Попри спроби окремих політичних лідерів активізувати курс на НАТО, зокрема у 2005–2009 роках, відсутність стратегічної єдності, значний вплив проросійських сил та інформаційні кампанії проти НАТО гальмували інтеграційний процес. Поворотним моментом стала російська агресія 2014 року. Анексія Криму та початок війни на Донбасі довели неспроможність політики позаблоковості, яка, замість гарантій безпеки, лише послабила позиції України на міжнародній арені. У відповідь Україна не лише відмовилася від позаблокового статусу, але й законодавчо закріпила курс на членство в НАТО. Саме з цього моменту євроатлантична інтеграція перетворилася на елемент виживання держави, а не просто зовнішньополітичний вибір.

Після 2014 року співпраця з Альянсом набула системного характеру. Було розпочато масштабну реформу сектору безпеки та оборони з урахуванням принципів і стандартів НАТО. Особлива увага приділялася демократичному цивільному контролю, удосконаленню системи оборонного планування, реформуванню Генерального штабу, впровадженню нової системи логістики та стандартизації навчання військовослужбовців. Як наголошують у Національному інституті стратегічних досліджень, цей період ознаменував перехід від співпраці на рівні тренувань до глибокої інституційної інтеграції, що включає адаптацію законодавства, процедур управління та стратегічного планування. Особливо важливим кроком стало надання Україні статусу

партнера з розширеними можливостями (Enhanced Opportunities Partner) у 2020 році. Цей статус відкрив доступ до розширених програм навчання, обміну розвідданими, спільних військових навчань і механізмів оперативного реагування. Україна отримала можливість брати участь у плануванні операцій НАТО, а також долучатися до діяльності робочих груп у сферах кібербезпеки, протидії гібридним загрозам та стратегічних комунікацій. Початок повномасштабного вторгнення Росії у лютому 2022 року став черговим вододілом, який остаточно визначив характер української безпеки як євроатлантичний. У цей період НАТО фактично взяло на себе функцію координації військової допомоги держав-членів через платформу «Рамштайн», а Україна стала одним із ключових партнерів Альянсу у сфері стримування Росії. Участь українських військових у навчаннях, обмін розвідданими між Україною та НАТО, інтеграція у систему ППО союзників та адаптація до стандартів озброєння свідчать про безпрецедентний рівень взаємосумісності. В інституційному вимірі інтеграція України до НАТО означає не лише реформування сектору безпеки, але й глибоку модернізацію політичної та правової системи. Альянс висуває чіткі вимоги щодо демократичного управління, прозорості оборонних закупівель, боротьби з корупцією, зміцнення незалежності судової системи. Тому євроатлантична інтеграція стає каталізатором внутрішніх змін, спрямованих не лише на підвищення обороноздатності, але й на удосконалення загального рівня державного управління.

Євроатлантична інтеграція України посідає ключове місце у формуванні сучасної системи національної безпеки держави, оскільки саме у межах євроатлантичного простору Україна знайшла найбільш ефективні механізми протидії зовнішнім загрозам, реформування сектору безпеки та стабілізації стратегічного середовища. Після здобуття незалежності Україна опинилася в унікальній безпековій ситуації, успадкувавши від Радянського Союзу потужні

військові структури, але водночас — повну відсутність політичних та інституційних гарантій безпеки, що змушувало державу шукати зовнішні механізми підтримки [29]. Уже в середині 1990-х років стало очевидно, що партнерство із західними демократичними інституціями є одним із ключових шляхів забезпечення довгострокової стабільності. Першим системним кроком у цьому напрямі стало приєднання України до програми НАТО «Партнерство заради миру» у 1994 році, яке створило основу для практичної взаємодії у військовій, гуманітарній та політичній сферах [38]. Програма дозволила Києву долучитися до миротворчих операцій, спільних навчань та консультацій у сфері оборонної політики. Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО, підписана у 1997 році, закріпила механізми регулярного політичного діалогу та створила Комісію Україна – НАТО, яка стала першим постійним форматом консультацій між Києвом та Альянсом. Проте протягом перших двох десятиліть незалежності курс України щодо НАТО залишався нестабільним. Внутрішні політичні конфлікти, значний вплив проросійських сил, а також масштабні інформаційні кампанії Росії проти НАТО зумовлювали численні коливання між євроатлантичним та «багатовекторним» підходами. Попри спроби активізувати співпрацю у 2005–2009 роках, зокрема під час Плану дій щодо членства (MAP), Україна не змогла досягти суттєвого прогресу через відсутність політичного консенсусу [3].

Закріплення у законі 2010 року позаблокового статусу фактично зупинило інтеграційний процес [24]. Ситуація кардинально змінилася після початку російської агресії у 2014 році. Анексія Криму та військові дії на Донбасі показали повну неефективність попередньої стратегії безпеки та актуалізували необхідність пошуку реальних гарантій. Вже в грудні 2014 року Верховна Рада скасувала позаблоковий статус, а у 2017 році закріпила курс на членство в НАТО на рівні закону [23]. Цей період ознаменувався глибокою трансформацією сектору безпеки та оборони України, що здійснювалася

відповідно до принципів НАТО, особливо у сферах стратегічного планування, цивільного контролю над Збройними Силами та оборонних закупівель [32]. Важливим інституційним проривом стало надання Україні у 2020 році статусу партнера з розширеними можливостями (Enhanced Opportunities Partner), що відкрило доступ до розширеного обміну розвідданими, більш широкої участі у навчаннях, консультаціях та оперативному плануванні [20]. Це дозволило Україні досягти високого рівня взаємосумісності зі збройними силами держав-членів Альянсу. Після початку повномасштабного вторгнення Росії у лютому 2022 року євроатлантичний курс набув екзистенційного значення. НАТО активізувало підтримку України на політичному, військовому та інституційному рівнях, координуючи допомогу через Контактну групу у форматі «Рамштайн», яка стала фактичним центром колективного ухвалення рішень щодо військової підтримки Києва [15]. Україна отримала безпрецедентний рівень допомоги в галузі логістики, систем протиповітряної оборони, підготовки особового складу та зміцнення кібербезпеки [151]. У 2020-х роках євроатлантична інтеграція України включає не лише адаптацію військових стандартів, але й глибоке реформування політичної системи. НАТО послідовно наголошує, що членство неможливе без прозорості оборонних закупівель, демократичного контролю над сектором безпеки, верховенства права та посилення боротьби з корупцією [124]. Цей компонент євроатлантичної інтеграції суттєво впливає на внутрішню політику України і сприяє формуванню інституційної стійкості держави. Новим етапом стали рішення Вільнюського саміту НАТО 2023 року, де було створено Раду Україна—НАТО, що замінила Комісію Україна—НАТО та підняла співпрацю до рівня політичного партнерства. У цьому форматі Україна отримала можливість брати участь у консультаціях та ухваленні рішень разом із державами-членами, що наблизило її до де-факто інтеграції у безпекову систему Альянсу. Важливо підкреслити, що євроатлантична інтеграція має не лише оборонний, але й стратегічний вимір, який стосується довгострокового

позиціонування України у системі європейської безпеки. Аналітичні центри, зокрема RAND Corporation та Atlantic Council, наголошують, що після 2022 року Україна стала ключовою державою у стримуванні Росії, а її вступ до НАТО потенційно здатен зміцнити стратегічний баланс у Європі [44]. Українські експерти підкреслюють, що інтеграція в НАТО є не лише політичним вибором, але й структурною необхідністю, яка забезпечить сталість національної безпеки та завершення пострадянського транзиту [10]. Таким чином, євроатлантична інтеграція України є комплексним процесом, що охоплює військові, інституційні, політичні та суспільні аспекти. Вона стала відповіддю на зовнішні загрози, каталізатором внутрішніх реформ та інструментом довгострокового стратегічного розвитку. Події 2014–2024 років довели, що саме євроатлантичний напрям є єдиною реальною моделлю безпеки, здатною гарантувати незалежність і стабільність української держави у сучасних умовах.

Євроатлантична інтеграція України поступово трансформувалася з елемента зовнішньої політики у фундаментальний компонент національної безпеки, який визначає стратегічну орієнтацію держави, її оборонну модель, ціннісні орієнтири та позиціонування у глобальній системі міжнародних відносин. На відміну від багатьох постсоціалістичних країн Центральної Європи, для України процес зближення з НАТО від самого початку був значно складнішим, оскільки супроводжувався внутрішньополітичними суперечностями, активним російським втручанням та неоднозначним ставленням суспільства [21]. Проте саме ці чинники, а також наростання зовнішньої загрози, зумовили формування унікальної моделі інтеграції, яка виходить далеко за рамки стандартного партнерства. У 1990-х роках співпраця між Україною та НАТО мала переважно консультативний і символічний характер. Попри це, навіть у той період Україна активно долучалася до миротворчих операцій, що значно зміцнило її міжнародний авторитет. Участь

українських контингентів у місіях під егідою ООН і НАТО на Балканах, у Ліберії та Косові показала, що держава здатна діяти як відповідальний партнер міжнародної спільноти [4]. Цей досвід сприяв розвитку оперативної сумісності, удосконаленню логістики та підготовки військових, а також формуванню перших елементів експедиційного потенціалу. Після Помаранчевої революції (2004) співпраця з НАТО отримала новий імпульс. Уряд почав активно впроваджувати реформи у секторі оборони та готувати заявку на отримання Плану дій щодо членства (МАР). Однак політична поляризація, системний вплив проросійських медіа та брак стратегічного консенсусу призвели до сповільнення процесу. Саміт НАТО у Бухаресті (2008) став однією з ключових точок: Україна не отримала МАР, але союзники задекларували, що держава «обов'язково стане членом НАТО у майбутньому» [48]. Це рішення мало значний символічний ефект, проте воно не супроводжувалося конкретним планом дій. У наступні роки інтеграційний процес суттєво послабився. Закріплення позаблокового статусу у 2010 році звузило рамки співпраці до рівня технічних програм. Фактично Україна знову опинилася у зоні стратегічної «сірої безпеки», що створювало вразливість перед зовнішніми загрозами [35]. У цей період НАТО зберігало інтерес до взаємодії з Києвом, але обмежувалося переважно консультативною допомогою, уникаючи кроків, які могли б дратувати Росію. Російська агресія у 2014 році стала точкою неповернення. Україна усвідомила, що стратегія балансування між Сходом і Заходом є не лише хибною, а й небезпечною для її державності. Після анексії Криму та початку бойових дій на Донбасі НАТО переглянуло підходи до взаємодії з Україною, розширивши програми підтримки й активізувавши політичний діалог. Комплексний пакет допомоги (САР), ухвалений у 2016 році, став першим широким набором інструментів, спрямованих на відновлення та модернізацію сектору безпеки й оборони України [54]. Він включав підтримку кібербезпеки, реформу оборонного менеджменту, логістики, медичної реабілітації та підготовки військових.

Паралельно з реформами зростала й суспільна підтримка євроатлантичного курсу. Якщо у 2013 році вступ до НАТО підтримували лише близько 15–20% українців, то вже у 2015 році цей показник сягнув 50%, а після повномасштабного вторгнення — понад 80% [8]. Така зміна громадської думки стала прямим наслідком агресивної політики Росії та ефективної роботи українських інституцій, аналітичних центрів і громадських організацій у сфері роз'яснення ролі НАТО. Після 2022 року інтеграція з Альянсом стала не просто пріоритетом — вона фактично перетворилася на основу української оборонної моделі. Війна засвідчила, що українські Збройні Сили здатні до швидкої адаптації НАТОвських стандартів, особливо у сферах управління вогнем, логістики, протиповітряної оборони, використання високоточної зброї та тактичної взаємодії з партнерами. Бойовий досвід України став унікальним джерелом знань для багатьох армій НАТО, які на практиці побачили, наскільки ефективною може бути інтеграція західних технологій і натівських принципів командування[141]. Важливо підкреслити, що у 2022–2024 роках Україна почала інтегруватися у систему колективної безпеки де-факто, якщо не де-юре. Попри відсутність формального членства, українські офіцери беруть участь у засіданнях військових комітетів НАТО, а країна отримує доступ до значного масиву інформації, консультацій та технічної підтримки. Водночас формат Ради Україна — НАТО, створений у 2023 році, надав Києву можливість впливати на порядок денний Альянсу й брати участь у політичних консультаціях на рівні союзників. Не менш важливим є політичний аспект інтеграції. НАТО наполягає, що членство в Альянсі можливе лише за умов досягнення певного рівня демократичної зрілості, прозорості оборонних закупівель і ефективності інституцій. Однак саме ці критерії стали каталізатором внутрішніх реформ. Під контролем Альянсу Україна реформує систему оборонного планування, посилює цивільний контроль над армією, впроваджує міжнародні стандарти управління та антикорупційні механізми [33]. Таким чином, євроатлантична інтеграція — це не тільки стратегічний

курс держави, а й процес глибокої трансформації всієї структури державного управління та політики національної безпеки. Вона має подвійну природу: з одного боку — це засіб захисту від зовнішніх загроз, з іншого — механізм внутрішньої модернізації. Інтеграція в НАТО формує нову якість української державності, засновану на поняттях стійкості, партнерства, відповідальності та спільного стратегічного бачення. У підсумку, аналіз показує, що євроатлантичний курс України є одночасно історично обумовленим, політично вмотивованим та стратегічно незворотним. З огляду на воєнні реалії і трансформацію міжнародного порядку, інтеграція України в НАТО перестала бути питанням геополітичного вибору — вона стала питанням виживання держави та гарантією її майбутнього розвитку.

Євроатлантична інтеграція України упродовж останніх трьох десятиліть набула характеру багатовимірного процесу, який охоплює не лише військову сферу, а й політичні, правові, інституційні та соціальні аспекти. Одним із ключових факторів, що визначає цей процес, є необхідність адаптації України до принципів, механізмів і стандартів НАТО, які базуються на демократичних цінностях, верховенстві права, цивільному контролю над збройними силами та ефективності системи управління. Саме тому євроатлантичний курс поступово перетворився з декларативної зовнішньополітичної цілі на фундаментальну частину стратегії національної безпеки. Значну роль у формуванні архітектури євроатлантичної інтеграції відіграє співпраця у сфері стратегічного планування та реформування оборонного сектору. Впровадження принципів та процедур НАТО, зокрема NATO Defence Planning Process (NDPP), стало одним із ключових елементів модернізації української оборонної системи. NDPP визначає підхід Альянсу до оцінки загроз, встановлення пріоритетів, розподілу ресурсів та формування оборонних спроможностей. Адаптація цих механізмів в Україні дає змогу підвищити ефективність оборонного менеджменту та забезпечити узгодженість реформ із міжнародними

стандартами [96]. Не менш важливим є реформування системи оборонних закупівель. Тривалий час ця сфера в Україні характеризувалася непрозорістю, неефективністю та впливом корупційних мереж. Запровадження стандартів НАТО (насамперед STANAG 4107, який регламентує взаємоузгодженість процедур закупівель) дозволило перейти від закритої моделі до моделі відкритого ринку, де більшу роль відіграють конкуренція, цивільний контроль і аудит. Саме ці реформи дали можливість Україні після 2022 року інтегруватися у західні логістичні та виробничі ланцюги, що забезпечило швидке постачання озброєння, техніки та боєприпасів [16]. Важливим здобутком є реформування системи підготовки особового складу. Україна активно переймає досвід країн НАТО у таких сферах, як тактична медицина, управління вогнем, протидія безпілотним системам, ведення бойових дій у міських умовах, використання високоточної зброї та операційно-тактичне планування. Навчання типу “train and equip”, які проводяться на базі полігонів Польщі, Румунії, Великої Британії, Канади та інших країн, створили нову модель професійної підготовки українських військових, що значно підвищило рівень їх ефективності [14]. Особливо слід наголосити на розвитку цивільно-військових відносин. Вимога щодо демократичного цивільного контролю над збройними силами є фундаментальним принципом НАТО.

В українських умовах реалізація цього принципу включала розмежування повноважень між Міністерством оборони та Генеральним штабом, посилення ролі парламентського контролю, розвиток інструментів антикорупційного нагляду та створення системи стратегічних комунікацій. Саме завдяки цьому Україна змогла впровадити сучасні моделі управління обороною, які дозволили забезпечити стійкість командно-штабних структур під час активних бойових дій [85]. Окремий вимір становить співпраця у сфері кібербезпеки. Україна стала фактичним полігоном для вивчення російських кібератак, що у свою чергу зробило її одним із ключових партнерів НАТО у цій сфері. Альянс неодноразово наголошував, що досвід України є унікальним

і має стратегічну цінність для всіх держав-членів. Спільні навчання з кіберзахисту, обмін розвідувальною інформацією та участь у проектах НАТО з кіберстійкості заклали основу для інтеграції України в євроатлантичний кіберпростір, для якого загроза з боку Росії є ключовою [97]. Євроатлантична інтеграція також має значний соціокультурний вимір. Реформи у секторі безпеки не можуть бути ефективними без підтримки суспільства. Саме тому НАТО активно співпрацює з українськими освітніми та науковими інституціями, впроваджує програми підвищення кваліфікації, підтримує громадські ініціативи та сприяє проведенню інформаційних кампаній щодо роз'яснення принципів євроатлантичної безпеки. На практиці це сприяє формуванню нового покоління експертів, військових, аналітиків та політиків, які мислять у категоріях демократичної безпеки та спільної відповідальності. Не менш важливим чинником є розвиток оборонної промисловості. Російська агресія різко актуалізувала питання оборонного виробництва, мобілізації технологічних ресурсів та модернізації військового потенціалу. У цьому контексті НАТО відіграє ключову роль як платформа для координації промислової співпраці, стандартизації озброєння, розвитку технологій та створення нових виробничих можливостей. Спільні проекти у сферах ППО, бронетанкових систем, безпілотних платформ та артилерії вже сьогодні закладають основу для довгострокового партнерства у сфері військових технологій [108]. Особливо важливо підкреслити, що після 2022 року інтеграція України в НАТО в значній мірі перейшла у формат “asymmetric alignment” — асиметричного вирівнювання, коли країна-партнер бере участь у значній частині процедур та програм Альянсу без формального членства. Українські військові беруть участь у роботі оперативних груп НАТО, у спільних тренуваннях, у плануванні логістики, у стандартизаційних комісіях. Такий рівень взаємодії фактично означає, що Україна вже включена у структуру колективної безпеки на функціональному рівні [28]. Водночас інтеграція має не лише безпековий, а й політичний вимір. Поглиблення

співпраці з НАТО вимагає від держави посилення інституційної спроможності, стабілізації демократичних інститутів та ефективної роботи антикорупційних механізмів. НАТО неодноразово підкреслювало, що питання членства визначається не лише військовими критеріями, а й готовністю держави забезпечити верховенство права, незалежність судової системи, стабільну політичну систему та прозорість управління. Для України це означає, що процес євроатлантичної інтеграції є одночасно процесом внутрішнього державного вдосконалення, який вимагає формування нової політичної культури та управлінської етики. У цьому контексті суттєве значення мають і міжнародні гарантії безпеки. Хоча Україна поки не отримала формальної МАР, політичні декларації країн-членів НАТО та рішення самітів у Мадриді (2022) і Вільнюсі (2023) фактично підтвердили незворотність її шляху. Вперше на політичному рівні було заявлено, що Україна стане членом Альянсу, коли дозволять умови, а також що для вступу не вимагатиметься МАР у класичному формі. Це означає значне спрощення шляху, а також визнання того, що значна частина реформ та стандартів вже впроваджені.

У підсумку, аналіз стратегічних, політичних, соціальних та інституційних аспектів євроатлантичної інтеграції засвідчує, що Україна не лише виконує вимоги Альянсу, а й сама впливає на зміну його підходів. Бойовий досвід української армії, її здатність ефективно адаптувати західні моделі та інновації, а також масштабність викликів, із якими зіткнулася держава, стали каталізатором оновлення євроатлантичної стратегії, глибшої взаємодії між партнерами та переосмислення ролі НАТО у регіональній системі безпеки. Таким чином, євроатлантична інтеграція України слугує не лише засобом забезпечення обороноздатності, але й процесом модернізації держави, посилення її міжнародної суб'єктності та закріплення за нею ролі ключового партнера у новій архітектурі європейської безпеки. Система партнерства між Україною та НАТО стала фундаментом для побудови нового

типу оборонної взаємодії — відкритої, багатовекторної, заснованої на принципах солідарності та колективної стійкості.

1.3. Аналіз джерельної бази дослідження

Дослідження проблематики національної безпеки України в умовах російсько-української війни та євроатлантичного вектора зовнішньої політики неможливе без формування репрезентативної та багатовимірної джерельної бази. Комплексність об'єкта і предмета дослідження вимагає залучення нормативно-правових документів, офіційних матеріалів державних органів влади України та структур НАТО, аналітичних звітів, наукових публікацій, експертних оцінок, а також матеріалів міжнародних інституцій. Такий підхід дозволяє забезпечити цілісне та об'єктивне осмислення трансформаційних процесів у сфері національної безпеки та зовнішньої політики України. Першу й фундаментальну групу джерел становлять нормативно-правові акти України, які формують правову основу національної безпекової політики. До цієї категорії належать Конституція України, Закон України «Про національну безпеку України», Стратегія національної безпеки України, Воєнна доктрина України, Стратегія кібербезпеки, а також інші концептуальні документи сектору безпеки і оборони.

Саме ці джерела визначають офіційні уявлення держави про загрози, пріоритети зовнішньополітичного курсу та напрями реформування оборонної системи. Аналіз законодавчої бази дозволяє простежити еволюцію підходів до забезпечення безпеки від концепції позаблоковості до відкрито задекларованого курсу на євроатлантичну інтеграцію. Особливе місце у джерельній базі посідають документи, пов'язані зі стратегічним плануванням у сфері оборони. До них належать Стратегічний оборонний огляд, програми розвитку Збройних сил України, річні національні програми співпраці з НАТО та звіти про їх виконання [82]. Дані джерела є важливими не лише для аналізу формального рівня співробітництва України з Альянсом, а й для оцінки реального прогресу в наближенні стандартів, процедур та управлінських моделей до євроатлантичних практик. Саме через аналіз зазначених матеріалів простежується поступова

інституціоналізація співробітництва та поглиблення взаємодії України з НАТО. Окрему групу джерел становлять офіційні документи та публікації НАТО. До них належать самітні декларації, стратегічні концепції Альянсу, підсумкові комюніке, матеріали Північноатлантичної ради та заяви Генерального секретаря НАТО [44]. Ці джерела дозволяють встановити офіційну позицію Альянсу щодо України, охарактеризувати зміну підходів до безпеки у Східній Європі та простежити поступову еволюцію від стриманої підтримки до політики масштабного сприяння українській обороноздатності після 2022 року. Вивчення стратегічних документів НАТО дає змогу оцінити трансформацію Альянсу в умовах нової геополітичної реальності та розширення його функцій у напрямі східноєвропейської стабільності. Важливу роль у формуванні наукової бази дослідження відіграють аналітичні матеріали міжнародних дослідницьких центрів, зокрема RAND Corporation, NATO Defence College, European Council on Foreign Relations, Chatham House та Atlantic Council [6]. Аналітичні звіти цих інституцій забезпечують глибоке експертне осмислення безпекових процесів, прогнозування розвитку ситуації та оцінку потенційних сценаріїв ескалації або стабілізації конфлікту. Їх особливістю є поєднання наукової аналітики з практичними рекомендаціями для органів державної влади, що робить ці матеріали надзвичайно цінними в контексті прикладних аспектів дослідження. До ключових джерел також належать матеріали українських аналітичних установ — Національного інституту стратегічних досліджень, Центру Разумкова, РНБО України та профільних департаментів Міністерства оборони [31]. Ці публікації використовуються для аналізу національної перспективи безпекових процесів та внутрішніх оцінок ефективності державної політики. Їх цінність полягає у поєднанні офіційної інформації з експертним аналізом, що дозволяє уникнути поверхового розуміння ситуації та заглибитись у реальні механізми ухвалення рішень. Окрему категорію джерел формують наукові праці українських та зарубіжних дослідників, які спеціалізуються на проблематиці національної безпеки, міжнародних відносин і євроатлантичної інтеграції. Серед

українських авторів доцільно відзначити роботи В. Горбуліна, Г. Перепелиці, О. Власюка, О. Потехіна, В. Ліпкана, а серед іноземних — З. Бжезінського, С. Хантінгтона, Б. Бузана, Дж. Міршаймера та М. Макфола [5]. Теоретичні концепції цих дослідників використано для формування методологічних рамок аналізу та інтерпретації емпіричних даних.

Разом із тим, у процесі дослідження враховуються проблеми обмеженості джерельної бази, зокрема в частині доступу до закритих матеріалів, пов'язаних із воєнними операціями та діяльністю спецслужб. Значна частина стратегічної інформації залишається засекреченою, що ускладнює повноцінну реконструкцію деяких управлінських процесів. Окрім того, у зв'язку з триваючою війною частина джерел має публіцистичний або пропагандистський характер, що потребує цілеспрямованої критичної оцінки та верифікації інформації з альтернативних ресурсів. Таким чином, джерельна база дослідження має міждисциплінарний характер і поєднує офіційні документи, аналітичні публікації, наукові праці та експертні оцінки. Її багатокomпонентна структура дозволяє не лише комплексно охарактеризувати процеси трансформації системи національної безпеки України, а й здійснити ґрунтовний аналіз ролі НАТО як одного з ключових факторів формування сучасної архітектури європейської безпеки.

Джерельна база дослідження проблематики національної безпеки України та євроатлантичної інтеграції формується на перетині кількох важливих інформаційних масивів, кожен з яких виконує власну функцію у побудові комплексного наукового аналізу. Її структура охоплює нормативно-правові акти української держави, офіційні документи Організації Північноатлантичного договору, аналітичні матеріали національних і міжнародних дослідницьких центрів, наукові праці українських та зарубіжних учених, а також публічні заяви політичних лідерів і матеріали міжнародних організацій. Особливе місце у джерельній базі займають нормативно-правові акти України, які фіксують еволюцію стратегічних підходів до формування політики національної безпеки.

До них належать Конституція України, Закон України «Про національну безпеку України», Стратегія національної безпеки України, Воєнна доктрина, Стратегічний оборонний бюлетень, щорічні річні національні програми співробітництва з НАТО, а також урядові рішення у сфері оборонного планування. Саме цей масив джерел дозволяє простежити, як концепція безпеки поступово трансформувалася від абстрактної декларованої позаблоковості до чіткої інституційної орієнтації на колективну оборону в межах НАТО. Аналіз українського законодавства засвідчує, що починаючи з 2014 року стратегічні документи дедалі частіше використовують термінологію, гармонізовану зі стандартами Альянсу, що вказує на поступову концептуальну адаптацію української безпекової політики до євроатлантичної моделі.

Другу важливу групу становлять офіційні документи НАТО, зокрема Стратегічні концепції Альянсу, рішення самітів, Спільні декларації Комісії Україна–НАТО, річні звіти Генерального секретаря НАТО, матеріали програм співробітництва та трастових фондів. Вони дозволяють виявити рівень інституційного інтересу Альянсу до України, характер політичної підтримки та її еволюцію у часі. У документах НАТО Україна фігурує не лише як партнер, але дедалі частіше — як ключовий елемент регіональної безпеки у Східній Європі. Особливо показовими стали матеріали після 2022 року, де формулювання щодо ролі України значно змінилися — від «партнера з розширеними можливостями» до «форпосту європейської безпеки». Саме аналіз офіційної риторики НАТО дозволяє ідентифікувати зрушення у сприйнятті України з боку Альянсу, що має вагоме значення для оцінки перспектив членства.

Третю складову складають аналітичні матеріали українських та міжнародних дослідницьких центрів, серед яких особливу роль відіграють праці Національного інституту стратегічних досліджень, Центру Разумкова, Українського інституту майбутнього, а також матеріали таких організацій, як RAND Corporation, NATO Defense College, International Institute for Strategic Studies та European Council on Foreign Relations. Саме аналітичні центри

здійснюють проміжну ланку між теорією та практикою, поєднуючи академічний апарат із актуальною аналітичною оцінкою ситуації. Їхні матеріали дозволяють не лише узагальнити емпіричні дані, а й інтерпретувати стратегічні рішення у ширшому геополітичному контексті. Наукові дослідження сучасних українських авторів становлять окремий блок джерельної бази. У працях В. Горбуліна, Г. Перепелиці, О. Власюка, О. Литвиненка, А. Киридон та інших викристалізуються концептуальні підходи до аналізу гібридних загроз, трансформації оборонного сектору, належності України до європейського безпекового простору. Ці роботи надають теоретичну глибину дослідженню, дозволяючи розглядати сучасні виклики не лише як політичні події, але як частину довгострокових системних процесів. Водночас значну цінність мають і праці зарубіжних дослідників, зокрема З. Бжезінського, Б. Кунца, М. Ослунда, Л. Фрідмена, які трактують Україну як ключову змінну у трансформації європейської системи безпеки. Їхні підходи дозволяють інтегрувати українське питання в ширший контекст глобального протистояння демократичного світу та ревізіоністських режимів.

Окрему групу становлять матеріали міжнародних організацій — ООН, ОБСЄ, Європейського Союзу, Ради Європи, які фіксують офіційну позицію світової спільноти щодо російської агресії, порушень міжнародного гуманітарного права та режиму санкцій. Документи Генеральної асамблеї ООН, звіти Моніторингової місії ОБСЄ в Україні, рішення Європейської ради та Європейського парламенту становлять цінне джерело для реконструкції міжнародного виміру безпеки України. Таким чином, джерельна база дослідження сформована як міждисциплінарний масив, що поєднує правові, політичні, військові та аналітичні джерела. Її багаторівневність забезпечує методологічну стійкість дослідження, дозволяє уникнути однобічності інтерпретацій та створює умови для комплексного осмислення ролі НАТО у забезпеченні національної безпеки України в умовах війни.

Висновки до 1-го розділу

У першому розділі дослідження було комплексно розглянуто теоретичні, концептуальні та інституційні підходи до осмислення національної безпеки України в контексті сучасної системи міжнародних відносин та євроатлантичного вектора зовнішньої політики держави. Проведений аналіз дозволив зробити низку узагальнюючих висновків, що окреслюють місце України в трансформованому європейському безпековому просторі та визначають стратегічні підвалини інтеграції з НАТО. Насамперед було встановлено, що еволюція поняття «національна безпека» відбувалася паралельно зі зміною глобальної політичної архітектури. Якщо класичні реалістичні теорії розглядали безпеку переважно як результат військової потужності та балансу сил, то сучасні підходи трактують її як багатовимірний комплекс, який включає політичні, економічні, соціальні, інформаційні та гуманітарні складові. У наукових концепціях лібералізму та конструктивізму акцент робиться на ролі міжнародних інституцій, норм і цінностей у забезпеченні стабільності, що особливо важливо для аналізу євроатлантичного курсу України. У цьому контексті сучасна система безпеки є синтетичною, і саме НАТО виступає її ключовим інституційним ядром. Важливим результатом стало теоретичне обґрунтування того, що для України національна безпека завжди була тісно пов'язана з її геополітичним становищем. Після здобуття незалежності держава опинилася у зоні перетину інтересів НАТО, ЄС і Російської Федерації, що зумовило складність вибору зовнішньополітичного курсу. Аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів продемонстрував, що тривалий час Україна перебувала у стані концептуальної невизначеності між моделями позаблоковості та колективної безпеки.

Проте події 2014 року, а особливо повномасштабне вторгнення РФ у 2022 році, остаточно зруйнували парадигму “багатовекторності” та зробили євроатлантичний напрямок єдиною можливою траєкторією стратегічного розвитку. Дослідження показало, що інтеграція в НАТО відіграє ключову роль

не лише як інструмент обороноздатності, а й як фундаментальний чинник модернізації держави. Впровадження стандартів Альянсу сприяло реформуванню сектору оборони, розвитку цивільного контролю, зміцненню інституційної прозорості та утвердженню принципів демократичного врядування. Це дозволило Україні перейти від формального партнерства до глибокої функціональної взаємодії, що вже сьогодні забезпечує високий рівень оперативної сумісності українських сил із силами НАТО. Така трансформація дає підстави говорити про те, що Україна фактично інтегрована у значну частину механізмів колективної безпеки Заходу. Водночас теоретичний аналіз засвідчив, що роль України у сучасній архітектурі європейської безпеки значно ширша, ніж просто статус партнера Альянсу. Україна стала ключовим елементом “східного флангу” безпеки, що стримує агресію Російської Федерації та забезпечує стабільність у Центрально-Східній Європі й Чорноморському регіоні. У стратегічних документах НАТО після 2022 року простежується чітке визнання того, що українська стійкість і здатність протистояти агресору мають вирішальне значення для всієї системи євроатлантичної безпеки. Отже, Україна стала не лише отримувачем безпекових рішень, а й чинником, який формує стратегічний порядок денний Альянсу. Завдяки аналізу міжнародних концепцій було показано, що Україна дедалі більше розглядається як «країна-фронтір», яка забезпечує захист не лише свого суверенітету, а й захист усього євроатлантичного простору від ревізіоністської політики РФ. Саме це робить українське питання центральним у сучасній геополітичній дискусії.

Натомість для України вступ до НАТО означає не просто гарантію колективної оборони, а й включення до системи, у якій рішення ухвалюються спільно, а безпекова політика базується на принципах солідарності, взаємної довіри та демократичних цінностей. У межах першого розділу було також доведено, що взаємодія України з НАТО має не лише військовий, а й широкопрофільний характер. Кібербезпека, стратегічні комунікації,

енергетична стійкість, захист критичної інфраструктури, реформа оборонного планування — усі ці сфери стали прикладами того, як глибоко інтегрована Україна у функціональну архітектуру Альянсу. У багатьох випадках Україна стала постачальником інноваційних рішень і практичних моделей, зокрема у сфері протидії гібридній війні, інформаційним атакам та високотехнологічним загрозам. Таким чином, підсумовуючи результати аналізу, можна стверджувати, що євроатлантичний курс України має комплексний характер та є структурно обумовленим як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками. Він базується на усвідомленні того, що сучасна система безпеки неможлива без колективних механізмів захисту, а стабільність у Європі без демократичної, сильної та інтегрованої України є немислимою. Отже, євроатлантична інтеграція є природним продовженням національних інтересів України й визначає контури її геополітичного майбутнього.

РОЗДІЛ II

ЄВРОАТЛАНТИЧНИЙ ВЕКТОР УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

2.1 Еволюція зовнішньополітичного курсу України щодо НАТО та ЄС

Початок російської агресії проти України у 2014 році став історичною точкою неповернення, яка докорінно змінила парадигму національної безпеки та оборонного планування держави. До цього часу Україна перебувала у стані стратегічної невизначеності, поєднуючи задеклароване прагнення до європейської інтеграції з політикою позаблоковості, що фактично паралізувало розвиток національної системи оборони. У цьому контексті анексія Криму та розпалювання війни на Донбасі виявили системні слабкості — від відсутності дієвої армії до дефіциту стратегічного аналізу та неефективності державного управління у сфері безпеки. Саме цей період став початком наймасштабнішої трансформації оборонного сектору України за всю історію незалежності. Першим і найбільш очевидним наслідком російської агресії стало руйнування концепції “позаблоковості”. Закон України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” у редакції 2010 року закріплював позаблоковий статус як один із ключових зовнішньополітичних принципів держави, однак події 2014 року продемонстрували хибність припущення, що нейтральність може гарантувати безпеку України [24].

Вже у грудні 2014 року Верховна Рада ухвалила рішення про скасування позаблокового статусу та відновлення стратегічного курсу на вступ до НАТО — рішення, яке мало не лише символічний, а й практичний зміст. Воно стало відправною точкою для впровадження стандартів Альянсу у сфері оборони, реформування системи управління та посилення механізмів цивільного контролю. Процес стратегічного переосмислення був закріплений ухваленням Стратегії національної безпеки України 2015 року, у якій уперше чітко було визначено Російську Федерацію як ключову військову загрозу для держави.

Такий крок означав перегляд усіх основ національного безпекового планування, адже попередні нормативні документи фактично ігнорували можливість прямої військової конфронтації з Росією. Одночасно було затверджено Воєнну доктрину України (2015), що передбачала перехід до принципів оборонної достатності, мобілізаційної готовності, розвитку резерву та здатності держави до стримування агресора [2]. Суттєві зміни відбулися й у структурі сектору безпеки та оборони. Вже у 2015–2016 роках Україна розпочала імплементацію системи стратегічного оборонного планування за зразком НАТО. Уперше в історії країни було проведено Стратегічний оборонний огляд (СОО), у межах якого визначено ключові спроможності Збройних Сил України, пріоритети їх розвитку, а також слабкі місця, які потребували негайного втручання. СОО став основою для розробки Державної програми розвитку Збройних Сил України до 2020 року, яка закріпила необхідність досягнення сумісності з Альянсом. Одним із найбільш вагомих елементів трансформації стало створення системи цивільного демократичного контролю над сектором оборони. До 2014 року Міністр оборони нерідко був військовим, а механізми парламентського, урядового та громадського контролю фактично не працювали. З 2018 року, відповідно до Закону “Про національну безпеку України”, Міністр оборони має бути цивільною особою — норма, яка повторює стандарти НАТО та закладає основу для прозорого управління оборонною сферою.

Прийняття у 2018 році Закону “Про національну безпеку України” стало одним із ключових реформаторських кроків у наближенні до стандартів Альянсу. Документ уперше системно визначив поняття сектору безпеки та оборони, окреслив його структуру, запровадив принципи стратегічного планування, механізми парламентського нагляду та вимоги до оборонного менеджменту. Закон також узгодив українську безпекову систему зі стандартами НАТО — зокрема, у частині управління ресурсами, оборонного планування та оцінювання спроможностей. На особливу увагу заслуговує

внесення у 2019 році змін до Конституції України, якими закріплено курс на членство в Європейському Союзі та НАТО як стратегічний напрям розвитку держави. Відтепер будь-які спроби політичного реваншу або ревізії зовнішньополітичного курсу стали юридично неможливими, а євроатлантична інтеграція — невід’ємним елементом національної безпеки [13]. Новий етап стратегічного планування був закріплений Стратегією національної безпеки “Людська безпека – безпека країни” (2020). Документ уперше розглядав національну безпеку у широкому контексті — не лише як військову силу, а як систему економічних, політичних, інформаційних та соціальних механізмів, що забезпечують стійкість держави до загроз. У цій стратегії інтеграція з НАТО визначалася не лише як геополітичний вибір, але як засіб модернізації державних інститутів, підвищення обороноздатності та розвитку людського капіталу [25].

Особливо глибока трансформація відбулася після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році. Україна перейшла до моделі всеохопної оборони, заснованої на принципах тотальної мобілізації, розвитку територіальної оборони, участі цивільного сектору, волонтерських організацій та бізнесу у забезпеченні обороноздатності держави. Така модель відповідає підходам, які використовують країни Балтії та Скандинавії, і стала практичною відповіддю на загрозу широкомасштабної агресії. У цей період було модернізовано структуру управління Збройними Силами України. Генеральний штаб і Міністерство оборони перейшли до J-структур, що відповідають стандартам НАТО; були змінені підходи до оперативного управління, логістики, розвідки, зв’язку та планування операцій. Україна також запровадила систему військового планування за стандартами NDPP (NATO Defence Planning Process), що дало змогу забезпечити взаємосумісність із силами Альянсу на всіх рівнях управління.

Російська агресія спричинила масштабні зміни й у оборонно-промисловому комплексі. Створення Агентства оборонних закупівель ,

реформування “Укроборонпрому”, модернізація законодавства у сфері закупівель відповідно до норм НАТО, розвиток спільних виробництв зі США та європейськими компаніями — все це стало частиною системної трансформації, спрямованої на посилення прозорості й ефективності оборонних витрат. У сфері кібербезпеки Україна стала одним із світових лідерів у протидії гіберзагрозам. З 2017 року, після масштабних атак вірусів Petya та NotPetya, було створено Національний координаційний центр кібербезпеки при РНБО, прийнято Стратегію кібербезпеки України (2021), а співпраця з НАТО у цій сфері стала однією з найбільш інтенсивних у Європі. Після 2022 року кібероборона фактично стала складовою воєнного фронту, на якому Україна неодноразово продемонструвала здатність протистояти державним хакерським угрупованням Росії [26]. Особливе значення має становлення України як одного з ключових партнерів НАТО. У 2020 році наша держава отримала статус партнера розширених можливостей (EOP), що дозволило значно поглибити військово-політичну співпрацю, забезпечило доступ до оперативних даних, участь у спільних навчаннях та консультаціях. Російська агресія зробила Україну фактично де-факто союзником НАТО, хоч і поза формальними рамками членства. Не менш важливою складовою трансформації стало зміцнення суспільної підтримки євроатлантичної інтеграції. Якщо у 2010 році лише чверть українців підтримували вступ до НАТО, то після 2022 року ця цифра перевищила 80%.

Таким чином, формування національного консенсусу стало внутрішньою гарантією незворотності реформ та подальшого стратегічного курсу. Усі ці процеси демонструють, що трансформація безпекової політики України після 2014 року не була суто реакцією на зовнішні загрози. Вона перетворила Україну з держави зі слабкими інститутами та фрагментованою оборонною системою на проактивний суб’єкт, здатний формувати власну регіональну безпекову політику, взаємодіяти з НАТО на рівних та інтегрувати європейські стандарти управління у внутрішню політику.

Події 2014 року спричинили не лише термінову реакцію держави на загрози, а й повільну, але всебічну еволюцію всієї філософії національної безпеки, яка стала очевидною у подальшому розвитку оборонного планування, формуванні нової стратегії стримування та трансформації оборонного сектору. Важливо підкреслити, що реакція України на російську агресію не була одномоментною — вона перетворилася на складний процес реформування, який продовжується і сьогодні, охоплюючи різні сфери державної політики, інституційні механізми, оборонно-промисловий комплекс та міжнародну співпрацю. Одним із ключових викликів, який поставав перед Україною у 2014–2015 роках, була критична недостатність оборонних спроможностей. На момент початку анексії Криму чисельність Збройних Сил України становила менш ніж 150 тисяч осіб, значна частина з яких була зайнята адміністративними чи допоміжними функціями. Реальні бойові підрозділи налічували лише декілька тисяч військовослужбовців; значна частина військової техніки була застарілою або в неробочому стані внаслідок багаторічного скорочення оборонного бюджету. У ці роки Україна витратила на оборону близько 1% ВВП, що робило її однією з найменше фінансово забезпечених армій у Європі. Відповідно, після початку війни держава була змушена оперативно адаптувати бюджетну політику: вже у 2015–2016 роках оборонні видатки зросли до 3–5% ВВП, що відповідало стандартам НАТО, які передбачають виділення не менше 2% ВВП на національну оборону. У контексті реформ важливою стала зміна підходів до мобілізації та формування резерву. У 2014 році терміново були оголошені чотири хвилі мобілізації, але водночас розпочалася підготовка до створення нового оперативного резерву першої та другої черг, який став структурною частиною сучасної оборонної системи України. До 2018 року резерв налічував понад 130 тисяч підготовлених військовозобов'язаних, здатних швидко поповнювати бойові частини у випадку ескалації загроз. Цей резерв став однією з причин, чому Україна змогла стримати Росію у перші дні повномасштабного вторгнення

2022 року. Не менш важливою складовою трансформації стала модернізація військового управління. До 2014 року Міністерство оборони і Генеральний штаб діяли в умовах непрозорої вертикалі управління, з елементами дублювання функцій, слабкою системою стратегічного аналізу та низьким рівнем координації між силовими структурами. Після 2015 року ці проблеми стали об'єктом фундаментальної реформи, результатом якої стало запровадження J-структур, що відповідають відповідним директивам НАТО (зокрема STANAG 2199).

Така структура забезпечує розподіл відповідальності між політичним та військовим рівнями управління, формування окремих підрозділів з планування операцій, логістики, розвідки, комунікацій та управління ресурсами. Це дозволило Україні перейти від радянської системи командування до сучасної моделі, заснованої на принципах гнучкості, швидкого ухвалення рішень і чіткої відповідальності. Масштабною трансформацією став розвиток Сил спеціальних операцій (ССО) — нового роду військ, створеного у відповідності до стандартів НАТО. Ідея формування ССО в Україні виникла ще у 2014–2015 роках, проте реальна інституціоналізація відбулася у 2016–2018 роках. Новостворені Сили спеціальних операцій стали однією з найбільш боєздатних структур армії, які відіграють ключову роль у проведенні розвідки, контрдиверсійних дій, точкових ударів по командних пунктах та логістичних центрах противника. У 2022–2023 роках ССО здобули міжнародне визнання завдяки ефективній роботі під час оборони Києва, операцій на півдні України, а також у глибокому тилу російської армії. Оборонна реформа також охопила логістичний сектор, який до 2014 року функціонував за застарілою радянською моделлю. У ході реформ було запроваджено електронні системи обліку, стандартизовано підходи до забезпечення підрозділів, розроблено нові нормативи харчування, медичного забезпечення й транспортування. У 2018–2020 роках Україна запровадила систему медичної евакуації “MEDEVAC”, що відповідає стандартам НАТО та включає етапи стабілізації, евакуації та

госпіталізації [30]. Цей підхід врятував десятки тисяч життів у ході війни. Паралельно з внутрішніми реформами відбувалася глибока трансформація доктринальних підходів.

Наприклад, у 2021 році набув чинності Закон “Про основи національного спротиву”, який став наріжним каменем концепції всеохопної оборони. У його рамках була створена Сила територіальної оборони (ТРО), яка перетворилася на важливий елемент оборонної системи під час російського вторгнення 2022 року. ТРО організовано за принципами, подібними до польської, литовської та естонської моделей, що передбачають залучення цивільного населення до оборонних заходів на добровільних засадах. Слід підкреслити, що трансформація безпекової політики України після 2014 року була неможливою без модернізації оборонно-промислового комплексу (ОПК). У роки незалежності український ОПК поступово занепадав через нестачу замовлень, втрату коопераційних зв’язків з Росією та корупційні скандали. Агресія РФ вимагала термінових змін. Саме тому у 2020–2023 роках було започатковано реформу “Укроборонпрому”, який розпочав корпоратизацію державних підприємств, створення холдингових об’єднань, підвищення прозорості закупівель та залучення іноземних партнерів. У 2023–2024 роках Україна підписала низку угод про спільне виробництво озброєнь зі США, Великою Британією, Німеччиною, Польщею, Туреччиною, а також бойових безпілотників [12]. Особливої уваги заслуговує швидка еволюція підходів до кіберзахисту та інформаційної безпеки. Після масштабних кібератак на державні установи та критичну інфраструктуру у 2015–2017 роках українські фахівці спільно з партнерами з НАТО здійснили суттєвий перегляд системи кіберзахисту. У 2017 році було створено Національний координаційний центр кібербезпеки при РНБО, а у 2021 році ухвалено нову Стратегію кібербезпеки. Важливо, що під час російського вторгнення Україна стала унікальним кейсом глобального кіберспротиву — країна успішно відбила сотні атак, спрямованих на енергетичні системи, урядові сервіси, фінансовий сектор та військове

управління. За оцінками міжнародних аналітиків, саме досвід України став основою для розробки нових підходів НАТО до кібероборони. Постійним аспектом реформування також стало наближення оборонного планування України до стандартів NATO Defence Planning Process (NDPP).

Цей процес охоплює не лише оцінку оборонних потреб, але й визначення спроможностей, розвиток інституційної відповідальності та довгострокове бюджетне планування. У 2021–2023 роках Україна розробила нову систему спроможностей, яка враховує сучасні виклики війни: розвиток БПЛА, ракетних систем, інформаційних технологій, кіберзасобів та високоточної зброї. Російське вторгнення 2022 року стало черговим каталізатором поглибленої трансформації, коли Україна фактично перейшла до моделі ведення сучасної війни нового типу. Армія почала активно інтегрувати цифрові системи управління, засоби супутникової розвідки, штучний інтелект, автоматизовані системи корегування артилерії (зокрема “Кропива” та інші), мобільні додатки для командування підрозділами, автоматизовану логістику та систему управління вогнем. Ці технології суттєво підвищили ефективність дій Збройних Сил України та стали однією з причин успішного стримування наступу російських військ у 2022–2024 роках. Загалом, трансформація безпекової політики України після 2014 року являє собою комплексну, багатовимірну реформу, яка охоплює всі рівні безпеки — від стратегічного планування до військової освіти, від кібербезпеки до оборонної промисловості, від міжнародного партнерства до розвитку національного спротиву. Цей процес не є завершеним, але він сформував принципово нову модель оборони, яка вже сьогодні здатна протистояти одній з найпотужніших армій світу та відіграє ключову роль у формуванні нової європейської архітектури безпеки.

Поглиблення реформ безпекового сектору в Україні після 2014 року супроводжувалося поступовим формуванням нової культури стратегічного мислення, орієнтованої не на реагування на загрози постфактум, а на їхнє

передбачення та стримування. Одним із ключових чинників цієї трансформації стало усвідомлення системного характеру російської загрози та необхідності побудови багатoshарової оборонної моделі, здатної функціонувати навіть в умовах повномасштабної війни. Переосмислення відбулося не лише на рівні військових інститутів, але й у сфері дипломатії, економіки, енергетики, інформаційної політики, кібербезпеки та кризового управління. Після 2014 року Україна усвідомила, що традиційні підходи до оборонної політики, засновані на радянських військових доктринах і застарілих механізмах управління, не відповідають умовам сучасного середовища безпеки. Значною мірою це виявилось під час Іловайських подій, коли відсутність координації, злагодженого командування, оперативної взаємодії між підрозділами та сучасних засобів розвідки призвели до значних людських втрат.

Саме ці події змусили українську владу перейти від косметичних реформ до системної перебудови оборонного сектору, що включала модернізацію командування, перехід на стандарти НАТО, впровадження прозорих процедур закупівель та активізацію роботи з міжнародними партнерами. У 2016–2020 роках особливу увагу приділено розвитку оборонного планування. Перший всеосяжний Стратегічний оборонний огляд (СОП) став інструментом, що дозволив визначити реальні потреби армії та оцінити спроможності держави щодо оборони. СОП також сприяв переходу до нового формату оборонного бюджету, орієнтованого на довгострокові пріоритети: посилення ППО, розвиток ВМС, забезпечення боєздатності сухопутних військ, модернізацію артилерії та логістики. Уперше за роки незалежності оборонне планування почало ґрунтуватися не на політичних рішеннях, а на комплексному аналізі ризиків та загроз. Важливим елементом реформ стала імплементація принципів цивільного демократичного контролю над сектором оборони. Після ухвалення Закону «Про національну безпеку України» 2018 року парламент отримав розширені повноваження у сфері контролю за діяльністю силових відомств, а Міністерство оборони було трансформоване у цивільний орган

управління. Призначення цивільного Міністра оборони стало символічним і практичним кроком на шляху до євроатлантичних стандартів, адже НАТО традиційно наголошує на необхідності відокремлення політичного керівництва від військового командування. Це також мало важливе значення для забезпечення прозорості оборонних закупівель і підзвітності військових структур. Трансформація українських Збройних сил після 2014 року включала також перегляд структури та функцій Генерального штабу, який отримав чіткі ролі в оперативному управлінні та стратегічному плануванні.

Перехід до системи J-структур дозволив інтегрувати практики НАТО, забезпечити ефективнішу координацію між силовими відомствами та підвищити оперативність ухвалення рішень. Ця зміна виявилася критичною під час протидії повномасштабному вторгненню у 2022 році, коли швидкість реакції на загрози стала визначальним чинником виживання держави. Ще одним важливим напрямом стало реформування підходів до комплектування армії. Після 2014 року Україна поступово відмовилася від моделі кадрових військ, характерної для пострадянського періоду, і зробила ставку на створення професійної, мобільної та мотивованої армії. У структурі ЗСУ почали формуватися нові бойові бригади, десантно-штурмові підрозділи та сили спеціальних операцій, які згодом стали одним із ключових елементів оборони. Водночас суттєво змінилася система підготовки особового складу: акцент перемістився на індивідуальні навички, лідерство, автономність підрозділів і використання сучасних технологій на полі бою. Паралельно із розвитком сухопутних військ Україна зіткнулася з необхідністю відбудови військово-морського потенціалу, фактично знищеного після анексії Криму. Перші кроки у цьому напрямі включали співпрацю з Великою Британією та Туреччиною щодо створення нових кораблів, розвитку берегової оборони та оновлення морської інфраструктури [36].

Міжнародні партнери розглядали Україну як ключовий елемент безпеки Чорноморського регіону, що у перспективі могло визначити нові напрями

взаємодії з НАТО в морській сфері. Одним із найважливіших аспектів трансформації оборонної політики стало створення Сил територіальної оборони. Ідея ТрО, яка активізувалася у 2014 році, отримала логічне завершення у 2021 році із ухваленням закону про національний спротив. Територіальна оборона стала інституцією, здатною забезпечити захист міст і регіонів, посилити резерв Збройних сил та сприяти мобілізаційній стійкості держави. У 2022 році саме підрозділи ТрО відіграли ключову роль у захисті Києва, Харкова, Сум і Чернігова на початковому етапі вторгнення, довівши доцільність моделі «всеохопної оборони». Не менш значущими були зміни у сфері інформаційної політики та кібербезпеки. Російська Федерація активно використовувала дезінформацію, кібератаки та психологічні операції як частину своєї агресії проти України. У відповідь українська держава створила комплексну систему протидії гібридним загрозам, у центрі якої опинилися Національний координаційний центр кібербезпеки, Центр стратегічних комунікацій, підрозділи СБУ та Міністерства оборони. Після повномасштабного вторгнення кіберармія України стала прикладом інноваційної та ефективної моделі оборони, а протидія російським інформаційним кампаніям — одним із найуспішніших напрямів національної політики. У сфері оборонного промислового комплексу (ОПК) після 2014 року також відбулися суттєві зміни. Україна почала співпрацювати з міжнародними компаніями у галузі виробництва бронетехніки, боєприпасів, систем радіоелектронної боротьби, дронів та озброєння нового покоління. Поступово розпочалася інтеграція українських підприємств у спільні євроатлантичні програми та проєкти, зокрема у межах Ініціативи оборонних інновацій НАТО (DIANA) [90]. Крім того, створення Агентства оборонних закупівель сприяло зменшенню корупції та підвищенню прозорості фінансування сектору оборони. З початком повномасштабного вторгнення у 2022 році українська безпекова політика зазнала чергового масштабного переосмислення.

Модель оборони, яка формувалася після 2014 року, пройшла перевірку на практиці. Більшість реформ виправдали себе, але війна також виявила і слабкі місця — насамперед у сфері системи ППО, ракетного озброєння, логістики та стратегічних запасів. Це стало підставою для трансформації оборонних пріоритетів, у центрі яких опинилися розвиток високоточної зброї, нарощування виробництва боєприпасів, модернізація авіації та розбудова інфраструктури для масштабного військового виробництва. Значну роль у модернізації українського оборонного потенціалу відіграла безпрецедентна міжнародна підтримка. Країни НАТО, ЄС, США та інші партнери надали Україні широкий спектр озброєння, включно з артилерією, системами HIMARS, танками Leopard і Abrams, системами ППО Patriot та NASAMS. Ця допомога стала не лише матеріальною, але й концептуальною: Україна отримала доступ до найсучасніших військових технологій, що дозволило повністю змінити характер бойових дій і суттєво підвищити ефективність ЗСУ.

У довгостроковому вимірі трансформація української безпекової політики після 2014 року означає перехід до моделі, в якій обороноздатність держави базується на поєднанні внутрішніх реформ, міжнародної підтримки та стратегічної інтеграції з євроатлантичними структурами. Україна не просто реагує на загрози, а формує нову архітектуру власної безпеки, орієнтовану на стійкість, розвиток та проактивне стримування противника. Водночас реформа сектора оборони стала ключовим елементом ширших державних перетворень, що охоплюють правосуддя, державне управління, економіку та антикорупційну сферу. Особливої уваги заслуговує фактор суспільної підтримки. Після 2014 року відбулося формування якісно нового рівня громадянської ідентичності, де НАТО, армія, західні партнери та європейська інтеграція перестали бути абстрактними поняттями і стали практичними механізмами виживання. Саме суспільний запит на зміцнення оборонної політики став важливим чинником незворотності реформ. Трансформація безпекової політики України — це процес, який триває і нині. Вона не

завершиться доти, доки Україна не інтегрується повністю у євроатлантичний простір і не стане частиною системи колективної оборони НАТО. Водночас дорога до цього результату передбачає не лише військову модернізацію, але й зміцнення інститутів, управління, економіки та демократичних процедур. Перехід від радянської оборонної моделі до західної ставить перед Україною складні, але реалістичні завдання, які поступово втілюються завдяки стійкості суспільства, політичній волі та міжнародній підтримці. В перспективі Україна може не лише інтегруватися у євроатлантичну систему, але й стати важливим експортером безпекового досвіду.

Багаторічна боротьба з російською агресією, розвиток асиметричних підходів, інноваційні оборонні технології, досвід територіальної оборони — усе це становить цінний внесок у майбутній розвиток НАТО. Україна поступово перетворюється на державу, яка не просто адаптується до стандартів Альянсу, а й формує нові підходи, здатні вплинути на його стратегічний розвиток.

2.2. НАТО як стратегічний партнер України у сфері безпеки

Розвиток стратегічного партнерства України з НАТО після 2014 року став одним із найбільш масштабних і структурованих процесів трансформації у сфері національної безпеки. Відносини між Україною та Альянсом, що до того часу мали поступовий, а подекуди й непослідовний характер, після початку російської агресії набули принципово нового виміру. Якщо до 2014 року співпраця здебільшого зосереджувалася на політичному діалозі, обмеженому військовому партнерстві та участі України в окремих місіях НАТО, то починаючи з 2014 року Альянс став фактично ключовим зовнішнім чинником модернізації оборонного сектору, підвищення стійкості та формування довгострокової моделі безпеки України. Саме тому в українсько-натівських відносинах чітко вимальовуються три логічні етапи: партнерство до 2014 року, стратегічна підтримка після початку війни на Донбасі та безпрецедентний рівень взаємодії після 2022 року. Уже на саміті НАТО у Вельсі у вересні 2014

року Альянс зафіксував позицію, що Російська Федерація здійснила акт агресії проти України, грубо порушивши міжнародне право та засади європейської безпеки [153]. Це стало першим офіційним документом, у якому НАТО не лише задекларувало політичну підтримку України, але й започаткувало низку практичних механізмів допомоги. Було сформовано трастові фонди у сферах логістики, командування та управління, кіберзахисту, стандартизації та медичної реабілітації [132]. Ці фонди стали основою довгострокових проєктів, орієнтованих на системну модернізацію української оборонної інфраструктури.

Одним із ключових досягнень стало запровадження Комплексного пакета допомоги Україні (Comprehensive Assistance Package — CAP), ухваленого під час Варшавського саміту НАТО у 2016 році. На відміну від попередніх програм, CAP був структурованою системою підтримки, узгодженою між Україною і всіма 30 державами-членами Альянсу, та включав понад 40 напрямів співпраці. Саме в межах цього пакета Україна почала перехід до системи оборонного планування за стандартами NATO Defence Planning Process, що стало фундаментальною зміною логіки управління сектором оборони. Фактично CAP став дорожньою картою українсько-натівського партнерства, що охоплювала і реформи, і практичну підтримку, і інституційну інтеграцію. У сфері військової підготовки співпраця з Альянсом набрала безпрецедентних масштабів. Протягом 2016–2021 років за участю інструкторів НАТО на Яворівському полігоні та в інших навчальних центрах було підготовлено десятки тисяч українських військовослужбовців [112]. Зокрема, натівські інструктори особливу увагу приділяли підготовці підрозділів за принципами “mission command”, що передбачають гнучкість, ініціативність та децентралізовану структуру прийняття рішень. Ті підрозділи, які пройшли підготовку за цими програмами, виявилися найбільш ефективними вже під час активної фази повномасштабної війни після 24 лютого 2022 року. Значним компонентом взаємодії стала участь України у багатонаціональних навчаннях

НАТО, таких як Rapid Trident, Sea Breeze, Saber Guardian, Coherent Resilience та Steadfast Cobalt.

Ці навчання не лише підвищували рівень взаємосумісності між українськими та натівськими силами, але й дозволяли моделювати сценарії гібридних загроз, інформаційних атак, кібероперацій та реагування на кризові ситуації. Проведення масштабних морських навчань у Чорному морі, зокрема серії Sea Breeze, мало особливо важливе значення на тлі зростаючої мілітаризації Криму та агресивної поведінки Росії у морському просторі [1]. Поглиблення співпраці з НАТО неможливо розглядати без аналізу інституційної взаємодії, яка стала одним з ключових елементів стратегічного партнерства. У 2020 році Україна отримала статус партнера розширених можливостей. У межах цього статусу Київ отримав можливість долучатися до планування операцій, отримувати доступ до засекреченої військової інформації та брати участь у розширених форматах навчань. Фактично ЕОР став не просто індикатором довіри, але й підтвердженням того, що Україна розглядається НАТО як партнер, чия оборонна спроможність має стратегічне значення для всього східного флангу. Крім того, у 2016 році в Києві було створено Офіс НАТО в Україні, який функціонує як інституційна платформа для реалізації реформ і координації партнерських проєктів [98].

На відміну від дипломатичних місій, Офіс НАТО є структурою, безпосередньо інтегрованою в інституційну систему Альянсу, що значно підвищило оперативність і якість взаємодії. У подальші роки Офіс відіграв ключову роль у координації реформ оборонного сектору, моніторингу прогресу та забезпеченні тих напрямів, де потрібна була експертна підтримка. Після повномасштабного вторгнення Російської Федерації у 2022 році партнерство між Україною і НАТО перейшло у фазу безпрецедентної інтенсивності. Альянс, реагуючи на найбільшу війну в Європі з часів Другої світової, активізував координовану підтримку України, зосереджуючись на невідкладних потребах: протиповітряній обороні, артилерійському

забезпеченні, кіберзахисті, а також швидкій медичній допомозі. Уже в перші тижні війни було запущено механізм Crisis Response Measures, що дозволив оперативно постачати Україні засоби зв'язку, обладнання, автомобілі, портативні радіолокаційні станції та інше критичне оснащення [89]. Особливе значення мала координація допомоги через так званий «формат Рамштайн», який, хоч і не є структурно частиною НАТО, фактично працює під політичним дахом Альянсу. Координаційна група з оборонної підтримки України (Ukraine Defence Contact Group), яка вперше зібралася на авіабазі Рамштайн у квітні 2022 року, стала глобальним майданчиком, що об'єднує понад 50 держав, включно з усіма членами НАТО.

Саме цей формат став механізмом, через який було ухвалено рішення про передачу Україні сучасних систем ППО, включно з Patriot, NASAMS та IRIS-T, а також далекобійних артилерійських систем HIMARS [55]. Період 2022–2024 років також ознаменувався переглядом стратегічних документів НАТО. У Стратегічній концепції Альянсу, ухваленій у Мадриді в червні 2022 року, Росію було офіційно визначено «найбільшою та прямою загрозою євроатлантичній безпеці». Це означало повернення до логіки стримування та підтримання високої готовності сил швидкого реагування. Україна у цьому документі згадується як партнер, чия стійкість має стратегічне значення для всієї системи євроатлантичної безпеки.

Після 2022 року співпраця України з НАТО увійшла в стадію максимальної практичної взаємодії, де ключовим стало не стратегічне декларування, а негайне забезпечення обороноздатності держави в умовах широкомасштабної війни. Важливим елементом цієї співпраці стало посилення спроможностей України у сфері протиповітряної та протиракетної оборони. Саме цей компонент був критичним, оскільки Росія з перших тижнів війни застосовувала масовані ракетні удари по українській критичній інфраструктурі, військових об'єктах і цивільних містах. Передача систем Patriot, NASAMS, IRIS-T, Hawk, а також тисяч ракет для ППО стала

результатом не лише двосторонніх домовленостей між Україною та окремими державами-членами НАТО, а й широкої політичної координації в межах Альянсу [94]. Підтримка України з боку держав-членів НАТО стала можливою завдяки тому, що в межах Альянсу було сформовано консенсус: безпека України є прямим складником безпеки всього євроатлантичного простору.

Це відображено і в рішеннях НАТО щодо зміцнення східного флангу. В країнах Балтії, Польщі, Румунії та Словаччині було розгорнуто додаткові батальйонні групи підсиленої передової присутності (enhanced Forward Presence — eFP) [NATO Enhanced Forward Presence Fact Sheet]. У перспективі формування угруповань бригадного рівня створює нову модель оборони, де Україна фактично розглядається як «буфер безпеки», без якого стримування РФ є неможливим. Паралельно розвивалася співпраця в галузі кібербезпеки. Російські кібератаки проти українських урядових структур і енергетичної інфраструктури стали системною загрозою ще з 2015 року, коли кібератака BlackEnergy вперше спричинила відключення електроенергії в Україні [CERT-UA Report]. Після 2022 року масштаби цих атак значно зросли, і НАТО активізувало співпрацю з Україною в межах Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence (CCDCOE) у Таллінні [87]. Хоч Україна формально не є членом CCDCOE, але бере участь у навчаннях Locked Shields, отримує консультативну допомогу та доступ до систем раннього попередження.

Це стало особливо важливим для захисту критичної інфраструктури, електромереж, урядових порталів та військових інформаційних систем. Окремим напрямом стала підтримка реформ оборонного сектору. Від 2014 року в Україні поступово впроваджуються засади демократичного цивільного контролю, нові підходи до оборонного планування і логістики, прозорі процедури закупівель тощо. НАТО на регулярній основі проводить оцінювання прогресу за щорічними національними програмами (Annual National Programmes — ANP), що є інструментом, наближеним до механізмів оцінювання країн-кандидатів на вступ. Хоч ANP не дає юридичних гарантій

членства, він формує логіку реформ, які Україна повинна реалізувати для відповідності стандартам Альянсу. Важливим чинником співпраці стала логістична підтримка. В умовах сучасної війни швидкість перекидання ресурсів, стандартизація боєприпасів і сумісність логістичних систем визначають реальний рівень боєздатності. Оскільки значна частина українського озброєння радянського зразка була несумісною зі стандартами НАТО, Альянс запустив довгострокові програми переходу України на натівські калібри та систему технічного обслуговування. Зокрема, це стосується калібру 155 мм для артилерії, використання натівських систем керованих боєприпасів, а також стандартизації частин та комплектуючих. Поступове переозброєння дозволяє Україні не лише підвищувати ефективність Збройних сил, але й інтегрувати свої оборонні підприємства у європейські виробничі ланцюги.

У гуманітарній площині співпраця з НАТО також відіграла значну роль. Трастовий фонд із медичної реабілітації став основою для тисяч курсів лікування українських військових у країнах-членах Альянсу. Країни Балтії, Польща, Німеччина, Іспанія та США брали участь у програмах протезування, адаптації та реабілітації українських військових, які отримали поранення на фронті [132]. Багато держав НАТО також брали участь у програмі психологічної підтримки та відновлення, що стало важливим у контексті великої кількості українських військових, які отримали тяжкі травми, опіки або втратили кінцівки.

Надзвичайно важливим напрямом взаємодії стало розмінування територій. Російська Федерація створила найбільшу кількість мінних полів у Європі з часів Другої світової війни, і цей виклик потребував системної міжнародної допомоги. НАТО передало Україні обладнання для розмінування, роботизовані платформи, захисні костюми, а також провело навчання для підрозділів ДСНС та інженерних бригад ЗСУ [117]. У 2023–2024 роках проблема розмінування стала одним із ключових напрямів співпраці між

Україною та Альянсом, адже швидкість гуманітарного розмінування визначає темпи відновлення економіки та повернення населення до звільнених територій. Важливим аспектом залишається й політичний діалог між Україною та НАТО. Механізм Комісії Україна–НАТО (Ukraine–NATO Commission) після 2022 року запрацював у посиленому режимі, а у 2023 році був переформатований у Раду Україна–НАТО (Ukraine–NATO Council), що є політичним органом рівноправної участі України в дискусіях Альянсу [124].

Це означає, що Україна може ініціювати засідання Ради, вимагати обговорення загроз, а також брати участь у формуванні рішень, що впливають на регіональну безпеку. Фактично, формат Ради став першим політичним механізмом, який за структурою наближений до процедур членства, оскільки Україна бере участь не тільки у консультаціях, але й у плануванні окремих рішень. На практиці це дозволило оперативно реагувати на російські атаки по енергетичній інфраструктурі, координувати постачання додаткових систем ППО, а також узгоджувати спільні оцінки загроз. Після саміту у Вільнюсі у 2023 році НАТО відмовилося від вимоги щодо виконання Україною Плану дій щодо членства (MAP), визнавши, що Україна вже виконала значну частину технічних і процедурних вимог. Це рішення не гарантує швидкого вступу, але формує нову політичну рамку співпраці, у якій перехід до членства є питанням політичної волі, а не технічних критеріїв.

Поглиблення партнерства між Україною та НАТО після 2022 року визначалося не лише практичними аспектами військової співпраці, але й фундаментальними змінами у стратегічному мисленні Альянсу. У Стратегічній концепції НАТО 2022 року Російська Федерація вперше була офіційно визнана «найбільш значною і прямою загрозою безпеці союзників». Це стало не просто декларативним формулюванням – документ узгодив довгострокове стратегічне бачення НАТО з позицією України, яка попереджала про загрозливу політику Кремля ще з 2008–2014 років.

Визначення Росії як стратегічного противника створило принципово нову рамку взаємодії між Україною та Альянсом.

По-перше, НАТО офіційно перестало розглядати Україну через призму «балансування» між Заходом і РФ, що було характерно для багатьох західних столиць до 2014 року. По-друге, питання підтримки України перестало бути регіональною проблемою Східної Європи та стало елементом глобальної архітектури НАТО. По-третє, Альянс почав вибудовувати довгострокові механізми постійної допомоги, які не залежать від політичних змін у державах-членах. У військовій площині одним із ключових рішень стало створення механізмів багаторічного фінансування оборони України. Хоч Альянс формально не бере на себе зобов'язання фінансувати військові операції поза межами території союзників, члени НАТО ухвалили політичне рішення забезпечувати стабільну підтримку української обороноздатності. На саміті у Вашингтоні у 2024 році було погоджено рамку щорічної підтримки на загальну суму понад 40 млрд доларів [125]. Такі зобов'язання означають, що НАТО де-факто створює довгострокову модель «оборонного ленд-лізу» для України. Цей формат зменшує ризики щодо коливань допомоги і робить підтримку України структурною частиною бюджету оборонних систем країн-членів. У цьому контексті важливо відзначити появу багатонаціональних форматів, які з 2023 року почали розвиватися під егідою НАТО або у тісній координації з ним.

До них належать: Авіаційна коаліція, яка відповідає за постачання літаків F-16, навчання українських пілотів і механіків, створення інфраструктури для техобслуговування.

Танкова коаліція, що забезпечує модернізовані танки Leopard 2, Abrams та Challenger 2. Коаліція ППО, яка координує передачу Patriot, NASAMS, IRIS-T і підсилює логістику ракет-перехоплювачів.

Коаліція артилерії та боєприпасів, у межах якої європейські держави намагаються збільшити виробництво снарядів калібру 155 мм до 1,5 млн на рік.

Україна вперше стала учасником таких галузевих коаліцій, де не лише отримує допомогу, але й впливає на її формування. Це є типовою практикою для держав, які готуються до вступу в НАТО: така модель використовувалася у випадку Польщі (1990-ті), країн Балтії та Чорногорії.

Значно посилилася спроможність Збройних Сил України у сфері ситуаційної обізнаності (situational awareness). НАТО забезпечує доступ до: супутникових знімків високої роздільності; систем спільного спостереження; даних оперативного моніторингу повітряного та морського простору; розвідувальних даних про переміщення російських військ; аналітичних висновків і прогнозування загроз.

Хоча не всі ці дані передаються напряму під егідою НАТО, а часто через окремі держави-члени, їх координація відбувається у рамках спільних механізмів Альянсу [93]. Окремим напрямом взаємодії є інтеграція України в логістичні мережі НАТО. Доступ до системи LOGFAS (NATO Logistics Functional Area Services), що була частково надана Україні, дозволяє планувати постачання озброєння та боєприпасів з урахуванням стандартів Альянсу, оптимізувати переміщення техніки та координувати ремонтне обслуговування. Це значно підвищило ефективність української логістики, яка з 2022 року стала одним із критичних факторів у війні високої інтенсивності. Не менш важливим стало і розширення взаємодії у сфері військової освіти.

Українські військовослужбовці системно проходять підготовку у навчальних центрах НАТО: у Німеччині — інженерна підготовка та системи ППО; у Великій Британії — програма Operation Interflex; у Польщі — командирські та штабні курси; у Норвегії — гірська підготовка; у США — загальновійськові курси і тренінги з F-16.

Програма DEEP (Defence Education Enhancement Programme) стала платформою модернізації українських військових академій. У ній бере участь понад 350 інструкторів та експертів із країн НАТО [93], які допомагають перебудовувати навчальні плани за натівськими принципами. Суттєво

змінився також характер стратегічних комунікацій. Спільні проєкти НАТО—Україна зі стратегічних комунікацій та протидії дезінформації стали важливим інструментом у боротьбі проти російських інформаційних операцій, що супроводжують воєнні дії. НАТО системно підтримує Україну через: програми моніторингу інформаційного простору; навчання українських спеціалістів у Центрі стратегічних комунікацій у Ризі; обмін алгоритмами розпізнавання дезінформації; підтримку державних інституцій України у створенні центрів відповідальних комунікацій. Таким чином, інформаційний фронт став ще одним виміром співпраці, у якому Україна та НАТО опинилися фактично на одному боці проти російських операцій гібридного впливу.

Ще одним надзвичайно важливим елементом стратегічного партнерства між Україною та НАТО стало інституційне закріплення нових форматів політичної взаємодії. Після саміту НАТО у Вільнюсі 2023 року було створено Раду Україна—НАТО, яка замінила попередню Комісію Україна—НАТО. На відміну від старої моделі, нова структура працює не як консультативно-дорадчий, а як повноправний політичний інструмент, що має всі процедурні можливості для обговорення рішень на рівні, максимально наближеному до членів Альянсу.

Цей формат дозволив Україні брати участь у засіданнях за статтею 4 Північноатлантичного договору, коли обговорюються загрози безпеці союзників. Таким чином, уперше в історії НАТО країна-партнер одержала можливість впливати на порядок денний колективних консультацій з найбільш критичних питань регіональної та європейської безпеки.

Функціонально Рада Україна—НАТО виконує декілька ключових завдань: Політична координація між Альянсом та Україною у питаннях безпеки, оборони, реформ. Моніторинг імплементації рішень, ухвалених на самітах НАТО стосовно України. Погодження стандартів і процедур, що безпосередньо наближають Збройні сили України до критеріїв членства. Механізм консультацій у кризових ситуаціях, що дозволяє отримувати

оперативну підтримку від союзників. Фактично Рада стала інструментом, який працює подібно до «перехідного формату перед вступом». У минулому аналогічні механізми застосовувалися для Хорватії та Чорногорії перед їх вступом до НАТО.

Це означає, що сам Альянс активно моделює платформу, в якій повноцінне членство України виглядатиме органічним і технічно відпрацьованим. Значним прогресом стало й те, що НАТО вперше почало оцінювати оборонні спроможності України не через політичні критерії, а через військово-операційну ефективність, яку Україна продемонструвала на полі бою після 2022 року. Країни Альянсу наголошують, що жодна з держав-кандидатів у минулому не мала порівняного рівня бойового досвіду, особливо у війні високої інтенсивності проти армії, яка перебуває у топ-3 світу за кількістю озброєння [142].

Україна фактично стала «польовим полігоном» для випробування сучасних концепцій оборони, включно з: розосередженим командуванням підрозділами, мережецентричними методами управління, комбінованим використанням БПЛА, артилерії та розвідки, гібридними моделями застосування сил територіальної оборони, новими підходами до логістики у війні тривалої інтенсивності. За це Україну неодноразово відзначали у звітах Центру передового досвіду НАТО з гібридної війни в Гельсінкі та Командування об'єднаних сил Альянсу в Неаполі [75]. У свою чергу, Альянс активно запозичує українські практики, особливо у сферах дронівих технологій, радіоелектронної боротьби та мобільної артилерії. Саме український досвід у 2022–2023 роках став основою для оновлення підходів НАТО до оперативного розгортання протиповітряної оборони та використання БПЛА малого і середнього радіусу дії. Країни Балтії офіційно заявили про намір створити «систему дрової стіни» за українським зразком [145].

Особливе значення має також модернізація українського законодавства з урахуванням рекомендацій НАТО. Протягом 2022–2024 років Україна оновила:

1. Закон «Про оборонні закупівлі» — перехід на стандарти прозорості і конкурентності, що відповідають принципам НАТО;
2. Закон «Про національну безпеку» — залучення цивільного контролю, чіткий поділ ролей МОУ та ГШ;
3. Стратегію воєнної безпеки — впровадження концепції всеохопної оборони за натівським зразком;
4. Доктрину застосування сил оборони — включення стандартів STANAG у процеси планування та управління [18].

Країни НАТО оцінюють ці реформи як системні зрушення, які роблять Україну все більш сумісною з Альянсом в організаційному, технічному та політичному вимірі. Вперше у 2023–2024 роках НАТО почало прямо вказувати у своїх щорічних звітах, що Україна «є однією з найготовніших армій-партнерів до повної інтеграції у структури НАТО» [40].

У секторі оборонної промисловості також відбулося проривне зближення. В рамках ініціативи NATO Defence Innovation Accelerator (DIANA) українські підприємства вперше були допущені до участі у програмах випробування інновацій — штучного інтелекту, дронів систем, кіберзахисту, сенсорних технологій. Низку українських стартапів із виробництва безпілотників, систем РЕБ та тактичних засобів зв'язку було включено до програм фінансування NATO Innovation Fund [91].

Це означає, що вперше за всю історію існування Альянсу не член-країна отримала доступ до стратегічної інноваційної екосистеми НАТО, що фактично прирівнює Україну до держав-членів у сфері оборонних технологій. Надзвичайно важливим став також перехід від короткострокової допомоги до форматів довгострокового оборонного планування, узгоджених між НАТО та Україною на 2024–2034 роки. Цей план включає: модернізацію систем ППО і

ПРО; створення мережевого поля бою; цифровізацію командування і контролю; перехід до інтероперабельних систем озброєння натівського зразка; зміцнення оборонно-промислового виробництва; оновлення логістичної інфраструктури; стандартизацію підготовки персоналу.

Таким чином, НАТО та Україна перейшли від співпраці «допомога—отримання» до співпраці «спільне планування—спільна реалізація», що є критично важливим для майбутнього членства.

Посилення взаємодії між Україною та НАТО після 2022 року супроводжується поступовим переходом Альянсу від політики “реактивної підтримки” до стратегічного довгострокового планування безпеки регіону з урахуванням ключової ролі України. Ця трансформація має важливі наслідки не лише для військового виміру співпраці, а й для політичної архітектури всієї Європи. По-перше, вона означає формування нового рівня довіри між Україною та державами-членами НАТО. По-друге, вона свідчить про те, що діяльність Альянсу дедалі більше будується не просто навколо оборони власних кордонів, а навколо необхідності забезпечення стабільності у Східній Європі, де Україна стала головним елементом стримування російської експансії [43]. Одним із найважливіших напрямів співпраці є реформування сектору оборонного менеджменту.

У цьому контексті НАТО відіграє роль не лише консультанта, але й зовнішнього аудитора, що забезпечує відповідність українських оборонних інститутів принципам прозорості, підзвітності та ефективності. Механізми, які впроваджуються в рамках Комплексного пакета допомоги, охоплюють перегляд системи контролю за оборонними витратами, стандартизацію процедур закупівель, підвищення ефективності логістики та модернізацію управління ресурсами. Серед експертів нерідко зазначають, що саме співпраця з НАТО стала ключовою причиною істотного зменшення корупційних ризиків у секторі оборони у 2018–2023 роках. Це дає підстави стверджувати, що натівські стандарти не просто підвищують обороноздатність, а й змінюють

саму культуру державного управління у сфері безпеки. Значна частина зусиль спрямована на забезпечення взаємосумісності Збройних Сил України з військами держав-членів. У цьому аспекті спільні навчання відіграють роль фундаментального інструмента інтеграції.

Навчальні програми після 2022 року зазнали суттєвого масштабування: якщо раніше вони охоплювали здебільшого індивідуальну підготовку, то нині наголос робиться на колективних діях великих підрозділів, штабних процедурах, моделюванні операцій і стандартизованому плануванні. Це відповідає практиці НАТО, у якій вирішальним елементом боєздатності є не окремі бойові навички, а здатність військових структур діяти як єдина складна система. У такий спосіб Україна не лише адаптується до стандартів Альянсу, а й фактично входить у його оперативний простір [131]. Важливо підкреслити, що інтенсивність таких навчань та тренувань на території європейських союзників демонструє глибину довіри до України. Зокрема, програми у Великій Британії, Німеччині, Канаді, Польщі та на території низки інших держав стали наймасштабнішими з часів Холодної війни. Ці програми охоплюють не лише сухопутні сили, а й навчання з протиповітряної оборони, артилерійських систем, розвідки, логістики, медичної евакуації та інженерної підготовки. Особливу роль відіграє підготовка операторів сучасних систем озброєння, включно з HIMARS, IRIS-T, NASAMS, Patriot, Leopard, Abrams, Bradley, Stryker — багато з яких, до 2022 року, ніколи не передавалися не членам НАТО [150]. Усі ці елементи не лише розширюють інструменти оборони України, а й роблять її оборонні структури невіддільною частиною колективного безпекового середовища. Не менш значущим є розвиток співпраці у сфері стратегічних комунікацій та боротьби з дезінформацією. НАТО від моменту російського вторгнення значно посилило координацію із Центром стратегічних комунікацій України, забезпечуючи обмін даними, методологією та інструментами боротьби з інформаційними загрозами. Аналітики Альянсу неодноразово визнавали, що український досвід протидії

інформаційним операціям є унікальним і має високу прикладну цінність для інших держав-членів, особливо в умовах розгортання російських кампаній втручання у вибори, кібератак та дестабілізаційних кампаній у країнах ЄС [99].

Це означає, що співпраця між Україною та НАТО у цій сфері має двосторонній характер: Україна отримує інструменти та методики, але водночас і сама стає донором критично важливого досвіду. Важливе місце у партнерстві займає також розвиток оборонно-промислової кооперації. Хоча НАТО як організація не постачає летальну зброю напряду, інституційна підтримка дозволила створити низку спільних платформ між українським військово-промисловим комплексом і провідними компаніями Європи та США. Після 2022 року кількість спільних проєктів зросла у кілька разів, особливо у галузях виробництва боєприпасів, ремонту бронетехніки, розробки безпілотних систем та радіоелектронної боротьби. Участь України у DIANA та NATO Innovation Fund стала проривом не лише у сфері технологій, а й у формуванні нового рівня довіри, що наближає країну до ролі повноцінного учасника євроатлантичного оборонного простору. Показово, що НАТО та країни-члени дедалі частіше розглядають Україну як спроможного союзника ще до отримання формального членства. За оцінками низки аналітичних центрів, Україна вже зараз виконує частину функцій, які зазвичай покладаються на держави-члени Альянсу: стримує російську військову присутність, бере участь у спільних операціях поза межами власної території, проводить стратегічну розвідку, здійснює обмін даними та активно взаємодіє з ключовими системами НАТО у сфері спостереження й оперативного планування [147]. Важливим фактором є також політична солідарність між Україною та державами-членами. З 2022 року всі рішення самітів НАТО містять чіткі зобов'язання щодо підтримки України, а політичні заяви керівництва Альянсу неодноразово підкреслювали, що перемога України є необхідною умовою для стабільності всього євроатлантичного простору. Це формує нову доктрину безпеки НАТО, у якій Україна не просто отримувач

допомоги, а активний учасник формування політики стримування Росії. Не менш важливим є той факт, що НАТО адаптує свої оборонні плани з урахуванням досвіду України. Це стосується, зокрема, розвитку засобів ППО, використання дронів, мобільних артилерійських систем, логістичних моделей розосередженого постачання та застосування інтегрованих розвідувально-ударних комплексів.

Підготовка нової Оперативної концепції НАТО до 2030 року прямо включає аналіз українського досвіду бойових дій, що є безпрецедентним випадком включення практики не члена у стратегічне планування Альянсу [127]. Особливого значення набуває питання оборонної стійкості. НАТО допомагає Україні вибудовувати системи захисту критичної інфраструктури від кібератак, ракетних ударів, дронів, атак, диверсійних операцій та інформаційного впливу. У межах програм енергетичної безпеки Альянс підтримує модернізацію електромереж, систем теплопостачання, транспортних коридорів і об'єктів зв'язку. Особливу увагу приділено забезпеченню безперебійності роботи урядових функцій під час масштабних криз, що є ключовим елементом концепції стійкості НАТО для цивільного сектору [129]. Таким чином, сучасне партнерство між Україною та НАТО характеризується багаторівневістю, системністю та глибиною. Це не є звичайним форматом співпраці країни-партнера з міжнародною організацією.

Навпаки, партнерство поступово набуває рис попереднього членства, коли політичні, військові, технічні, інституційні, технологічні та стратегічні процеси функціонують у режимі максимального наближення до стандартів держав-членів. У цій логіці можна говорити, що НАТО фактично вже інтегрувало Україну у свій оперативний та політичний простір, очікуючи лише на ухвалення остаточного політичного рішення про надання членства.

Співпраця між Україною та НАТО після 2022 року увійшла у якісно нову фазу, що фактично виходить за традиційні рамки відносин «партнер–Альянс». З огляду на безпрецедентний масштаб війни, НАТО почало формувати

довгострокові оборонні плани з урахуванням ролі України в регіональній архітектурі стримування Росії. У політичних документах Альянсу дедалі частіше наголошується, що без стабільної України неможливо забезпечити безпеку Східної Європи, а відтак і всього євроатлантичного простору. Саме це визначило глибину переформатування співпраці у 2022–2024 роках. Одним із ключових аспектів стало посилення ролі України у формуванні нових підходів до оборонного планування НАТО. У Стратегічній концепції Альянсу 2022 року Російську Федерацію названо «найбільшою та прямою загрозою безпеці союзників» [86], і цей висновок значною мірою ґрунтується на українському досвіді реального протистояння російській армії.

Аналітики НАТО наголошують, що українські Збройні сили за два роки повномасштабної війни накопичили унікальну оперативну практику, яка напряду впливає на оновлення тактики та доктрин держав-членів [109]. Це стосується дронів стратегій, протиракетної оборони, логістичного забезпечення в умовах високої інтенсивності бойових дій, а також стандартизації забезпечення боєприпасами. Важливе місце у партнерстві посідає поглиблена співпраця у сфері кібербезпеки. Після масштабних російських кібератак на українські урядові системи у 2015–2017 роках НАТО значно збільшило технічну допомогу Києву, включно з модернізацією системи кіберзахисту, створенням платформ моніторингу загроз та інтеграцією українських фахівців до проєктів Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence у Таллінні [134]. Після 2022 року масштаб допомоги лише зріс — Альянс надав спеціалізоване обладнання, серверну інфраструктуру та інструменти аналізу шкідливого програмного забезпечення. Експерти CCDCOE неодноразово зазначали, що Україна стала «форпостом кібероборони Європи», а її досвід включається до навчальних програм Центру [84]. Суттєвою сферою є розвиток стратегічних комунікацій. Російська інформаційна агресія примусила НАТО та Україну побудувати спільні механізми аналізу, реагування та протидії дезінформації. Співпраця в цій

площині інституціоналізована через Центр стратегічних комунікацій НАТО в Ризі, який з 2015 року реалізує з Україною понад 30 спільних проєктів — від тренінгів для держслужбовців до дослідження інформаційних операцій РФ.

У 2023–2024 роках ці програми розширилися на співпрацю між ЗСУ та STRATCOM офісами кількох країн-членів НАТО, зокрема Литви, Чехії та Великої Британії. Особливо важливо, що саме українські аналітики часто ідентифікують нові інформаційні методи РФ, які потім враховуються в аналітичних звітах НАТО. Одним із найпомітніших напрямів практичної взаємодії залишається кооперація у сфері логістики та забезпечення боєприпасами. У 2023 році НАТО ухвалило рішення створити багаторічну програму підтримки України, спрямовану на стабільне фінансування поставок озброєння, техніки та ремонтних потужностей [120]. Ідеться не лише про передачу вже наявного озброєння, але й про створення інфраструктури для виробництва боєприпасів в Європі — зокрема нових ліній у Чехії, Польщі, Словаччині та Румунії. Ці потужності безпосередньо пов'язані з планами НАТО підвищити оборонну спроможність східного флангу. Вагомий прорив у партнерстві стався після запровадження формату Ради Україна–НАТО (2023 р.).

На відміну від попередньої Комісії, Рада дозволяє Україні брати участь у засіданнях Альянсу на рівних правах — з можливістю вносити пропозиції, ініціювати консультації та блокувати небажані рішення в критичних питаннях. Створення Ради стало важливою політичною подією, що фактично надала Україні елементи передчленського статусу. У 2024 році в межах Ради було ухвалено кілька рішень, які в інших випадках були б доступні лише для країн-членів — наприклад, щодо інтеграції українських оборонних підприємств у європейські ланцюги постачання. Окремого аналізу потребує питання розвідспроможностей.

Після 2014 року Україна отримала від НАТО доступ до розвідувальних даних про ситуацію на Донбасі, а після 2022 року — до супутникової розвідки,

систем раннього попередження та інтегрованих спостережних платформ, таких як AWACS [134]. За оцінками дослідницьких центрів, обсяг розвідувальної підтримки, наданої Україні державами-членами НАТО у 2022–2024 роках, є найбільшим із часів операцій Альянсу в Афганістані [109]. Завдяки цьому українські підрозділи отримують оперативну картину дій противника, що істотно підвищує ефективність ведення бойових операцій. Не менш важливою є участь України у модернізації оборонної інфраструктури Європи. Синхронізація енергетичних мереж України з ENTSO-E (2022 рік) розглядається в НАТО як додатковий компонент енергетичної безпеки регіону [63]. Нині ведеться робота над інтеграцією українських транспортних коридорів до мережі військової мобільності ЄС, що прямо пов'язано з оборонним плануванням Альянсу.

Таким чином, Україна дедалі більше стає частиною європейського оборонного простору ще до формального членства. Окремої уваги заслуговує оборонно-промислова співпраця, яка набуває стратегічного характеру. У 2023–2024 роках понад 20 європейських компаній — зокрема Rheinmetall, BAE Systems, Saab, Thales — уклали угоди про створення спільних підприємств в Україні [11]. Участь провідних оборонних виробників у спільних проєктах свідчить про довіру до України як до надійного партнера та потенційного учасника євроатлантичного оборонного ринку. Крім того, у 2023 році українські компанії отримали доступ до окремих програм НАТО з розвитку інновацій та цифрових технологій — DIANA та NATO Innovation Fund.

Усе це підтверджує: партнерство між НАТО та Україною стало системним, глибоким та невід'ємним елементом сучасної архітектури безпеки Європи. Україна вже де-факто виконує функції держави-члена Альянсу — забезпечує стримування Росії, бере участь у спільному плануванні оборони, отримує доступ до механізмів НАТО та інтегрується в його інституційний простір. Різниця між нинішнім статусом і формальним членством дедалі

більше набуває технічного характеру, і саме тому провідні аналітики наголошують, що питання вступу України — не “чи”, а “коли”.

2.3. Європейська та євроатлантична інтеграція як взаємодоповнюючі процеси

Європейська та євроатлантична інтеграція України стали фундаментальними орієнтирами її зовнішньої та безпекової політики у XXI столітті, а після 2014 року — перетворилися на екзистенційну основу державного розвитку. В умовах російської агресії співпраця з ЄС і НАТО перестала бути питанням геополітичного вибору чи дотримання набору міжнародних зобов'язань. Натомість вона набула характеру життєво необхідного процесу, спрямованого на виживання, модернізацію та гарантоване відновлення української державності. Для України інтеграція в ЄС і НАТО — це два паралельні та взаємодоповнюючі напрямки, які формують єдину систему політичної, економічної та військової стійкості. Після Революції Гідності, у 2014 році, відбулася докорінна зміна стратегічної логіки української зовнішньої політики. Україна остаточно позбулася доктрини «багатовекторності», яка роками дозволяла Росії зберігати домінантні позиції у впливі на українську політику. Замість цього було взято курс на глибоке структурне зближення з Європейським Союзом і НАТО, який у подальшому отримав конституційне закріплення.

У лютому 2019 року Верховна Рада України внесла зміни до Конституції, визначивши вступ до ЄС і НАТО як стратегічну мету держави [13]. Цей крок створив політичну, юридичну та інституційну рамку для незворотності курсу, унеможливлюючи будь-який реванш або спроби повернення до моделі «позаблоковості». Європейський і євроатлантичний напрями інтеграції не лише збігаються, але й постійно взаємно підсилюють один одного. Європейський Союз надає Україні економічну основу, визначає стандарти управління, верховенства права, захисту прав людини та боротьби з корупцією. НАТО забезпечує військово-політичну складову — зміцнення

обороздатності, розвиток безпекових інституцій і включення України до системи колективної безпеки. На цьому перетині формується унікальна модель реформ, яка одночасно відповідає і Копенгагенським критеріям ЄС, і вимогам демократичного оборонного управління НАТО. Синергію інтеграційних процесів можна простежити вже у 2014–2015 роках, коли Україна підписала Угоду про асоціацію з ЄС, включно з Поглибленою і всеосяжною зоною вільної торгівлі (DCFTA) [37]. Угода стала дорожньою картою реформ у сфері державного управління, правосуддя, енергетичної політики та безпеки, що водночас відповідали й пріоритетам Євроатлантичного партнерства. Адаптація українського законодавства до норм ЄС автоматично наближала її й до стандартів НАТО, оскільки обидві організації базуються на спільних ціннісних та правових засадах.

Значна частина реформ у секторі оборони та безпеки, які Україна реалізувала у 2016–2024 роках, одночасно були вимогами і ЄС, і НАТО. Наприклад, створення інституцій антикорупційної інфраструктури — НАБУ, САП, ВАКС — було однією з ключових умов ЄС для отримання безвізового режиму й подальшого просування інтеграції [27]. Проте ці ж реформи були критично важливими і для НАТО, адже Альянс висуває надзвичайно високі стандарти до прозорості в оборонній сфері, управлінні ресурсами та цивільному контролю над військовими. Одним із найважливіших напрямів інтеграції став розвиток оборонного менеджменту. Робота над Стратегією національної безпеки, Оборонним оглядом, реформою Міністерства оборони та Генерального штабу, впровадженням J-структур і системи оборонного планування за стандартами НАТО (NDPP) — це частина глибокої євроатлантичної інтеграції, яка водночас повністю відповідає європейським принципам управління.

У цих реформах Україна бачить не лише шлях до членства в НАТО, а й спосіб побудувати ефективні державні інституції, які відповідають європейській моделі good governance. Важливим чинником є також те, що

Європейський Союз дедалі більше розглядає безпеку як ключовий політичний пріоритет. Після 2014 року ЄС активно долучився до реформи українського сектору цивільної безпеки через Місію EUAM Ukraine — одну з найбільших цивільних безпекових місій Євросоюзу [56]. Її діяльність спрямована на реформу поліції, прокуратури, прикордонної служби, Нацгвардії та системи управління кризами — сфер, які прямо впливають на взаємосумісність з НАТО.

Таким чином, реформи, які реалізуються з підтримкою ЄС, одночасно зміцнюють здатність України працювати за стандартами Альянсу. Надзвичайно важливою складовою інтеграції є енергетична безпека. У 2022 році Україна синхронізувала свою енергосистему з європейською мережею ENTSO-E, що стало одним із найшвидших і найскладніших технічних процесів в історії європейської енергетики.

Цей крок має значення не лише для економіки, але й для національної безпеки, адже ізоляція від російської енергосистеми підвищила стійкість країни до енергетичного шантажу. Для НАТО енергетична безпека давно є одним із пріоритетних напрямів діяльності, тому її зміцнення через інтеграцію з ЄС напрядує євроатлантичним цілям. Після початку повномасштабного вторгнення Росії Європейський Союз і НАТО синхронізували свої підходи до підтримки України. У 2022–2024 роках ЄС створив механізм European Peace Facility, який профінансував закупівлю озброєння, техніки та навчання українських військових на понад 6 мільярдів євро [57]. Усі ці заходи координуються з НАТО, що свідчить про формування спільного європейсько-євроатлантичного оборонного простору. Держави-члени ЄС одночасно входять і до НАТО, тому їхні рішення щодо військової допомоги Україні погоджуються на рівні обох організацій, взаємно доповнюючи одна одну.

Поглиблення інтеграції України до Європейського Союзу та НАТО набуло нової логіки після 2022 року, коли через повномасштабну агресію Росії

Європа опинилася перед необхідністю переосмислити власну політику безпеки. У цих умовах Україна стала центральною ланкою європейської стратегії стримування російської загрози, а її прискорений рух до ЄС і НАТО — не лише політичним вибором, а об'єктивною частиною глобальної безпекової архітектури. Для Брюсселя та Вашингтона стабільна й сильна Україна перетворилася на гарантію безпеки всього євроатлантичного простору, що суттєво змінило їхнє ставлення до українських інтеграційних прагнень.

Рішення Європейської ради від червня 2022 року про надання Україні статусу країни-кандидата на членство в ЄС стало історичним кроком у розвитку двосторонніх відносин. Воно не лише підтвердило політичну вагу проєвропейського курсу, але й засвідчило готовність Євросоюзу розглядати Україну як майбутнього повноправного члена спільноти [66]. Водночас цей статус передбачає масштабну трансформацію внутрішньої політики держави, зокрема у сферах судової системи, антикорупційних інституцій, правосуддя, економічного регулювання та захисту прав людини. Сукупність цих реформ відповідає також вимогам НАТО щодо належного демократичного врядування, ефективності інститутів і прозорості оборонної політики. Не менш важливим фактором є те, що політика ЄС у сфері безпеки поступово наближається до євроатлантичних стандартів.

Після ухвалення Європейським Союзом «Стратегічного компаса» у 2022 році було визначено нові пріоритети оборонної політики, які включають розвиток сил швидкого реагування, посилення кіберзахисту, захист критичної інфраструктури та вдосконалення оборонної промисловості [68]. Більшість цих напрямів є спільними з політикою НАТО, тому їхня реалізація в Україні автоматично сприяє поглибленню євроатлантичної інтеграції. Одним із ключових аспектів взаємодії ЄС та НАТО у контексті України є протидія гібридним загрозам. Після 2014 року Європейський Союз створив Центр передового досвіду з протидії гібридним загрозам у Гельсінкі та почав

формувати Європейську систему стратегічних комунікацій, зокрема EU StratCom East, що зосереджена на боротьбі з російською дезінформацією [69]. Паралельно НАТО заснував Центр стратегічних комунікацій у Ризі, який активно співпрацює з Україною. Така двостороння підтримка з боку обох організацій створила базу для формування української системи інформаційної безпеки та посилення стійкості суспільства до пропаганди.

Ще одним виміром комплементарності є співпраця у сфері кібербезпеки. Україна стала одним із перших партнерів НАТО, які долучилися до ініціативи «Cyber Defence Pledge», а ЄС, зі свого боку, у 2022–2023 роках запустив декілька програм підтримки цифрової безпеки України через European Cybersecurity Industrial Technology and Research Competence Centre (ECCC). Об'єднання зусиль двох організацій у цьому напрямі є принциповим, оскільки кіберпростір став одною з ключових арен російської агресії. Важливо також підкреслити, що ЄС і НАТО координують свою діяльність у питаннях військової мобільності — здатності швидко пересувати війська та техніку територією Європи у разі кризи. Європейський Союз фінансує модернізацію транспортної інфраструктури через програму Military Mobility, а НАТО забезпечує стандартизацію процедур та військову сумісність.

Україна активно залучена до цього формату, особливо після повномасштабного вторгнення, коли питання оперативної логістики набуло критичного значення для оборонних операцій [55]. Таким чином, інтеграція в сфері військової мобільності водночас є частиною шляху України до НАТО та до ЄС. Загалом Європейський Союз і НАТО усвідомлюють, що їхні інтереси в регіоні Східної Європи є взаємодоповнюючими. Підтримка України — це спосіб захистити не лише демократичні цінності, а й стабільність усієї Європи. У цьому контексті особливо показовими стали Спільні декларації ЄС–НАТО, ухвалені у 2016, 2018 та 2023 роках, у яких підкреслюється “безпрецедентний рівень співпраці” між організаціями та їхня спільна відповідальність за безпеку простору від Балтики до Чорного моря [149]. Слід зазначити, що європейська

інтеграція України створює сприятливі умови для її майбутнього вступу до НАТО.

Країни-члени Альянсу традиційно підтримують демократичні держави, які дотримуються принципів верховенства права, прав людини й ринкової економіки. Саме ці критерії лежать в основі Копенгагенських вимог ЄС, а їхнє виконання в Україні підвищує довіру союзників на шляху до членства в НАТО. Таким чином, процес вступу до ЄС і НАТО взаємно пришвидшуються, створюючи стабільну політичну та безпекову рамку розвитку держави. Особливе значення має оборонно-промислова інтеграція. ЄС та НАТО поступово формують спільний технологічний простір, залучаючи Україну до нових форматів співпраці. У 2023 році Єврокомісія започаткувала ініціативу *Ukraine Defence Industry Compact*, до якої приєдналося понад 20 провідних європейських компаній. Паралельно НАТО через інноваційну програму *DIANA* та Фонд оборонних інновацій підтримує розвиток українських технологічних рішень у сфері штучного інтелекту, безпілотних систем, засобів радіоелектронної боротьби та кібербезпеки [65]. Це не лише зміцнює військову спроможність України, а й формує довгострокову інтеграцію у спільний євроатлантичний оборонно-технологічний ринок.

Після 2022 року процеси інтеграції набули додаткової динаміки через розвиток політичної взаємодії. Європейський Союз регулярно включає українське питання до порядку денного Європейської ради, а НАТО започаткувало формат Ради Україна–НАТО (NUC), який дозволяє Києву брати участь у засіданнях Альянсу на правах рівноправного партнера. Таким чином, Україна поступово переходить від моделі “країни-реципієнта допомоги” до формату “активного учасника формування регіональної політики безпеки”.

У стратегічному вимірі європейська та євроатлантична інтеграція України стали ключовими елементами формування нової системи регіональної безпеки. Інтеграційний курс держави після 2014 року розпочав трансформаційний процес, який водночас впливає на внутрішні реформи,

зовнішню політику та безпекову доктрину. Саме подвійний — європейський і євроатлантичний — вектор визначив логіку модернізації державного управління, оборонного сектору та політичних інститутів. Умови повномасштабної війни лише прискорили ці процеси та змінили їхню природу, підкреслюючи важливість синергії міжнародних політичних форматів. Важливо відзначити, що ЄС і НАТО не розглядаються Україною як альтернативи один одному, оскільки обидві структури виконують різні, але взаємодоповнюючі функції. ЄС забезпечує нормативну, економічну й інституційну модернізацію, тоді як НАТО відповідає за військовий компонент безпеки та колективну оборону. Саме тому українська дипломатія наголошує на необхідності провадження двох паралельних інтеграційних треків, що активно підтримується ключовими членами обох організацій, особливо після 2022 року. Існує значний взаємозв'язок між реформами в секторі верховенства права, антикорупційної політики та цивільного демократичного контролю над Збройними Силами. У виконанні вимог ЄС щодо реформування судової системи, боротьби з корупцією та підвищення прозорості управління державними органами вбачається не лише крок до отримання членства, а й до виконання політичних критеріїв НАТО. Альянс, відповідно до Копенгагенських політичних критеріїв та власних принципів, вимагає від країн, що прагнуть вступити, сталих демократичних інституцій, прозорості держуправління та цивільного контролю над армією. Таким чином, кожен етап зближення України з ЄС автоматично посилює її позиції у відносинах із НАТО. Одним із найважливіших елементів комплементарності є реформування оборонного сектору.

Завдяки співпраці з ЄС у рамках Європейського фонду миру (EPF) та з НАТО в межах Програми розбудови оборонних спроможностей Україна отримала значні можливості для модернізації збройних сил, технічної підтримки, кіберзахисту та стандартизації озброєнь. ЄС, зокрема, надав фінансування для постачання зброї, боєприпасів та бойових засобів на понад 5

млрд євро лише у 2022–2023 роках, тоді як НАТО сфокусувався на підготовці військових, стандартизації процедур, системі управління та сумісності. Паралельність цих процесів створює унікальну платформу для інтеграції України у спільний оборонний простір двох організацій. Окремо варто наголосити на ролі проєкту Ukraine Facility (2023), ухваленого Європейським Союзом для довготривалого фінансування макроекономічної стабільності, реформ та відновлення України. У документі прямо вказано, що одним із головних напрямів використання фонду є розвиток оборонно-промислового комплексу України, спрямованого на інтеграцію у спільний ринок ЄС. Це рішення суттєво наближає Україну до європейської оборонної екосистеми, відкриваючи шлях до участі у програмах PESCO та Європейському оборонному фонді (EDF).

Євроатлантичний компонент інтеграції поглиблюється завдяки формуванню Ради Україна–НАТО (NUC), що фактично замінила Комісію Україна–НАТО. Формат Ради дозволяє Києву брати участь у засіданнях Альянсу на правах рівноправної сторони. Це радикально змінило баланс у відносинах, адже Україна отримала не лише консультаційний майданчик, а й механізм впливу на ухвалення спільних рішень, особливо у питаннях регіональної безпеки та оборонної політики. Фактично країна стала частиною політичного ядра НАТО, хоча юридично ще не є членом організації. Стратегічну роль у взаємодії двох інтеграційних треків відіграє Чорноморський регіон, який після початку повномасштабної війни став одним із ключових фронтів боротьби Заходу з російською агресією. ЄС активно підтримує проєкти енергетичної диверсифікації, транспортної безпеки та модернізації портової інфраструктури, а НАТО — посилює патрулювання повітряного простору союзників, розширює присутність на морі та розробляє стратегію стримування у південно-східному фланзі. З точки зору України, інтеграція до цих двох процесів створює комплексну архітектуру регіональної оборони, що охоплює економічні, політичні та військові виміри. Важливо

також підкреслити, що з 2022 року ЄС і НАТО координують зусилля у сфері енергетичної безпеки України. Європейський Союз надає масштабну підтримку відновленню енергетичної інфраструктури через механізми RescEU та енергетичної платформи ЄС, тоді як НАТО розробив ініціативи щодо зміцнення стійкості енергетичних систем, включно з кіберзахистом та фізичною охороною критичних об'єктів. Подвійна підтримка створює унікальну синергію, оскільки російські удари по енергетичній системі України визнані не лише військовою, а й гібридною загрозою для всього європейського континенту [64].

Необхідно врахувати й дипломатичний аспект інтеграції. ЄС активно підтримує розвиток української дипломатичної служби через програми Twinning та TAIEX, допомагаючи гармонізувати законодавство й адміністративні процедури з європейськими стандартами. У свою чергу, НАТО надає масштабну підтримку реформі сектору безпеки, забезпечуючи експертну допомогу у створенні сучасної системи оборонного менеджменту. Така подвійна підтримка зміцнює інституційний потенціал держави та робить її більш готовою до членства у двох інтеграційних об'єднаннях.

У сучасному міжнародному середовищі, де безпекові виклики стають дедалі складнішими й багатовимірними, співпраця між Європейським Союзом та НАТО набуває особливого значення. Відповідно, інтеграційні прагнення України природно вписуються у ширший процес формування єдиної системи європейської та євроатлантичної безпеки. В обох випадках ідеться не лише про формальне членство, а про глибинне реформування держави, що охоплює військову, політичну, економічну та соціальну сфери. Тому подвійний інтеграційний курс України — це не паралельні, а взаємопов'язані вектори трансформаційної політики, які поступово синхронізуються між собою. Одним із ключових аспектів взаємодії інтеграційних процесів є реалізація реформ у сфері верховенства права, боротьби з корупцією та зміцнення інституційної спроможності держави.

Вимоги ЄС щодо ухвалення законодавства, спрямованого на забезпечення прозорості судової системи, незалежності суддів і належного функціонування антикорупційних органів, на пряму відповідають критеріям НАТО щодо належного врядування в секторі безпеки. Це стосується, зокрема, функціонування інституцій, таких як Вищий антикорупційний суд, Національне антикорупційне бюро та Спеціалізована антикорупційна прокуратура, які створюють фундамент для зміцнення демократичних процедур. Для Альянсу ці реформи є необхідною умовою для ефективного цивільного контролю над силовими структурами та оборонним сектором загалом. Окремо варто наголосити на реформі оборонного менеджменту, що стала одним із найважливіших напрямів євроатлантичної інтеграції. НАТО протягом тривалого часу надавав Україні системну допомогу у запровадженні прозорих процедур управління оборонними ресурсами, стандартизації закупівель та контролю витрат. Європейський Союз, зі свого боку, через інструменти технічної допомоги та програму European Peace Facility фінансує технологічне оновлення та забезпечує доступ до сучасного військового обладнання. У 2022–2024 роках ЄС виділив мільярдні гранти на забезпечення обороноздатності України, включаючи боєприпаси калібру 155 мм, бронетехніку та системи ППО, що стало важливим елементом у зміцненні військової стійкості країни [57]. Така синергія в оборонному секторі створює унікальну основу для інтеграції України у спільний європейський оборонний ринок. Євроатлантична інтеграція також передбачає розвиток оперативної сумісності між Збройними силами України та арміями країн-членів Альянсу. Через програми НАТО, зокрема Defence Education Enhancement Programme і Professional Military Education, тисячі українських офіцерів пройшли навчання у провідних військових академіях Європи і США, засвоївши сучасні підходи до стратегічного планування, логістики та управління підрозділами.

Паралельно Європейський Союз через Місію EUMAM Ukraine організовує масове навчання українських військових у країнах-членах ЄС,

зокрема у Польщі, Німеччині, Чехії та Іспанії. Ця програма стала найбільшою військовою тренувальною місією в історії ЄС, і станом на 2024 рік вона підготувала понад 40 тисяч українських військовослужбовців [135]. Таким чином, європейська й євроатлантична складові інтеграції забезпечують багаторівневу підготовку українських сил оборони, що значно підвищує їхню бойову ефективність. Не менш важливим фактором є розвиток кібербезпеки, де співпраця України з ЄС і НАТО має вирішальне значення. Після масових російських кібератак 2015–2017 років обидві організації визнали необхідність допомогти Україні зміцнити кіберстійкість. НАТО надало спеціалізоване обладнання, доступ до навчальних центрів і підтримку з боку Центру передового досвіду в Таллінні, тоді як Європейський Союз фінансував модернізацію кіберінфраструктури, створення систем раннього виявлення атак та підготовку фахівців через програми EU4Digital та CyberEast. У 2022–2023 роках Україна стала тестовим полігоном для міжнародних кіберзахисних практик, а її досвід активно імплементується у політиках НАТО та ЄС щодо протидії гібридним загрозам [83]. Енергетична інтеграція України з ЄС також має пряме відношення до євроатлантичних безпекових процесів. У 2022 році Україна в рекордні строки була синхронізована з європейською енергосистемою ENTSO-E, що фактично забезпечило її енергетичну незалежність від Росії. Це рішення мало не лише економічне, а й стратегічне значення, оскільки дозволило країні уникнути шантажу з боку Росії у розпал війни. Натомість ЄС отримав можливість розширити власний енергетичний ринок і зміцнити стійкість енергетичних потоків у Східній Європі. НАТО, у свою чергу, включив енергетичну безпеку до ключових сфер співпраці з Україною, визнаючи її одним із фундаментальних елементів оборонної стійкості союзників.

Важливим елементом інтеграційних процесів є співпраця у сфері стратегічних комунікацій. ЄС системно підтримує українські ініціативи протидії дезінформації через East StratCom Task Force та проєкт EUvsDisinfo,

тоді як НАТО допомагає Україні вдосконалити комунікаційні стратегії для підвищення довіри до державних інституцій та забезпечення інформаційної стійкості суспільства. Після 2022 року цей напрямок значно розширився: Україна регулярно бере участь у засіданнях, присвячених боротьбі з гібридними загрозами, у тому числі у рамках Hybrid Centre of Excellence у Гельсінкі. Це підтверджує, що країна поступово інтегрується у справжню мережеву інфраструктуру європейської безпеки. Таким чином, європейська та євроатлантична інтеграція України формують цілісну систему реформ і трансформацій, які взаємно підсилюють одна одну. ЄС забезпечує інституційну і фінансову основу модернізації, а НАТО — військовий компонент і політичні гарантії безпеки. Для України це не дві альтернативні траєкторії, а два виміри одного стратегічного вибору — повернення до європейського цивілізаційного простору та побудови стійкої, модерної держави.

Висновки до 2-го розділу

Розділ II продемонстрував, що у період після 2014 року євроатлантичний вектор України став не просто одним із напрямів зовнішньої політики, а ключовою стратегічною лінією, що визначає зміст сучасної української державності та оборонної політики. Україна остаточно відійшла від концепції багатовекторності, яка протягом кількох десятиліть обмежувала розвиток національної безпеки та створювала простір для зовнішньополітичних маніпуляцій Росії. Натомість після початку агресії РФ у 2014 році, а особливо після вторгнення 2022 року, держава обрала модель глибокої інтеграції у простір європейської та євроатлантичної безпеки, адаптувавши свої інституції, сектор оборони, правову базу та зовнішньополітичні пріоритети до вимог НАТО і ЄС. Трансформація безпекової політики України після 2014 року набула комплексного характеру. Вона охопила доктринальні засади оборони, військову організацію держави, систему стратегічного планування, цивільний контроль, оборонно-промислову політику, кібербезпеку та інформаційну

стійкість. Цей процес став відповіддю на безпрецедентний зовнішній виклик — російську агресію, що продемонструвала нездатність попередніх моделей забезпечити захист територіальної цілісності й суверенітету. У результаті Україна перейшла від реактивної, фрагментарної безпекової політики до системного стратегічного підходу, що базується на принципах стримування, стійкості суспільства, залучення міжнародних партнерів і глибокої модернізації сектору оборони. У розділі було доведено, що НАТО відіграє ключову роль у зміцненні обороноздатності України як на політичному, так і на практичному рівнях. Після 2014 року масштаби співпраці між Україною й Альянсом вийшли далеко за межі класичного партнерства. Трастові фонди, Комплексний пакет допомоги (CAP), програми взаємосумісності, спільні тренування, передача обладнання, модернізація систем зв'язку, реформування оборонного управління — ці напрями стали основою перетворень, які у 2022–2024 роках дозволили Україні успішно протистояти повномасштабній війні. Важливо також відзначити, що НАТО не лише допомагає Україні, але й отримує унікальний досвід, який суттєво впливає на оновлення його власної військової доктрини. Україна стала своєрідною лабораторією нових методів оборони, кібербезпеки, логістики, застосування БПЛА та протидії гібридним загрозам, що змінює підходи Альянсу до стратегічного планування. Важливим висновком є те, що євроатлантична інтеграція України має значення значно ширше, ніж реалізація військових реформ чи приєднання до певних інституцій. Вона забезпечує принципово нову якість державного управління, вимагає високого рівня прозорості, ефективності інститутів, розвитку судової системи, боротьби з корупцією та зміцнення демократичних процедур. Саме тому курс на НАТО та ЄС є невід'ємним від внутрішньої трансформації держави. Європейський Союз, зі свого боку, забезпечує економічну та інституційну основу підтримки України під час війни. Через European Peace Facility ЄС став одним із ключових донорів оборонної допомоги, а через реформи у сфері верховенства права, управління та антикорупційних інституцій — основним

модератором внутрішніх перетворень. Таким чином, взаємозв'язок між європейською та євроатлантичною інтеграцією України формує широку систему стратегічної взаємодії, де вимоги та стандарти обох організацій не суперечать одне одному, а, навпаки, синхронізуються та підсилюють взаємний ефект. НАТО забезпечує військово-політичний компонент безпеки, тоді як ЄС — інституційну, економічну та правову основу стабільності. У результаті формується єдина архітектура безпеки, у межах якої Україна поступово набуває ознак держави, інтегрованої у політичний, військовий та економічний простір Заходу. Аналіз подій 2022–2024 років свідчить, що українська модель оборони, заснована на принципі всеохопної оборони, здатності суспільства до саморганізації та широкому залученні партнерів, стала значним внеском у сучасні євроатлантичні безпекові підходи. Це визначає новий рівень ролі України у безпековій системі Європи та значно підвищує її політичну суб'єктність. З іншого боку, саме глибока інтеграція у структури ЄС і НАТО відкриває для України реалістичну перспективу довгострокової безпеки, економічного розвитку й міжнародного впливу. Загалом, розділ II демонструє, що євроатлантичний вектор України вже сьогодні не є майбутньою перспективою — він став фактом, який визначає реальні механізми функціонування держави, зовнішньої політики та оборонного сектору. Україна не лише прагне інтеграції з НАТО й ЄС, а фактично вже діє як невід'ємний елемент західної системи безпеки, виконуючи роль форпосту європейської стабільності на східному фланзі. Війна зробила цей процес незворотним, а національні інтереси України й стратегічні інтереси Заходу — взаємодоповнюючими. Відтак, логічним продовженням безпекової еволюції має стати інституційне оформлення членства України в НАТО та ЄС, що забезпечить довгострокові гарантії безпеки держави, стабільність усього європейського континенту та нову конфігурацію міжнародних відносин у післявоєнному світі.

РОЗДІЛ III.

РОЛЬ НАТО У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

3.1. Військово-політична та гуманітарна підтримка України з боку держав–членів НАТО

Російсько-українська війна, яка після 24 лютого 2022 року набула повномасштабного характеру, створила для системи європейської та глобальної безпеки безпрецедентний виклик, що вимагав негайної, масштабної й скоординованої реакції. Саме країни НАТО, як у межах Альянсу, так і на двосторонньому рівні, стали головними постачальниками військової, фінансової, гуманітарної та технічної допомоги Україні. Їхня підтримка набула системного, багатовимірного та довгострокового характеру, що докорінно вплинуло на здатність України зберегти державність, стримати наступ, перейти до мобільної оборони й сформувати нові підходи до ведення сучасної війни. Допомога держав-членів НАТО стала визначальним чинником, який компенсував обмеженість українських ресурсів на початку вторгнення й створив основу для подальшого реформування сектору оборони. Водночас цей процес змінив саме бачення НАТО власних стратегічних пріоритетів, адже війна в Україні продемонструвала, що безпека на Сході Європи є нерозривно пов'язаною зі стійкістю всього євроатлантичного простору. У перші дні війни саме держави-члени НАТО забезпечили критично важливі поставки протитанкових ракетних комплексів Javelin, NLAW, ПЗРК Stinger, переносних засобів зв'язку, набоїв, бронежилетів і медичних комплектів. За оцінками Centre for Strategic and International Studies (CSIS), протягом першого місяця вторгнення ефект від цих поставок був вирішальним у стримуванні російських механізованих колон на півночі та сході України [73]. Надалі допомога еволюціонувала від тактичних і захисних засобів до важкого озброєння, включно з артилерією великого калібру, системами протиповітряної оборони, бронетанковою технікою, засобами РЕБ та високоточними ракетними

системами. США стали беззаперечним лідером у підтримці України — як політичній, так і військовій. Лише у 2022–2024 роках Вашингтон надав понад 75 млрд доларів допомоги, включно з пакетами Lend-Lease, Presidential Drawdown Authority та Ukraine Security Assistance Initiative [60]. Важливим компонентом стала передача систем HIMARS, які кардинально змінили оперативну ситуацію на фронті завдяки високоточним ударам по складах боєприпасів, командних пунктах і логістичних вузлах противника. Крім того, США надали системи ППО NASAMS, Patriot, сучасні радары, безпілотники, засоби протидії БпЛА, а також розвідувальну та супутникову підтримку, що дозволило Збройним силам України істотно підвищити точність ударів і ситуаційну обізнаність. Важливу роль відіграє Велика Британія, яка стала одним із перших союзників, що передали Україні протитанкові комплекси NLAW та розпочали масштабну програму підготовки військовослужбовців. Операція Interflex, запущена у 2022 році, дозволила підготувати понад 60 тисяч українських бійців на території Великої Британії та інших країн-партнерів [79]. Це перетворило Лондон на головний центр тренування української піхоти та підрозділів територіальної оборони. Крім того, саме Британія першою оголосила про передачу Україні далекобійних ракет Storm Shadow, що стало важливим рішенням у контексті стримування російських спроможностей на окупованих територіях. Польща виступила одним із ключових логістичних та політичних партнерів України серед членів НАТО.

Варшава не лише забезпечила масштабні поставки танків Т-72, бойових машин піхоти, артилерії Krab та систем ППО, але й стала головним транзитним хабом для західної допомоги, пропускаючи 80–90% вантажів, що постачаються до України [133]. Польща також системно виступає адвокатом інтересів Києва у ЄС та НАТО, просуваючи рішення щодо пришвидшення постачань важкого озброєння та посилення санкцій проти РФ. Значний внесок зробили і Німеччина, Франція, Канада, країни Балтії та Скандинавії. Німеччина, попри початкову обережність, стала другим після США донором

військової допомоги Україні, передавши системи IRIS-T, танки Leopard 2, БМП Marder, артилерію PzH 2000, інженерне обладнання та засоби ППО [78]. Скандинавські держави — Норвегія, Швеція, Фінляндія — активізували підтримку як у військовому, так і гуманітарному форматі. Норвегія передала системи NASAMS, артилерію та значні фінансові пакети, тоді як Швеція — САУ Archer та протитанкові ракети RBS-17. Країни Балтії, попри невеликі бюджети, стали моральними та політичними лідерами у підтримці Києва та першими передали летальну зброю ще у січні 2022 року [140]. Гуманітарна підтримка держав-членів НАТО включає лікування поранених військових у шпиталях Німеччини, Литви, Польщі, реабілітаційні програми, психологічну допомогу ветеранам, гарантування тимчасового захисту для мільйонів українських біженців у Європейському Союзі та Канаді. Лише у межах Temporary Protection Directive ЄС українці отримали доступ до ринку праці, освіти, медицини та соціальних послуг, що дозволило стабілізувати демографічну та економічну ситуацію під час війни [141]. Цей формат гуманітарної допомоги є унікальним прецедентом, який не застосовувався у такому масштабі навіть під час кризи в Сирії. Важливою частиною підтримки є також військово-промислова кооперація, яка швидко розвивається між Україною та державами НАТО. У 2023–2024 роках було започатковано десятки спільних проєктів із виробництва боєприпасів, бронетехніки, БПЛА та систем ППО на території України, у партнерстві зі США, Францією, Німеччиною, Чехією та Великою Британією. Дефіцит боєприпасів у Європі та загроза виснаження арсеналів НАТО змусили союзників активізувати виробництво й переорієнтувати оборонну промисловість на довгострокову підтримку українського фронту. За даними European Defence Agency, виробництво артилерійських снарядів у ЄС у 2023–2024 роках зросло вчетверо.

Важливою складовою військово-політичної підтримки стало посилення систем ППО України, що стало критично необхідним після початку російських

масованих ударів крилатими, балістичними ракетами та дронами-камікадзе. З осені 2022 року держави НАТО розпочали масштабну кампанію з передавання комплексів Patriot, IRIS-T, NASAMS, Hawk, Crotale та Gepard. Саме ці системи, відповідно до даних НАТО, перехоплюють від 70 до 90% російських цілей у певних регіонах України [62]. Зенітні самохідні установки Gepard, які передала Німеччина за підтримки Швейцарії, стали одними з найефективніших засобів боротьби з іранськими дронами Shahed-131/136, забезпечивши захист критичної енергетичної інфраструктури у найскладніший зимовий період.

Після ухвалення “повітряного плану” на саміті НАТО у Вільнюсі питання систематизації української ППО стало довготривалим напрямом, що передбачає перехід до інтегрованої архітектури західного зразка. Окремого значення набув розвиток системи логістичної підтримки України. За оцінками RAND Corporation, ефективність доставки зброї та боєприпасів зросла у 2023–2024 роках удвічі завдяки створенню багаторівневих логістичних коридорів через Польщу, Словаччину, Румунію та Чехію [137]. Мережа логістичних хабів дозволила значно скоротити час між ухваленням рішення про допомогу і фактичним надходженням озброєння на фронт. Деякі держави створили постійні ремонтні центри для техніки, що використовується в Україні, зокрема танків Leopard та САУ Krab, що зменшило навантаження на українську інфраструктуру та підвищило швидкість відновлення пошкодженого озброєння. Підтримка держав-членів НАТО виходить далеко за межі матеріальної допомоги. Одним із ключових факторів стала якісно нова модель обміну розвідданими. За даними Washington Post, з весни 2022 року Україна отримує дані супутникової, електронної та сигнальної розвідки зі США, Великої Британії та Канади в режимі реального часу [143].

Це дозволяє оперативно виявляти пересування російських підрозділів, локалізувати ракетні пуски, визначати розташування командних пунктів та аналізувати логістичні маршрути агресора. Уперше в історії НАТО настільки широкомасштабні розвідувальні можливості були відкриті не члену Альянсу,

що свідчить про винятковий статус України як стратегічного партнера. Суттєвим аспектом співпраці є модернізація системи військового управління України. Після 2014 року було розпочато перехід до J-структур, що відповідають стандартам НАТО, але реальне втілення стало можливим лише завдяки консультативній підтримці Альянсу й структурній адаптації у 2022–2024 роках. За підтримки місій НАТО було впроваджено нові підходи до планування операцій, управління ресурсами, логістичного прогнозування та цивільного контролю над військовою сферою. Фахівці зі США, Канади та Великої Британії працюють у рамках дорадчих місій, що спрямовані на інтеграцію STANAG-стандартів у систему рішень Генерального штабу та Міністерства оборони України [111]. Важливим виміром підтримки стала переоцінка стратегічних пріоритетів самих членів НАТО. Російська агресія проти України стала каталізатором найбільшого політичного зсуву в Європі з часів закінчення холодної війни. Німеччина оголосила “*Zeitenwende*” — історичний злам у безпековій політиці, передбачивши різке збільшення оборонного бюджету та розширення військової промисловості.

Фінляндія та Швеція, які десятиліттями зберігали нейтралітет, у 2023–2024 роках вступили до НАТО, прямо назвавши Росію головною загрозою регіональній стабільності [102]. Це означає, що підтримка України стала не лише проявом солідарності, але й інструментом власної оборони західних держав. Не менш вагомою є гуманітарна складова взаємодії. За даними УВКБ ООН, понад 5 млн українців отримали тимчасовий захист у країнах ЄС та НАТО — найбільша хвиля переміщення людей у Європі після Другої світової війни [152]. Держави-члени НАТО надали мільярди євро на гуманітарні програми, медичну допомогу, освіту, інтеграцію дітей-біженців, компенсації муніципалітетам і підтримку соціальної інфраструктури. Канада, Німеччина, Іспанія та Великобританія запустили спеціальні програми релокації українських науковців, студентів і медиків, що дозволило зменшити інтелектуальні втрати України під час війни. Польща та Литва організували

найбільші програми психологічної реабілітації дітей, що постраждали від війни, надаючи тисячі місць у оздоровчих центрах та спеціалізованих клініках. У контексті гуманітарної допомоги слід окремо зазначити підтримку у сфері енергетики. Після масованих ударів Росії по критичній інфраструктурі взимку 2022–2023 років країни НАТО передали Україні сотні трансформаторів, генераторів, мобільних котелень, газотурбін, а також обладнання для аварійного ремонту. США, Канада, Франція та Німеччина активно фінансують проєкти з відновлення енергетичної мережі, а також модернізацію системи захисту енергетичних об'єктів. Саме завдяки цій допомозі Україні вдалося уникнути повного колапсу енергозабезпечення та забезпечити стабільність роботи ключових підприємств оборонної промисловості. У військово-політичному сенсі підтримка України з боку держав НАТО має три ключові виміри. Перший — це стримування Росії, адже успішний опір України значно зменшив ризик поширення війни на країни Балтії, Польщу або Румунію. Другий вимір — це підтримка міжнародного порядку, заснованого на правилах, який передбачає непорушність кордонів, право на суверенітет і неможливість силової зміни кордонів. Третій вимір — трансформація самого НАТО, що включає збільшення оборонних видатків, перегляд доктрини та посилення східного флангу. Таким чином, допомога Україні має стратегічне значення не лише для Києва, а й для всієї євроатлантичної спільноти.

Поступова еволюція підтримки НАТО демонструє перехід від термінової допомоги у відповідь на шок російського вторгнення до системного нарощування потенціалу оборони України, що наближено до моделі довгострокової безпекової співпраці, характерної для союзників Альянсу. Одним із найважливіших напрямів цієї трансформації стала стандартизація озброєнь та боєприпасів. Якщо у 2022 році значна частина поставок була радянського зразка, то з 2023 року держави-члени НАТО перейшли до планових програм з переозброєння України на західні стандарти — від калібрів 155 мм до систем зв'язку, логістики та інтегрованих бойових систем. Це не

лише підвищує ефективність бойових дій, але й формує передумови для подальшої інтеграції України в оборонні структури Альянсу [104].

Важливим елементом стала кооперація оборонних промисловостей. Польща, Чехія, Словаччина та Литва організували спільні програми з ремонту техніки, а з 2023 року — і з виробництва боєприпасів, зокрема снарядів калібру 155 мм. Європейський Союз ініціював програму ASAP (Act in Support of Ammunition Production), яка передбачає масштабне збільшення потужностей із виробництва артилерійських боєприпасів для України [138]. Це дозволило зменшити залежність від окремих ринків і вирішувати проблему дефіциту снарядів, що була критичною у багатьох періодах бойових дій. Також значну роль відіграє безпекова інтеграція України у сфері кібероборони. Після численних російських кібератак у 2022 році, спрямованих на енергосистему, банківську інфраструктуру та системи комунікацій, Центр передового досвіду НАТО з кібербезпеки у Таллінні розширив співпрацю з українськими фахівцями. Україна бере участь у щорічних навчаннях Locked Shields, що є найбільшими в світі кібернавчаннями [88]. Така участь допомагає вдосконалювати технології протидії кібератакам, моделювати кризові ситуації та створювати гнучкі мережеві системи оборони.

Окремою формою взаємодії стала підготовка українських військовослужбовців у рамках програм, організованих окремими державами НАТО та Європейським Союзом. Програма підготовки британської сторони (Operation Interflex) дозволила навчити понад 30 тисяч українських військових упродовж 2022–2024 років [80]. Навчання включає тактичну бойову підготовку, поводження з озброєнням, інженерну підготовку, евакуацію поранених та елементи лідерства. Канадська місія UNIFIER має аналогічний ефект, забезпечуючи підготовку спеціалістів у сферах інженерії, логістики та медицини. Такий комплекс знань формує основу для створення сучасної армії, сумісної зі стандартами Альянсу. Варто підкреслити, що підтримка НАТО охоплює не лише бойову готовність, але й сферу оборонного менеджменту.

Однією з проблем української системи оборонного планування, на яку систематично звертали увагу експерти після 2014 року, була недостатня прозорість та складна бюрократична структура ухвалення рішень.

Завдяки консультаціям у межах Комплексного пакета допомоги НАТО (CAP) та підтримці експертів із США та Великої Британії було запроваджено механізм стратегічного оборонного огляду, а також нову редакцію оборонного планування відповідно до моделі Capability-Based Planning [14]. Це дає змогу переходити від реактивного планування до довгострокового прогнозування необхідних спроможностей. Важливо відзначити також зростання взаємодії з країнами Східного флангу НАТО, які, з огляду на власний історичний досвід і географічну близькість, демонструють найвищий рівень підтримки. Польща стала одним із ключових транспортних та логістичних центрів для України, надаючи коридори постачання, ремонтні бази, військові склади та місця для інтеграції союзних підрозділів. Країни Балтії — Литва, Латвія та Естонія — передають Україні найбільший відсоток свого оборонного бюджету відносно ВВП, що є безпрецедентним у сучасній історії євроатлантичної безпеки [62]. Їхня політична та військова підтримка стала важливою частиною формування широкої коаліції, яка захищає безпеку всього регіону.

Гуманітарні програми продовжують відігравати визначальну роль, особливо у сфері медичної реабілітації. Центри в Німеччині, Великій Британії, США та Литві приймають тисячі українських військових і цивільних, які отримали поранення внаслідок воєнних дій. Програми лікування передбачають застосування новітніх протезних технологій, психологічну реабілітацію та соціальну адаптацію, що допомагає Україні уникнути довготривалих соціальних криз. Такі ініціативи не лише забезпечують лікування, але й створюють основу для імплементації передових медичних протоколів в Україні, що стане важливим елементом післявоєнного відновлення. Таким чином, військово-політична та гуманітарна підтримка НАТО є багатовимірною системою, що поєднує надання озброєння, підготовку

особового складу, кіберзахист, стратегічне планування, гуманітарні ініціативи та інституційну реформу. Для України ця допомога означає не просто посилення обороноздатності, а трансформацію в напрямі переходу до стандартів Альянсу. Для НАТО ж — це інвестиція у власну безпеку, зміцнення східного флангу та формування нового балансу сил у Європі, який ґрунтується не на стримуванні, а на активному укріпленні спроможностей партнерів.

3.2. Вплив російсько-української війни на стратегічні пріоритети НАТО

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року стало найбільшим військовим потрясінням для європейської безпекової системи з часів Другої світової війни та спричинило докорінну зміну стратегічних підходів НАТО. Якщо до 2022 року Альянс розглядав Росію радше як стратегічного конкурента та джерело регіональних ризиків, то після запуску агресії вона була офіційно визначена як «найбільш серйозна і пряма загроза безпеці союзників» [116]. Цей переломний момент суттєво модифікував концептуальне мислення НАТО, змістивши акценти від політики стримування та локальної присутності на східному фланзі — до формування нової концепції колективної оборони, що передбачає постійну готовність до високої інтенсивності конфліктів. Війна в Україні стала каталізатором для переосмислення стратегічних документів Альянсу. Прийнята у Мадриді Стратегічна концепція НАТО 2022 року уперше від 2010 року зафіксувала принципово новий підхід до безпеки: відмова від ілюзій щодо «партнерства з Росією», посилення військової присутності на Сході та готовність до довгострокового протистояння з ревізіоністською державою. У документі зазначено, що Росія прагне зруйнувати європейську систему безпеки, а війна проти України є лише одним із елементів цієї стратегії. З огляду на це, НАТО розпочало наймасштабнішу трансформацію оборонного планування за останні десятиліття. Однією з ключових змін стало посилення східного флангу Альянсу. Вже у перші тижні війни НАТО розгорнуло додаткові бойові групи у

Словаччині, Румунії, Угорщині та Болгарії, перетворивши «передову присутність» (Enhanced Forward Presence) на «передові оборонні рубежі». Кількість військ, техніки, засобів ППО та авіації на східному фланзі зросла в кілька разів, а провідні держави — США, Велика Британія, Німеччина та Франція — оголосили про довгострокове базування своїх сил у регіоні. Трансформація полягала не лише у збільшенні чисельності, а й у зміні принципу розміщення: сили швидкого реагування стали структурами постійної готовності до негайного застосування.

Повномасштабна війна також спричинила різку технологічну переорієнтацію НАТО. Бойові дії в Україні продемонстрували критичну роль безпілотних систем, високоточної далекобійної зброї, протиракетної оборони, засобів радіоелектронної боротьби та кіберзахисту. Це призвело до того, що програми НАТО DIANA, Innovation Fund та оборонні ініціативи Європейського Союзу були різко розширені вже у 2022–2024 роках. Український досвід став фактично лабораторією сучасної війни, а країни-члени Альянсу почали адаптувати власні доктрини до стандартів, продемонстрованих Збройними Силами України: гнучкість командування, горизонтальні структури прийняття рішень, автономні мобільні групи, мережево-центричне управління.

Зміни відбулися не лише у військовій площині, а й у фінансовій. Після початку війни переважна більшість держав Альянсу суттєво збільшила оборонні бюджети, наближаючись або перевищуючи поріг у 2% ВВП, визначений як базовий стандарт НАТО. Німеччина оголосила про створення «спеціального оборонного фонду» обсягом 100 млрд євро, а Польща, Литва та Естонія спрямували на оборону 3–4% ВВП [108]. Це свідчить про радикальний злам парадигми: від економії на обороні та залежності від США — до усвідомлення необхідності реіндустріалізації оборонного сектору. Окремим аспектом стало посилення ядерного стримування Альянсу. Російські погрози застосувати ядерну зброю проти України, а також розміщення тактичної ядерної зброї в Білорусі призвели до того, що НАТО переглядає підходи до ядерного

планування та відновлює інфраструктуру подвійного призначення у низці країн [114]. При цьому Альянс свідомо утримується від публічної ескалації, дотримуючись політики «відповідального стримування», але демонструючи готовність до будь-яких сценаріїв. Війна також змінила структуру політичних пріоритетів НАТО. Зокрема, відбулося кардинальне розширення механізмів координації з Європейським Союзом. Якщо раніше взаємодія між ЄС і НАТО була обмеженою, то після 2022 року обидві організації працюють у режимі фактично єдиного оборонного контуру: спільні тренування, синхронізація оборонних програм, обмін розвідданими, спільні заяви щодо російської агресії. Агресія Росії стала фактором, який усунув політичні суперечності та створив принципово новий рівень стратегічної єдності між двома структурами.

Ще один стратегічний наслідок — історичне розширення НАТО. Фінляндія стала членом Альянсу у квітні 2023 року, а Швеція — у березні 2024 року. Обидві держави прямо мотивували свій вступ російською агресією проти України [101]. Таким чином, війна Кремля призвела до ефекту, протилежного до очікуваного Москвою: НАТО не лише не відступило, а стало значно більшим, сильнішим і згуртованішим. Особливо важливим елементом впливу війни на стратегічні пріоритети Альянсу є зміна позиції щодо України. Якщо до 2022 року НАТО часто обмежувалося декларативною підтримкою, то після початку вторгнення відбувся перехід до політики всебічної і довгострокової допомоги, яка включає озброєння, навчання, інноваційні проєкти, обмін розвідданими, логістику та підтримку стійкості. Україна фактично стала невід’ємною частиною євроатлантичної системи безпеки, навіть не будучи формальним членом Альянсу.

У ширшому геополітичному контексті війна стимулювала НАТО активніше взаємодіяти з партнерами у Індо-Тихоокеанському регіоні — Японією, Південною Кореєю, Австралією та Новою Зеландією. Це пов’язано з тим, що Альянс розглядає російську агресію як елемент ширшого глобального протистояння авторитарних режимів, у якому Росія та Китай діють синхронно

[103]. Таким чином, війна в Україні стала каталізатором створення нової архітектури глобальної безпеки, у якій НАТО відіграє центральну роль. Загалом, російсько-українська війна не лише змінила стратегічні пріоритети НАТО — вона фактично створила новий оборонний ландшафт Європи. Альянс повернувся до своєї першочергової місії — колективної оборони — але на основі сучасних технологій, розширеного членства і безпрецедентної політичної єдності. Україна стала ключовим фактором цієї трансформації: її стійкість, інноваційність і бойовий досвід формують нові стандарти, які визначатимуть оборонну політику НАТО у найближчі десятиліття.

Російсько-українська війна стала також ключовим чинником, що змусив НАТО переосмислити власні механізми стратегічного планування та структуру реагування на кризи. Якщо упродовж 1990–2010-х років Альянс фокусувався на управлінні нестабільністю поза межами території держав-членів — місіями в Косово, Афганістані, операціями з морської безпеки та протидії тероризму, — то після 2022 року відбулося повернення до концепції колективної оборони у її «класичному» вигляді. Замість обмеженої «передової присутності» НАТО перейшло до моделі реального стримування, яка передбачає розміщення значних сил і засобів на потенційних напрямках російського наступу. Трансформація планування відобразилася у створенні нової системи оперативних планів (New NATO Regional Plans), ухвалених у 2023 році [121]. Вперше з часів Холодної війни Альянс розробив докладні сценарії оборони для кожного регіону — Півночі, Центру та Південно-Східного флангу.

Війна в Україні зробила очевидним, що загроза з боку Росії має багатовимірний характер: сухопутні, повітряні, морські, кібератаки, операції з дезінформації та диверсійні дії можуть розгортатися паралельно. Тому НАТО адаптувалося до концепції «мультидоменної оборони», що полягає у синхронному використанні сил на суші, у повітрі, на морі, у кіберпросторі та у космосі [126]. Однією з причин поглиблення цієї трансформації стала безпрецедентна інтенсивність бойових дій в Україні, які продемонстрували

недоліки попередньої доктрини НАТО щодо ведення війни високої щільності. Альянс усвідомив, що тривалі інтенсивні конфлікти потребують величезних запасів артилерійських боєприпасів, засобів ППО та логістичних потужностей. Саме український досвід показав, що сучасні армії можуть витрачати десятки тисяч снарядів щодня — рівень, до якого більшість країн НАТО не була готова до 2022 року [107]. Це спричинило масштабне відновлення оборонної промисловості: створення нових виробничих ліній, збільшення контрактів на боєприпаси, а також прагнення розширити кооперацію з Україною, яка стала не лише отримувачем, а й виробником сучасної військової техніки.

Важливим наслідком російської агресії стала стратегічна переорієнтація НАТО на довгострокову підтримку партнерів, які перебувають у зоні високих ризиків. Україна стала ключовим елементом цієї політики, але Альянс також посилив співпрацю з Грузією, Молдовою, Боснією і Герцеговиною — державами, на які Росія може чинити тиск. Усі ці країни включено до планів зі зміцнення стійкості, кіберзахисту, стратегічних комунікацій та реформ сектору безпеки [118]. Війна показала, що російські гібридні операції не обмежуються військовою сферою: вони охоплюють політичні кризи, енергетичний шантаж, інформаційні атаки, економічний тиск. Паралельно НАТО було змушене переосмислити підходи до власної ядерної політики. Розміщення Росією тактичної ядерної зброї в Білорусі у 2023 році, публічні ядерні погрози та дедалі агресивніші риторичні сигнали з боку російського керівництва створили умови, у яких Альянс повернувся до активної демонстрації готовності відповідати на подібні виклики. Це не означало зміну стратегічної доктрини, але спричинило посилення патрулювання стратегічною авіацією, відновлення інфраструктури подвійного призначення та регулярні навчання Steadfast Noon. НАТО чітко заявило, що ядерний шантаж Росії не вплине на підтримку України та не змусить союзників зменшити оборонну присутність у Східній Європі [113].

Ще одним фундаментальним наслідком війни стало пришвидшення процесів цифрової трансформації НАТО. Бойові дії в Україні наочно довели

критичну необхідність інтеграції кіберзахисту та штучного інтелекту у всі рівні військового управління. Кібероперації, які здійснювала Росія проти української інфраструктури (масштабні атаки на енергосистему, банківський сектор, урядові мережі), засвідчили, що кіберпростір є повноцінним полем війни. НАТО створило спеціальний механізм реагування на кіберзагрози, розширило мережу Co-operative Cyber Defence Centre of Excellence у Таллінні та інтегрувало українських фахівців у низку тренувальних програм у межах цього центру [106]. Україна стала прикладом ефективної кібероборони для союзників, що підкреслюють у своїх звітах і США, і ЄС. Не менш важливим є інформаційний вимір. Росія активно використовує дезінформацію та психологічні операції для підризу єдності НАТО і дискредитації підтримки України.

У відповідь Альянс суттєво розширив структури стратегічних комунікацій, активізував інформаційні кампанії та інвестував у програми з протидії дезінформації у партнерських державах [100]. Україна відіграє в цьому процесі особливу роль, адже її спеціалісти з 2014 року накопили унікальний досвід боротьби з російськими інформаційними атаками. Зміни торкнулися також військово-промислової кооперації країн-членів НАТО. Упродовж десятиліть європейські держави скорочували свої оборонні виробництва, що призвело до дефіциту озброєнь після початку масштабної підтримки України. Відтак, НАТО ініціювало низку програм із розвитку спільного виробництва боєприпасів, систем ППО, бронетехніки та дронів. Значна частина цих програм включає українські підприємства, зокрема участь України в проєктах оборонних інновацій та спільному виробництві з Британією, Німеччиною, США та Польщею [92].

Особливо великого значення набула роль логістики. Український досвід показав важливість забезпечення довгих ланцюгів постачання під час війни високої інтенсивності. НАТО розширило мережу складів, військово-транспортних коридорів та інфраструктури швидкого переміщення техніки — включно з реконструкцією залізничних і дорожніх шляхів у Польщі,

Словаччині, Румунії та країнах Балтії. У 2023 році Альянс ухвалив оновлену концепцію військової мобільності, що стала однією з найамбітніших логістичних реформ за останні десятиліття [122].

Окремо варто згадати вплив війни на внутрішню політику окремих країн-членів НАТО. У США, Великій Британії, Польщі, країнах Балтії та Скандинавії спостерігається стійкий консенсус щодо необхідності підтримки України, тоді як у деяких державах Західної Європи тривають дискусії про обсяг допомоги. Проте навіть у країнах, де політичні дебати є найбільш гострими (Угорщина, Словаччина), стратегічний курс НАТО в цілому залишається незмінним: колективна оборона, стримування Росії та підтримка України як обов'язкова умова стабільності у Європі [67]. Таким чином, російсько-українська війна не лише вплинула на стратегічні пріоритети НАТО, а й переформатувала всю логіку функціонування Альянсу. Вона прискорила процеси модернізації, посилила єдність союзників, сприяла відродженню оборонної промисловості та підштовхнула до формування нових регіональних і глобальних партнерств. Україна стала центральним елементом у новій стратегії НАТО, а її уроки та досвід визначатимуть оборонну політику Альянсу ще багато років

Російсько-українська війна створила унікальну стратегічну ситуацію, у якій НАТО було змушене оперативно переглядати власні пріоритети в умовах фактично відновленої загрози широкомасштабної війни в Європі. Якщо довгі роки після завершення Холодної війни Альянс перебував у стані адаптації до нових типів конфліктів — локальних, асиметричних, антитерористичних, — то починаючи з 2022 року основним орієнтиром стала підготовка до можливого прямого збройного зіткнення з державою, що володіє значними збройними силами, ракетним арсеналом і ядерним потенціалом. Саме російська агресія стала тим каталізатором, що поставив питання про повернення НАТО до концепції «forward defence» — оборони не після початку агресії, а ще до моменту її можливого розгортання. З огляду на це Альянс активізував механізми стратегічного планування, які майже не застосовувалися після 1991

року. Було переглянуто підходи до формування оперативних командувань, оновлено завдання об'єднаних сил швидкого реагування, а також ухвалено рішення про збільшення чисельності сил високої готовності до понад 300 тисяч військовослужбовців, які готові до розгортання протягом лічених днів. Це рішення стало своєрідною відповіддю на російську здатність швидко концентрувати війська на кордонах, як це сталося у 2022 році перед вторгненням [110].

Важливо, що російсько-українська війна змінила й підходи НАТО до оцінки глобальних стратегічних ризиків. Якщо раніше головна увага зосереджувалася на Китаї як на зростаючій системній конкурентній силі, то після вторгнення Росії акценти було перерозподілено. Альянс визнав, що Росія, незважаючи на економічну слабкість, здатна вести великі за масштабом війни та застосовувати всі наявні інструменти для підриву безпеки союзників. Це підтвердили як бої на сході України, так і російські операції на території балтійських країн, Польщі, Німеччини, де зафіксовано спроби диверсій, підпалів, втручання у стратегічні інфраструктурні об'єкти. Також значного переосмислення зазнали питання інтегрованої протиповітряної й протиракетної оборони. Український досвід боротьби з ракетними ударами, застосуванням «Шахедів» та крилатих ракет продемонстрував, що сучасний європейський повітряний простір не має достатнього рівня захисту. Це привело до запуску німецької ініціативи European Sky Shield Initiative (ESSI), у межах якої планується створити багаторівневу систему ППО для Європи, що включатиме ракети Patriot, IRIS-T SLM, SAMP/T та майбутні перехоплювачі. Усі ці рішення були прямо мотивовані тим, що Росія регулярно атакує українські міста, енергетику та критичну інфраструктуру [72].

Ще одним важливим аспектом став перегляд вимог до оборонних бюджетів. Після початку війни держави-члени НАТО продемонстрували безпрецедентне збільшення інвестицій у оборону: якщо у 2014 році лише три країни витрачали 2% ВВП на оборону, то у 2024 році таких держав — понад 20,

і цей показник зростає. США та Велика Британія прямо заявили, що підтримка України є не благодійністю, а елементом стримування Росії, від якого залежить безпека всього Альянсу [105]. У країнах Європейського Союзу було розпочато кілька спільних програм закупівель боєприпасів, танків і систем ППО, що також є прямим наслідком української війни. У внутрішній структурі НАТО значно посилилася роль Центрів передового досвіду, зокрема у сферах кіберзахисту (Таллінн), стратегічних комунікацій (Рига), гібридної протидії (Гельсінкі), енергетичної безпеки (Вільнюс) та протидії тероризму (Анкара). Український досвід став важливим предметом вивчення у цих центрах. Аналітичні огляди НАТО неодноразово підкреслювали, що саме Україна продемонструвала здатність застосовувати малобюджетні, високотехнологічні рішення у безпековому середовищі — від використання FPV-дронів до автоматизації поля бою та інтеграції штучного інтелекту у розвідку й наведення.

НАТО вже включило деякі українські тактичні інновації у власні навчальні програми. Після 2022 року Альянс також по-новому підійшов до оцінки регіональних загроз. Значну увагу почали приділяти Чорноморському регіону — зоні, де Україна, Туреччина, Румунія та Болгарія відіграють ключову роль у забезпеченні безпеки. Створення нового Чорноморського пакета підтримки, а також рішення про збільшення кількості спільних патрулювань безпілотниками та морськими літаками стало відповіддю на російську мілітаризацію Криму та атаки на українські порти. У документах НАТО прямо зазначено, що свобода судноплавства у Чорному морі має стратегічне значення для європейської економіки [119]. Не менш важливими є наслідки війни для політики енергетичної безпеки. Руйнування російською армією енергетичної інфраструктури України продемонструвало вразливість енергосистем перед ударами високої інтенсивності.

НАТО розширило програми захисту енергетичних об'єктів, включно з обміном даними щодо ризиків, модернізацією критичних мереж та підвищенням вимог до стійкості під час надзвичайних ситуацій. У цих документах прямо

посилялися на український досвід та російські атаки на електромережі, ТЕС і підстанції [115]. Значний вплив війни справив і на політику НАТО щодо східного партнерства. Країни Балтії, Польща, Румунія неодноразово звертали увагу Альянсу на те, що Росія не обмежиться Україною у разі успіху у війні. У відповідь НАТО розширило присутність поблизу кордонів із Білоруссю та Калінінградською областю, провело низку масштабних навчань, включно з Steadfast Defender 2024 — найбільшими маневрами Альянсу з часів Холодної війни, у яких взяли участь понад 90 тисяч військових [124]. Вони відпрацьовували сценарії прямої конфронтації з Росією, що є безпосереднім наслідком війни в Україні. Підсумовуючи, слід відзначити, що війна не лише змінила пріоритети НАТО, а й змусила його повернутися до власних фундаментальних принципів — колективної оборони, стримування та єдності союзників. Альянс вступив у нову фазу свого розвитку, у якій питання модернізації, технологічного переозброєння та зміцнення флангів стали ключовими стратегічними напрямками. Центральне місце у цій трансформації посідає Україна, досвід і стійкість якої визначають майбутню безпекову архітектуру Європи.

3.3. Перспективи членства України в НАТО та формування нової архітектури безпеки в Європі

Перспектива членства України в НАТО стала одним із ключових геополітичних питань сучасної Європи. Після початку повномасштабної російської агресії в лютому 2022 року тема інтеграції України до Альянсу перестала бути абстрактною дискусією й набула характеру фундаментального виміру майбутньої безпеки всього євроатлантичного простору. Фактично, питання про членство України стало центральною точкою дебатів щодо того, яким чином Європа гарантуватиме свою оборону у XXI столітті та які структури визначатимуть нову архітектуру безпеки на континенті. Важливим контекстом є те, що Україна, попри війну, виконала значну частину вимог, які традиційно розглядаються як передумови для вступу до НАТО. Зокрема, було здійснено

реформу сектору безпеки й оборони, запроваджено цивільний контроль над Збройними силами, модернізовано оборонне планування відповідно до механізму NDPP, а також поглиблено взаємосумісність з арміями Альянсу шляхом участі в спільних операціях, навчаннях та програмах співпраці [14]. Україна стала однією з найбільш інтегрованих у військову систему Альянсу держав-партнерів, що істотно зміцнює її аргументи на користь членства. Саміти НАТО у Вільнюсі 2023 року та Вашингтоні 2024 року закріпили принципово новий підхід до українського питання. На відміну від рішень Бухарестського саміту 2008 року — де Україна отримала лише розмите формулювання про майбутнє членство — Вільнюс уперше визнав, що Україна «поступово наближається до НАТО у процесі реформ», а головною політичною інновацією стало створення Ради Україна–НАТО. Завдяки цьому механізму формат діалогу було піднесено на рівень рівноправного учасника, що дозволяє Києву брати участь у прийнятті рішень, які безпосередньо впливають на європейську безпеку.

Важливим аргументом на користь майбутнього членства України є трансформація самої концепції безпеки НАТО. Альянс усвідомлює, що сильна й добре озброєна Україна стала ключовим бар'єром на східному фланзі, фактично стримуючи російські регулярні та нерегулярні сили. Практично всі аналітичні центри, включно з RAND Corporation, ISB та Європейським інститутом безпеки, зазначають, що без України система стримування Росії була б значно слабшою, а ризик поширення агресії на Балтію, Польщу, Чорноморський регіон та Балкани суттєво зріс би. Таким чином, вступ України розглядається як інвестиція в довгострокову стабільність і протидію стратегічному реваншизму РФ. Водночас важливою частиною дискусії є питання гарантій безпеки на перехідний період — до повноцінного вступу до НАТО. Саміт у Вашингтоні 2024 року закріпив принцип «незворотності курсу» та ухвалив План оборонної підтримки України, який передбачає багаторічне

фінансування, розширення військово-технічної кооперації та інтеграції оборонних промисловостей країн-членів НАТО й України [125].

Окремі союзники, зокрема США, Велика Британія, Франція, Канада та Німеччина, підписали двосторонні договори про довгострокові безпекові зобов'язання, які за змістом наближаються до гарантій, передбачених статтею 5 Північноатлантичного договору. Одним із найвагоміших аргументів скептиків щодо членства України залишається війна та ризики автоматичного залучення НАТО в прямий військовий конфлікт із Росією. Проте досвід холодної війни демонструє, що блокові гарантії оборони ефективно стримують агресора: жодна країна Організації Варшавського договору ніколи не наважилася атакувати державу-члена НАТО. Саме цей парадокс «гарантій через силу» показує, що після вступу України російський потенціал шантажу суттєво ослабне. Україна, своєю чергою, пропонує НАТО унікальний практичний досвід сучасної війни. Військові операції, які українські сили проводять проти російської армії, стали уроком для всього західного військово-промислового комплексу. Зокрема, широкомасштабне використання безпілотних систем, цифровізоване управління боєм, застосування штучного інтелекту для аналізу оперативного середовища та ефективна протидія ракетним загрозам суттєво впливають на оновлення стратегічної концепції НАТО [128]. Альянс вже інтегрує українські напрацювання у свої навчальні програми, включаючи моделювання бою, логістичну інтеграцію та системи стійкості. При оцінці перспектив членства України не можна оминати економічний вимір. За оцінками Європейської комісії, оборонна промисловість України має значний потенціал інтеграції з індустріями країн Альянсу, особливо у галузях виробництва боєприпасів, дронів, бронетехніки та засобів радіоелектронної боротьби.

Ініціатива «Ukraine Defence Industry Compact», створена у 2023 році, об'єднала провідні оборонні компанії Німеччини, Польщі, Чехії, Франції та України для формування єдиних виробничих кластерів. Це відкриває шлях до того, що членство України в НАТО стане не лише політичним чи військовим

рішенням, але й економічною інтеграцією зі спільним оборонним ринком. Перспектива вступу України має й інший наслідок — перегляд структури оборонного планування на східному фланзі. Із включенням України континентальна лінія оборони фактично зміститься на схід на сотні кілометрів, а Чорноморський регіон зможе перетворитися з «зони ризику» на стратегічний коридор для контролю над логістикою, торгівлею й безпекою Європи. Країни Балтії та Польща відкрито заявляють, що членство України є необхідною умовою виживання східного флангу [19].

З іншого боку, у внутрішньому дискурсі НАТО зберігається обережність щодо прямого оголошення конкретних термінів вступу. Це пояснюється двома чинниками: небажанням деяких держав ескалувати конфлікт із Росією до моменту завершення активної фази війни; прагненням забезпечити приведення українського сектору оборони у повну відповідність зі стандартами НАТО. Водночас стратегічна логіка свідчить, що довгострокова стабільність можлива лише у випадку, коли Україна стане повноправним членом Альянсу. Інакше європейська система безпеки залишатиметься частково відкритою для російського реваншизму. Усе це вказує на те, що питання членства України виходить за межі класичних переговорів про розширення. Воно перетворилося на ядро формування нової архітектури безпеки Європи, у якій НАТО виступає головною опорою захисту демократичного світу. Без України ця архітектура буде неповною, нестійкою та вразливою перед російською агресивністю. І навпаки — із Україною вона матиме шанс стати однією з найпотужніших та найдовговічніших систем безпеки після закінчення Холодної війни.

У контексті трансформації європейської системи безпеки, викликаній російсько-українською війною, питання інтеграції України до НАТО формує не лише політичний порядок денний, а й довгострокове стратегічне бачення майбутнього континенту. Вступ України до Альянсу дедалі частіше розглядається не як потенційна можливість, а як необхідний елемент нової оборонної логіки Європи, яка переживає найбільший безпековий шок з часу

завершення Другої світової війни. Саме тому ключові документи та заяви лідерів НАТО після 2022 року містять дедалі чіткіше підкреслення того, що без України неможливо вибудувати ефективну систему стримування Росії [123].

Одним із фундаментальних аспектів перспективи членства України є її сучасна обороноздатність. Оборонний потенціал держави, що понад два роки веде війну проти одного з найбільших арсеналів світу, свідчить про її здатність виконувати одну з ключових функцій НАТО — забезпечення колективної оборони. Фактично Україна вже стала «де-факто членом Альянсу», оскільки використовує стандарти НАТО, отримує озброєння від партнерів, інтегрує свої системи управління та логістики у союзницьку архітектуру, а також забезпечує високий рівень взаємосумісності із збройними силами держав-членів. Водночас перспективи вступу України значною мірою залежать від політичних рішень країн-членів, зокрема найбільших донорів безпеки — США, Великої Британії, Німеччини та Франції. Позиції цих держав визначають не лише тактичну підтримку України, а й стратегічну готовність до включення держави в систему колективної оборони. США у своїх останніх стратегічних документах прямо зазначають, що майбутня безпека Європи неможлива без здатності України стримувати російську агресію, а тому Вашингтон підтримує поступову інтеграцію України в оборонні та промислові програми НАТО [143].

Німеччина, попри стриманіші позиції щодо швидкого членства, неодноразово наголошувала, що майбутнє України — «в євроатлантичній сім'ї», але це має бути поетапний процес, прив'язаний до реформ оборонного сектору, верховенства права й демократичного контролю над військовими структурами [71]. У цьому контексті важливо відзначити, що багато елементів реформ, які колись були вимогою для держав-претендентів, Україна виконала в умовах війни. Програма реформ у сфері оборонного управління, прозорості закупівель, боротьби з корупцією в секторі безпеки та впровадження нових механізмів парламентського й цивільного контролю отримали позитивну оцінку з боку НАТО. Аналітичний центр NISS підкреслює, що українська модель

реформування оборонного сектору стала унікальною, оскільки поєднала воєнний досвід із інституційною перебудовою, що робить її однією з найбільш динамічних у Європі [7]. У концептуальному вимірі вступ України набуває значення не лише як зміцнення східного флангу НАТО, але й як перегляд принципів стримування та оборони. Україна, на відміну від багатьох інших кандидатів минулого, не потребує масштабної перебудови своєї армії — навпаки, вона володіє досвідом ведення високотехнологічної війни, який суттєво переважає практичний досвід багатьох нинішніх членів НАТО. Через це вступ України здатен посилити здатність Альянсу до ведення операцій у сучасних умовах — насамперед у сфері безпілотних технологій, радіоелектронної боротьби, протиракетної оборони й застосування глибоко ешелонованих оборонних структур. Окрему перспективу становить інтеграція України в оборонно-промислові комплекси країн Альянсу. За оцінками Європейського оборонного агентства, український військово-промисловий сектор має найбільший потенціал розвитку в Європі, враховуючи темпи інновацій, масштаб виробництва та бойову апробацію нових систем озброєнь [70]. Уже зараз у межах Ukraine Defence Industry Compact створюються спільні виробництва боєприпасів, дронів та бронетехніки. Зокрема, заводи Rheinmetall в Україні стали першим випадком, коли велика західна оборонна корпорація розгортає виробництво в державі, що перебуває у війні. Це підкреслює не лише довіру, а й багаторівневий характер майбутньої інтеграції.

Разом з тим, майбутнє членства України тісно пов'язане з концепцією нової архітектури безпеки Європи. Більшість аналітичних центрів (NATO Defense College, Carnegie Europe, CEPA) зазначають, що після 2022 року система гарантій безпеки, створена після Холодної війни, де-факто зруйнована і не може забезпечити стабільність у довгостроковій перспективі [51]. Договори, які мали на меті обмежити військову присутність у Європі (ДРСМД, ДЗЗСЄ), перестали діяти, а Росія повністю зруйнувала механізми взаємної довіри. У таких умовах НАТО є єдиною структурою, здатною гарантувати захист державам, що

зазнають реальних загроз. У цьому контексті вступ України може стати вирішальним фактором формування нової системи стримування. Східний фланг НАТО після ухвалення нової Стратегічної концепції 2022 року перебуває у процесі зміцнення — розгортаються додаткові бригади, модернізується інфраструктура, посилюється готовність сил швидкого реагування.

З появою України в структурі НАТО сила стримування збільшиться кількісно й якісно, оскільки українська армія — одна з найбільш боєздатних у Європі, з високим рівнем реального бойового досвіду та адаптивності до нових загроз. Геополітичний вимір також є визначальним. Україна має ключове розташування, яке дає змогу забезпечити контроль над Чорноморським регіоном, логістичними коридорами між Європою та Азією, а також енергетичною інфраструктурою, включно з коридорами постачання газу, нафти й електроенергії. Без України НАТО не може створити повноцінну систему захисту Чорноморського басейну, який став однією з найгарячіших точок протистояння між Росією та Заходом. Важливим практичним аспектом, який підсилює аргументи за вступ України, є зміна позицій окремих європейських держав. Польща, Литва, Латвія, Естонія, Чехія й Словаччина стали найактивнішими лобістами членства України, наголошуючи, що це питання не лише солідарності, а й їхнього власного виживання. Ці держави послідовно підкреслюють, що без України російська агресія неминуче дійде до східного флангу НАТО, як це неодноразово звучало у доповідях їхніх оборонних відомств та парламентів [144]. Фактично формується «Балто-Чорноморська коаліція», яка розглядає вступ України як колективний стратегічний інтерес. Однак, незважаючи на очевидні переваги, залишаються й внутрішні виклики. Деякі держави-члени остерігаються швидкого вступу через побоювання прямої конфронтації з Росією, а також через необхідність реформування процедур розширення НАТО. Однак історичний досвід показує, що розширення Альянсу завжди відбувалося в умовах трансформацій міжнародної системи — саме так сталося після падіння Берлінського муру.

На думку аналітиків RAND, нинішній період є аналогічним, і стратегічна відмова від України була б ще більш ризикованою, ніж сам вступ [135]. Узагальнюючи, перспективи членства України в НАТО набувають дедалі більше ознак неминучості. Вони ґрунтуються не лише на політичній волі чи історичній логіці, а на реальних здобутках України у сфері оборони, взаємосумісності, демократичних інституцій та внеску у безпеку європейського простору. Нова архітектура безпеки Європи формується вже сьогодні — і Україна є одним з її фундаментальних елементів.

Подальша перспектива членства України в НАТО нерозривно пов'язана із загальною еволюцією безпекової системи Європи, яка після 2022 року переживає радикальні зміни. Російське вторгнення зруйнувало попередню логіку міжнародної безпеки, базовану на передбачуваності, дипломатичному стримуванні та правових механізмах регулювання конфліктів. Натомість на перший план вийшли військова спроможність, здатність до тривалого стримування агресора, адаптація оборонних стратегій та відновлення реалістичної моделі безпекової політики, яка враховує непередбачувані й асиметричні загрози. В цих умовах вступ України до НАТО дедалі частіше оцінюється як логічний і неминучий крок, що впливає з фундаментальних змін середовища безпеки, а не лише як політична амбіція Києва. Одним із ключових елементів цієї нової архітектури є змінена позиція країн Західної Європи. Якщо у попередні роки деякі з них виступали з обережністю щодо членства України, то після 2022 року відбулося суттєве переосмислення ризиків і наслідків. Зокрема, Франція, яка тривалий час займала позицію стратегічної автономії Європи, почала розглядати зміцнення української обороноздатності як передумову довгострокової стабільності ЄС та НАТО.

Німеччина, яка після 24 лютого оголосила політику «*Zeitenwende*», фактично повернулася до концепції активної оборонної участі в європейській безпеці, визнавши, що без *militarily capable Ukraine* навіть наймасштабніші інвестиції ФРН у власний оборонний сектор не забезпечать безпеки регіону

[140]. Важливим фактором третьої хвилі аналізу є участь України у зміцненні східного флангу НАТО. За оцінками Центру європейських політичних досліджень (CEPS), саме український досвід ведення сучасної війни став основою для перегляду стратегічних концепцій Альянсу у 2022–2023 роках [53]. Багато елементів нової структури сил НАТО — передові склади боєприпасів, посилення ПРО, створення багатонаціональних військових груп, відмова від політики «поступового реагування» — були запозичені з реального досвіду оборони України. Це означає, що вступ України не буде одностороннім процесом «адаптації кандидата до Альянсу», а навпаки — інтеграцією у НАТО важливого джерела передового бойового досвіду, який уже став чинником доктринальних змін.

Окрім того, сучасні дискусії в експертних колах стосуються не лише можливості вступу України, а й того, яким саме буде її статус у новій системі європейської безпеки. Все частіше розглядається модель, у якій Україна виступає не пасивним реципієнтом безпекових гарантій, а активним донором безпеки в регіоні. На думку аналітиків Atlantic Council, здатність України вести інтенсивну, високомобільну й технологічно складну оборону робить її ціннішим союзником, ніж деякі з нинішніх членів НАТО, які не мають реального військового досвіду [45]. Це означає, що Україна фактично перетворюється на «якір безпеки» для всього Чорноморського регіону. Особливо важливим є аспект Чорного моря, яке стало стратегічним вузлом протистояння між Росією та Заходом. Контроль над Чорноморським узбережжям та операціями у морському просторі має вирішальне значення для енергетичної безпеки Європи, міжнародної торгівлі та свободи навігації. За відсутності України НАТО втрачає можливість формування повноцінної морської стратегії в регіоні. У цьому сенсі вступ України дозволить реалізувати концепцію «інтероперабельної чорноморської оборонної зони», яка вже обговорюється у рамках стратегічних досліджень Вашингтона та Лондона [42]. Питання перспектив членства нерозривно пов'язане із зміною формату відносин України та НАТО. Після 2022

року відбулася де-факто інтеграція України у систему натівського планування оборони. Зокрема, Київ отримав доступ до системи оперативного обміну даними, бере участь у реформуванні оборонного менеджменту, а українські командири працюють у структурах трансформаційних центрів НАТО. У стратегічному плані це означає, що формальна членська інтеграція стане не початком, а завершенням процесу, який відбувається вже зараз. Окремий вимір стосується внутрішніх критеріїв, зокрема демократичного контролю над Збройними силами, реформи сектору безпеки, системи оборонних закупівель та боротьби з корупцією. Попри триваючу війну, Україна демонструє значні успіхи у приведенні оборонного сектору до стандартів НАТО. Прозорість закупівель, цифровізація військових процесів, впровадження механізмів цивільного нагляду стали важливими чинниками, які позитивно відзначаються в оцінках Альянсу. У той же час важливим аспектом, який формує третю хвилю перспектив, є зміна глобального балансу сил.

Зростання ризику конфліктів у Індо-Тихоокеанському регіоні, внутрішня нестабільність у Близькому Сході та зростання агресивної поведінки авторитарних держав змушують НАТО переглядати логіку використання сил та ресурсів. У такій ситуації вступ України може стати фактором перерозподілу оборонних можливостей в Європі, що дозволить США зосередити більше уваги на Китаї, при цьому не послаблюючи західний фланг. На думку RAND Corporation, Україна може стати критично важливим компонентом «європеїзації» оборони ЄС та НАТО [136]. Крім цього, варто розглядати й психологічний, та навіть символічний, вимір членства України.

Вступ держави, яка стала символом спротиву авторитаризму, підкреслить фундаментальні цінності Альянсу та його здатність реагувати на виклики, що несуть загрозу міжнародному праву та гуманітарним нормам. Це також стане сигналом для держав, які розглядають партнерство із Заходом як стратегічний вибір, підтверджуючи, що НАТО залишається не лише оборонним блоком, а й політичним союзом зі спільними демократичними принципами.

Висновки до 3-го розділу

Узагальнюючи матеріали третього розділу, можна стверджувати, що сучасна модель відносин між Україною та Організацією Північноатлантичного договору набула якісно нового змісту, що виводить питання членства нашої держави за межі традиційної зовнішньополітичної риторики й робить його елементом глибинної трансформації європейської та глобальної системи безпеки. Україна сьогодні виступає не лише суб'єктом, який прагне отримати колективні гарантії оборони, а й активним формувачем нових підходів до стримування агресії, організації оборони, розвитку оборонних інновацій та стратегічної культури Заходу. Цей процес виявляється як у практичній взаємодії з Альянсом, так і у концептуальних змінах, що відбуваються всередині НАТО під впливом українського досвіду. Проведений аналіз показує, що ключовим чинником у наближенні України до НАТО є унікальна воєнна, політична та стратегічна роль нашої держави після 2022 року. Україна стала центром європейського стримування, виконуючи функцію, яку раніше на себе не брала жодна держава-партнер Альянсу. Захід вперше за десятиліття отримав реальну можливість протестувати власні доктрини, системи озброєнь, логістичні ланцюги, концепції взаємосумісності та підходи до ведення сучасної війни. Український досвід виявився настільки значним, що визначив напрям оновлення Стратегічної концепції НАТО, зокрема щодо гібридних загроз, інформаційної безпеки, протиповітряної оборони, кіберзахисту та реформування системи колективного реагування. Таким чином, Україна з об'єкта міжнародної політики перетворилася на структурний елемент євроатлантичної оборонної системи. Другим ключовим висновком є те, що процес інтеграції України до НАТО вже не є гіпотетичним чи умовним — він має ознаки де-факто членства. Це проявляється у тому, що Україна бере участь у всіх ключових механізмах Альянсу: оперативному плануванні, стандартизації, програмі розбудови оборонних спроможностей, багатонаціональних навчаннях, системах обміну розвідданими, підготовці

військових та оборонному менеджменті. Багато держав-членів НАТО визнають, що рівень взаємосумісності Збройних сил України з НАТО перевищує аналогічний рівень окремих країн Альянсу. Це дозволяє говорити про те, що політичне рішення про членство, коли воно буде ухвалене, отримає вже готову практичну основу. Третім важливим результатом дослідження є зміна традиційних підходів до питання ризиків, пов'язаних із членством України. Якщо раніше певні держави Заходу розглядали вступ України як фактор ескалації з Росією або як джерело додаткових безпекових зобов'язань, то сьогодні, після 2022 року, цей підхід кардинально переглянуто. У сучасних умовах саме відсутність України в НАТО створює для Європи найбільший ризик довгострокової нестабільності. Україна виконує роль стратегічного бар'єра, який стримує подальшу російську експансію та не дозволяє Москві переорієнтувати свої військові ресурси на країни Балтії, Польщу чи Чорноморський регіон. Тому членство України дедалі частіше розглядається як інвестиція у стабільність, а не як тягар для євроатлантичної безпеки. Четвертий ключовий висновок стосується ролі України у формуванні нової архітектури безпеки. Після руйнування попередньої системи європейської стабільності, заснованої на договорних обмеженнях і дипломатичних балансах, континент потребує нової моделі, у центрі якої мають бути реальні, а не декларативні гарантії. Україна, як держава, що має унікальний досвід ведення сучасної війни, розвинуту систему територіальної оборони, мережеву структуру управління військами, високий рівень суспільної мобілізованості та інноваційність оборонних рішень, здатна стати одним із ключових елементів цієї нової системи. Членство України в НАТО дозволить не лише гарантувати безпеку нашої держави, а й інституціоналізувати нову оборонну модель у масштабі всього регіону. П'ятий висновок полягає в тому, що євроатлантична інтеграція України вже не може розглядатися ізольовано від європейської інтеграції. Процеси вступу до ЄС і НАТО стали взаємодоповнюючими, адже реформування сектору безпеки, верховенства права, боротьби з корупцією та

державного управління одночасно відповідає критеріям обох організацій. Така синхронізація реформ створює спільний інституційний фундамент, який зміцнює аргументи на користь членства України в Альянсі та пришвидшує адаптацію України до європейських стандартів. Шостим важливим висновком є фактор зміни політичного сприйняття України на Заході. Україна перестала бути сприйнята як «сіра зона» або буфер між Росією та Європою. Натомість вона стала символом захисту міжнародного правопорядку, демократії та загальноєвропейських цінностей. Український спротив, політична стійкість та готовність суспільства до тривалої оборони значно змінили образ країни в очах міжнародних партнерів. Це сприяло формуванню нового стратегічного консенсусу, у межах якого Україна сприймається як невід’ємна частина західної цивілізаційної спільноти, а її членство в НАТО — як логічне завершення цього процесу. Сьомий висновок стосується технологічного виміру. Україна стала одним із головних центрів оборонних інновацій у Європі. Вітчизняні розробки у сфері безпілотних систем, радіоелектронної боротьби, цифрової координації військ, штучного інтелекту, військової логістики та кіберзахисту вже зазнали визнання на міжнародному рівні. Інтеграція цього потенціалу в натівську технологічну систему посилить оборонні можливості Альянсу та забезпечить трансфер досвіду, який не має аналогів. НАТО отримує унікального союзника, який здатен не лише приймати стандарти, а й створювати нові. Восьмий висновок: навіть у межах нинішніх обмежень питання членства України в НАТО поступово переходить із площини політичної дискусії до площини стратегічної неминучості. Подальше існування «буферної зони» між НАТО та Росією неможливе в умовах, коли Російська Федерація демонструє імперські амбіції, ігнорує міжнародне право та відкрито декларує прагнення змінити політичну карту Європи. У такій ситуації вступ України до НАТО є не лише бажаним, а й необхідним елементом довгострокової стабільності в регіоні. Зрештою, можна дійти до комплексного підсумку: третій розділ демонструє, що членство України в

НАТО є не лише стратегічною метою, а й структурною частиною ширшого процесу трансформації Європи після 2022 року. Україна вже стала фактичним елементом колективної безпеки, вже інтегрована у більшість військових механізмів Альянсу, вже виступає донором безпеки в регіоні та вже є частиною нового стратегічного мислення Заходу. Політичне оформлення членства — це фінальний етап процесу, який функціонально вже триває. Саме тому питання вступу України до НАТО слід розглядати не як предмет дискусії, а як фундамент майбутньої архітектури європейської безпеки.

Окремої уваги потребують суспільні передумови членства України в НАТО, які часто залишаються поза фокусом суто політичних чи воєнних аналізів, але мають визначальний вплив на перспективи інтеграції. Українське суспільство за роки російсько-української війни пройшло через глибоку трансформацію, яка проявилася у формуванні нової національної ідентичності, побудованої навколо цінностей свободи, демократії, самопожертви, гідності та стратегічної солідарності з західним світом. Зростання громадської підтримки вступу до НАТО — з менш ніж 20 % у 2010 році до понад 80 % у 2023–2024 роках — є показником не лише зміни політичних поглядів, а й усвідомлення незворотності цивілізаційного вибору. Це формує соціальну базу для інтеграції та створює додаткову легітимність для політичних рішень, які стосуються оборонних реформ та міжнародного співробітництва. Важливо й те, що українська модель мобілізації суспільства та залучення громадян до оборони стала несподіваним відкриттям для багатьох держав-членів НАТО. В умовах, коли міжнародні безпекові структури тривалий час робили акцент на технологічних аспектах, Україна продемонструвала, що людський фактор, моральна мотивація та готовність суспільства до спротиву є ключовими чинниками стійкості держави. Саме тому український досвід викликає інтерес у контексті перегляду концепції тотальної оборони, яку відновлюють країни Балтії, Польща та Скандинавські держави. Цей досвід підсилює аргументи про те, що Україна може бути не лише бенефіціаром безпекових гарантій НАТО,

але й активним донором стійкості для всього Альянсу. Ще одним аспектом, який заслуговує на окремий акцент, є трансформація підходів НАТО до східного флангу під впливом війни в Україні. До 2022 року стратегічна увага Альянсу була зосереджена на Близькому Сході, боротьбі з тероризмом, реагуванні на нестабільність у Північній Африці. Українська війна радикально змінила ці пріоритети: східний фланг став центром тяжіння оборонного планування. Польща, Румунія, країни Балтії, Словаччина, Чехія і Угорщина отримали новий стратегічний статус, а Україна — роль країни, від оборони якої залежить стійкість усієї смуги східної безпеки. Така зміна логіки стала основою для формування нових оперативних планів НАТО, у яких Україна вже розглядається як майбутній учасник спільної оборони. Україна суттєво вплинула й на дискусію в НАТО щодо ядерного стримування, модернізації засобів ППО/ПРО, забезпечення боєприпасами та створення довгострокових оборонних запасів. Саме російські масовані ракетні атаки проти українських міст стали каталізатором рішень про реконфігурацію системи Patriot у Європі, закупівлю нових батарей для східного флангу та створення європейської програми спільного виробництва боєприпасів. Українська війна продемонструвала, що традиційні структури НАТО мають адаптуватися до умов війни високої інтенсивності — і в цьому контексті досвід України є ключовим елементом сучасного військового планування. Окремо слід підкреслити й економічний вимір співпраці. Поступова інтеграція України до оборонно-промислових ланцюгів НАТО та ЄС стала не лише відповіддю на воєнні потреби, але й фактором структурної модернізації української економіки. Спільні виробничі проекти з Польщею, Німеччиною, Великою Британією, США, Чехією, країнами Балтії та Північної Європи фактично формують новий оборонний кластер в Європі, у якому Україна відіграє роль ключового інноваційного вузла. Це наближає Україну до Альянсу не лише у військовому, а й індустріальному вимірі — створюючи довгострокові економічні залежності, які є типовими для взаємин держав-членів НАТО. Крім

того, сучасна співпраця України з НАТО дедалі більше формує нову модель трансатлантичної взаємодії, у якій Україна виступає мостом між європейськими та американськими підходами до безпеки. У той час як США фокусуються на стримуванні Китаю у Тихоокеанському регіоні, Європа переймає на себе більшу частину відповідальності за східний фланг. У цьому контексті Україна є критичним елементом європейської оборони й одночасно стратегічним партнером США, здатним забезпечувати стримування Росії без відволікання американських сил із Індо-Тихоокеанського регіону. Таким чином, Україна зміцнює трансатлантичну єдність, а не створює додатковий тягар — як це інколи намагалася стверджувати російська пропаганда до 2022 року. Підсумовуючи, слід наголосити, що роль України в НАТО та перспективи її членства не можуть бути проаналізовані виключно в логіці «виконання формальних критеріїв». Війна створила нову реальність, у якій саме Україна стала центральним чинником стабільності та майбутнього європейської безпеки. Без інтеграції України неможливо побудувати довгострокову оборонну систему, здатну протистояти російському реваншизму та гарантувати безпеку всім країнам східного флангу. НАТО отримує не слабого, а надзвичайно стійкого, мотивованого та вже бойового союзника, який фактично змінив уявлення про сучасну воєнну доктрину. Отже, третій розділ комплексно демонструє, що місце України — у НАТО, причому не в теоретичному майбутньому, а в реальному просторі стратегічних рішень сьогодення. Членство України є не лише відповіддю на виклики війни, але й основою для формування нового безпекового порядку в Європі. Україна вже довела, що здатна не просто інтегруватися у західні структури, а й посилити їх — технологічно, військово, стратегічно та ціннісно. Відтак питання вступу України до НАТО переходить у площину історичної неминучості, де практичний зміст випереджає формальне політичне рішення.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило комплексно осмислити трансформацію зовнішньої та безпекової політики України у контексті російсько-української війни, а також роль НАТО як ключового стратегічного партнера держави в умовах сучасних загроз. У роботі було послідовно простежено еволюцію підходів України до гарантування національної безпеки, визначено основні тенденції розвитку євроатлантичної інтеграції та проаналізовано вплив війни на оновлення стратегічних підходів самого Альянсу.

Було визначено концептуально-теоретичні засади аналізу зовнішньої політики та безпеки, виявлено методологічні підходи, на яких ґрунтується дослідження. Встановлено, що безпекова політика держав Центрально-Східної Європи та України формується під впливом поєднання внутрішніх та зовнішніх чинників, зокрема важливим елементом для регіону є фактор військової присутності та агресивної політики Російської Федерації. Розгляд класичних і сучасних теорій міжнародних відносин — від реалізму до неоінституціоналізму — дав можливість теоретично обґрунтувати складову зовнішньої політики України яка передбачає зближення з євроатлантичною спільнотою та пояснити зміну стратегічних пріоритетів держави після 2014 року.

У кваліфікаційному дослідженні були проаналізовані глибинні процеси трансформації національної безпекової політики України в період після російського вторгнення. Встановлено, що 2014 рік став точкою незворотного розриву з політикою позаблоковості та водночас — відправною точкою масштабної військової та інституційної модернізації країни. Реформування сектору оборони, ухвалення нових стратегічних документів, зміна моделі управління Збройними силами, розвиток системи територіальної оборони та кіберзахисту — все це стало відповіддю держави на нові форми загроз і проявом адаптації до стандартів НАТО. У межах аналізу співпраці України з НАТО з'ясовано, що партнерство між сторонами пройшло шлях від формального діалогу до комплексної системної співпраці. Після 2014 року Альянс не лише

визнав Україну державою, що протистоїть спільній загрозі, але й став ключовим донором стратегічної, військової та технічної підтримки. тратові фонди, комплексний пакет допомоги, статус партнера розширених можливостей, участь у миротворчих місіях НАТО, розширення програм підготовки — усе це сприяло суттєвому зміцненню обороноздатності держави. Події після 2022 року продемонстрували, що підтримка України стала елементом стратегічної доктрини Альянсу, а війна визначила потребу радикального оновлення підходів до колективної безпеки.

Третій розділ показав, що повномасштабне вторгнення РФ стало визначальним не лише для України, але й для самого НАТО. Альянс був змушений переглянути стратегічні концепції, посилити східний фланг, збільшити військову присутність у Центрально-Східній Європі, відновити політику стримування та створити нові оборонні плани. Україна ж, у свою чергу, стала головним чинником безпеки на східному напрямі, продемонструвавши здатність вести війну високої інтенсивності, застосовувати сучасні технології, інтегрувати військові інновації та забезпечувати оборону в умовах багатовимірних гібридних загроз. Український досвід сьогодні активно вивчається державами-членами НАТО й має потенціал стати основою для нових підходів до ведення війни у XXI столітті. У роботі також доведено, що перспектива членства України в НАТО є не лише зовнішньополітичним пріоритетом, а й структурною необхідністю для забезпечення сталого миру в Європі. Без інтеграції України неможливо побудувати довгострокової архітектури регіональної безпеки, здатної стримувати Росію та гарантувати стабільність державам східного флангу. Україна вже відповідає більшості військових критеріїв членства та фактично бере участь у забезпеченні безпеки Європи, а не лише отримує підтримку від партнерів. Водночас повне членство потребує політичного консенсусу всередині Альянсу, підсиленого стабільними реформами у сфері правосуддя, управління оборонними ресурсами та боротьби з корупцією. Результати дослідження дають підстави стверджувати, що

європейська та євроатлантична інтеграція України є взаємопов'язаними та взаємопідсилюючими процесами. ЄС забезпечує економічну та інституційну основу реформ, тоді як НАТО — воєнну та стратегічну безпеку. У сучасних умовах ці два напрями інтеграції перестають конкурувати між собою та формують єдиний західний простір, у якому Україна дедалі активніше займає роль рівноправного учасника. Загалом магістерська робота підтверджує, що Україна вже сьогодні відіграє роль не лише реципієнта безпекової допомоги, а й активного донора стабільності для всієї Європи. Її спадщина у сфері воєнних інновацій, стратегічної стійкості, підготовки населення та протидії гібридним загрозам стає частиною нової парадигми колективної оборони. Таким чином, вступ України до НАТО є логічним завершенням геополітичної трансформації, яка почалася у 2014 році та була драматично прискорена подіями 2022 року. Підсумовуючи, можна стверджувати, що результати дослідження підтверджують головну тезу: Україна вже інтегрована в систему євроатлантичної безпеки за своїм змістом, а питання членства у НАТО є питанням політичного часу, а не відповідності критеріям. Новий безпековий порядок у Європі неможливий без України, а сама держава продемонструвала, що її внесок у спільну оборону є не потенційним, а реальним і фундаментальним. Відтак отримані у роботі висновки дозволяють не лише науково осмислити сучасну роль України в євроатлантичному просторі, а й показати напрями подальшого розвитку співпраці, які здатні забезпечити сталий мир і стабільність у регіоні на десятиліття вперед.

Дослідження також показало, що українська модель безпекової політики стала унікальним поєднанням класичних оборонних підходів та сучасних концепцій стійкості, що розглядають державу як складну систему, здатну протистояти довготривалому тиску. У цьому контексті війна стимулювала не лише зміцнення збройних сил, а й формування нового суспільного консенсусу щодо ролі держави, функцій громадян та важливості взаємодії між інституціями, приватним сектором і міжнародними партнерами. Механізм

стратегічної взаємодії з НАТО став однією з ключових складових цієї стійкості, оскільки забезпечив Україні доступ до сучасних технологій, систем управління та практик, які раніше формували виключно внутрішню інфраструктуру держав-членів Альянсу. Особливе значення мають зміни, що відбулися у структурі міжнародної підтримки України. Події останніх років показали, що держави-члени НАТО сприймають українську оборону не як локальний конфлікт, а як елемент захисту всієї європейської системи безпеки. Це суттєво змінило логіку міжнародних відносин у регіоні та визначило нову конфігурацію партнерств. Україна стала державою, яка фактично виконує роль східного бар'єру Європи, стримуючи подальшу агресію Росії та запобігаючи її виходу за межі регіональних конфліктів. Така роль визначає і нове сприйняття України у західних столицях — як майбутнього безпекового донора, здатного робити реальний внесок у стабільність Альянсу.

Важливим результатом стало усвідомлення того, що розвиток оборонно-промислового комплексу набуває не меншого значення, ніж дипломатичні чи військові інструменти. Україна показала здатність швидко адаптуватися до потреб війни, нарощувати виробництво озброєнь, розвивати власні технологічні рішення та створювати партнерські моделі спільного виробництва з державами НАТО. Цей процес поступово змінює характер відносин між Україною та Альянсом, переводячи їх із площини «допомоги» у площину «спільного технологічного розвитку» й «інтеграції оборонних екосистем». Узагальнюючи результати аналізу, можна стверджувати, що євроатлантичний курс України вже не є виключно політичним вибором. Він став логічним наслідком масштабних структурних змін і відповідає реальним потребам держави у сфері оборони, економіки та геополітичного позиціонування. В умовах триваючої війни інтеграція з НАТО є не лише оптимальним шляхом до зміцнення національної безпеки, а й важливим фактором модернізації держави, розвитку демографічної стійкості, формування конкурентного сектору безпеки та оборони, а також підвищення ролі України у міжнародній політиці. Проведене дослідження дало

можливість показати, що взаємодія з НАТО та ЄС формується не як паралельні процеси, а як взаємопов'язані елементи цілісної стратегії, орієнтованої на довгостроковий розвиток країни. Євроінтеграційні реформи у сферах верховенства права, боротьби з корупцією, демократичного врядування та прав людини взаємодоповнюють оборонні трансформації та зміцнюють позиції України як надійного партнера й майбутнього члена євроатлантичної спільноти. Така синергія внутрішніх і зовнішніх зусиль формує базу для відновлення довіри громадян до держави й створює умови для стійкого розвитку навіть в умовах воєнних загроз. Підсумовуючи, варто наголосити, що український досвід протидії російській агресії став одним із найважливіших джерел нового розуміння безпеки у Європі. Україна продемонструвала, що сучасна війна вимагає комплексних підходів, поєднання традиційних і нетрадиційних інструментів, гнучкості стратегічного мислення та здатності до швидкої інституційної адаптації. Цей досвід визнається міжнародною спільнотою як цінний внесок у розвиток євроатлантичної безпеки й слугує доказом того, що майбутнє членство України в НАТО стане вагомим підсиленням організації, а не лише формою захисту української державності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Військово-Морські Сили ЗСУ. Спільні морські навчання серії Sea Breeze: стратегічне значення та протидія агресії РФ у Чорному морі. 2025р.
URL: <https://suspilne.media/odesa/1076549-pidsumki-sea-breeze-2025-ukrainski-korabli-novi-tehnologii-ta-bezpeka-na-cornomu-mori/>
2. Воєнна доктрина України: Указ Президента України від 24.09.2015 р. № 555/2015.
URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>
3. Гончарук А. В. Стратегічне партнерство Україна–НАТО: від декларацій до інституційної інтеграції. Політичний менеджмент. 2023. № 1. С. 85–99.
4. Гончарук А. В. Участь України у миротворчих місіях ООН та НАТО: еволюція та уроки. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. 2022. № 10. С. 13–25
5. Горбулін В. П., Литвиненко О. В., Кононенко К. С. та ін. Безпека в умовах сучасної війни: український та світовий досвід. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2023. 416 с.
6. Горбулін В. П., Литвиненко О. В., Кононенко К. С. та ін. Безпека в умовах сучасної війни: український та світовий досвід. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2023. 367 с.
7. Горбулін В. П., Литвиненко О. В. та ін. Безпека в умовах сучасної війни: український та світовий досвід. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД), 2023. 219 с.
8. Демініціативи. Громадська думка про НАТО: еволюція поглядів 2013–2023. Звіт Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва.
URL: <https://dif.org.ua/article/gromadska-dumka-pro-nato-noviy-poglyad>
9. Дьяченко О., Мельник О. Модель тотальної оборони в Україні: досвід скандинавських країн. Сучасна українська політика. 2023. № 1. С. 40–55.
10. Жаліло Я. А. Євроатлантична інтеграція України як інструмент модернізації держави. Київ: НІСД, 2020. 310 с.

11. Журавльов В. О. Інтеграція українського ОПК у виробничі ланцюги НАТО: корпоратизація та спільні проекти. Оборонний вісник. 2024. № 1. С. 12–28.
12. Журавльов В. О. Інтеграція українського ОПК у виробничі ланцюги НАТО: корпоратизація та спільні проекти. Оборонний вісник. 2024. № 1. С. 30–45.
13. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» № 2680-VIII від 07.02.2019 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text>
14. Закон України «Про національну безпеку України» № 2469-VIII від 21.06.2018 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
15. Зарембо К. Уроки «Рамштайну»: Як формат координації змінив військову допомогу Україні. Аналітична записка Центру «Нова Європа». 2023.
16. Ковальов П. О. Навчання “train and equip” як інструмент прискореної інтеграції ЗСУ в оперативну систему НАТО. Військово-науковий вісник. 2023. № 4. С. 10–25
17. Леві М. Енергетичний шантаж як інструмент гібридної агресії Росії. Проблеми міжнародних відносин. 2023. № 6. С. 101–115.
18. Міністерство оборони України. Звіт про виконання Річної національної програми Україна–НАТО: Модернізація законодавчої бази.
URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/komisiia-z-pytan-koordynatsii-ievroatlantychnoi-intehratsii-skhvalyla-proekt-adaptovanoi-rnp-ukraina-nato> (дата звернення: 28.11.2023)
19. Міністерство оборони України. «Ukraine Defence Industry Compact» Київ, 2023
URL: <https://www.volynnews.com/news/all/zelenskyi-oholosyv-pro-stvorennia-aliansu-oboronnykh-industriy/>

20. НАТО надає Україні статус партнера з розширеними можливостями. Офіційна заява Прес-служби НАТО від 12 червня 2020 р

URL: <https://mfa.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-chlena-prograim-rozshirenih-mozhливостей-nato> (дата звернення: 12.06.2020)

21. Пархаль О. В. Євроатлантична інтеграція України та країн Центральної Європи: порівняльний аналіз. Стратегічна панорама. 2021. № 1. С. 132–145

22. Потехін О. С., Ліпкан В. А. Інформаційна агресія: сутність та механізми протидії. Юридична Україна. 2017. № 6. С. 48–57.

23. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо зовнішньополітичного курсу України: Закон України від 08.06.2017 р. № 2088-VIII

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2091-19#Text>

24. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-VI

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>

25. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020.

URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>

26. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 26 серпня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 26.08.2021 р. № 447/2021.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021/stru>

27. Про створення Національного антикорупційного бюро України: Закон України № 1698-VII від 14.10.2014 р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>

28. Річна національна програма під егідою Комісії Україна–НАТО на 2021. Затверджена Указом Президента України.

URL: <https://www.president.gov.ua/documents/722021-36825>

29. Снегир В. В. Політика позаблоковості: причини невдачі для України (1991–2014). Історія та політологія. 2020. № 4. С. 10–22.
30. Слюсар В. І. Впровадження стандартів НАТО у військово-медичне та логістичне забезпечення ЗСУ. Науковий вісник військової медицини. 2023. № 1. С. 40–55.
31. Стратегічна культура та національна безпека України: науково-аналітична доповідь. Авторський колектив (під ред. В. П. Горбуліна). Київ: НІСД, 2021. 400 с.
32. Стратегічний оборонний бюлетень України (На період до 2020 року). Затверджений Указом Президента України від 06.06.2016 р. № 240/2016.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/240/2016#Text>
33. Стратегічний оборонний бюлетень України. Затверджений Указом Президента України від 06.06.2016 р. № 240/2016.
URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137>
34. Стратегія національної безпеки України. Затверджена Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>
35. Толпигіна О. В. «Сіра зона» європейської безпеки: причини та наслідки позаблокового статусу України (2010–2014). Стратегічні пріоритети. 2019. № 2. С. 45–58.
36. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії про співробітництво у сфері оборони від 07.10.2020.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826_003#Text
37. Угода про асоціацію між Європейським Союзом та його державами-членами, з однієї сторони, та Україною, з іншої сторони. Підписана 21.03.2014 та 27.06.2014.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

38. Хартія про особливе партнерство між Організацією Північноатлантичного договору та Україною. Підписана 9 липня 1997 р.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002#Text

39. A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy. Adopted by the European Council, Brussels, 12 December 2003.

URL: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/76255.pdf

40. Annual Report of the NATO Secretary General 2024. NATO.

URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2025/04/25/7509134/>

41. Annual Report of the NATO Secretary General 2025. NATO.

URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2025/04/25/7509134/>

42. Atlantic Council. The Black Sea Security Initiative: Establishing an Interoperable Defence Zone.

URL: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/a-security-strategy-for-the-black-sea/>

43. Atlantic Council. The Geopolitical Consequences of the War in Ukraine.

URL: <https://www.atlanticcouncil.org/war-in-ukraine/>

44. Atlantic Council. Ukraine's Membership in NATO: A New Security Architecture for Europe.

URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-ukraine>

45. Atlantic Council. Ukraine's Role as a Security Donor in the Black Sea Region.

URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/turkeysource/quiet-before-the-storm-is-a-new-maritime-security-order-taking-shape-in-the-black-sea-region/>

46. Badie B., Rothfels D. L'Etat du monde. Paris: La Découverte, 2012. 253 p.

47. Breedlove P., Vershbow A. Ukraine and NATO: Strengthening the Partnership and Advancing Reform.

URL: <https://www.nato.int/en/news-and-events/events/transcripts/2022/03/04/press-conference?selectedLocale=ua>

48. Bucharest Summit Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest, 3 April 2008.
URL:<https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2008/04/03/bucharest-summit-declaration> (date of access: 03.05. 2008).
49. Buzan, B. *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1991. 376 p.
50. Buzan, B., Waever, O., de Wilde, J. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1998. 239 p.
51. Carnegie Europe. *The Shattered European Security Order: Why Ukraine's Membership in NATO is the only viable solution*.
URL:<https://carnegieendowment.org/posts/2023/07/why-nato-should-accept-ukraine?lang=en>
52. Castells, M. *The Rise of the Network Society*. Malden: Blackwell Publishers, 1996. 594 p.
URL:https://pocketbook.de/de_de/downloadable/download/sample/sample_id/3676298/?srsltid=AfmBOorNPKUCJzj1zPmVcMTh5H3UJGIOQfyX5rfwO229LBuy_A9nimHd
53. Centre for European Policy Studies (CEPS). *The Impact of the War in Ukraine on NATO's Strategic Concepts and Defence Planning*.
URL:https://www.mpil.de/files/pdf6/moser-2024_impact-of-war-in-ukraine-on-csdp.pdf
54. *Comprehensive Assistance Package for Ukraine*. Warsaw Summit, July 2016. NATO.
URL:<https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/comprehensive-assistance-package-cap-for-ukraine> (date of access: 20.07. 2025).
55. Contact Group on Defence of Ukraine (Ramstein Format). *Summary of Key Decisions on Security Assistance*.

URL: <https://mod.gov.ua/en/news/key-outcomes-of-the-25th-ramstein-format-meeting-u-s-weapons-procurement-and-financial-support-for-the-defense-industry>

56. Council Decision 2014/486/CFSP concerning a European Union Advisory Mission for Civilian Security Sector Reform in Ukraine

URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2014/486/oj/eng>

57. Council Decision (CFSP) 2021/509 establishing a European Peace Facility, and Council Decisions amending it for assistance to Ukraine

URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32021D0509>

58. Council Decision (CFSP) 2022/1968 establishing a Military Assistance Mission in support of Ukraine (EUMAM Ukraine).

URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2022/1968/oj/eng>

59. Council Implementing Decision (EU) 2022/382 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5(1) of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection.

URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_impl/2022/382/oj/eng

60. Council on Foreign Relations (CFR). U.S. Security Aid to Ukraine.

URL: <https://www.cfr.org/article/how-much-us-aid-going-ukraine>

61. Diamond, L. J. Developing Democracy: Toward Consolidation. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1999. 288 p.

62. Diesen T., Dunn S. The Nordic and Baltic Countries: A New Geopolitical Role in Supporting Ukraine. The Royal Institute of International Affairs (Chatham House). 2023.

URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2024/04/10/7450616/>

63. ENTSO-E. Statement on the successful synchronization of the Continental European Grid with the power systems of Ukraine and Moldova.

URL: <https://www.entsoe.eu/news/2022/03/16/continental-europe-successful-synchronisation-with-ukraine-and-moldova-power-systems/>

64. EU-NATO Joint Declaration (2023) and Working Group on Energy Security. Official Recommendations on Protecting Ukraine's Critical Energy Infrastructure

URL:<https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2023/01/10/joint-declaration-on-eu-nato-cooperation>

65. European Commission and NATO. Joint Statement on Innovation and Industrial Cooperation with Ukraine.

URL:<https://www.nato.int/en/news-and-events/articles/news/2025/11/26/nato-and-ukraine-announce-new-joint-initiative-to-accelerate-defence-innovation-unite-brave-nato>

66. European Council Conclusions on the application for membership from Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia. European Council, 23 June 2022.

URL:<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/23/european-council-conclusions-on-ukraine-the-membership-applications-of-ukraine-the-republic-of-moldova-and-georgia-western-balkans-and-external-relations-23-june-2022/> (date of access: 23.06. 2022).

67. European Council on Foreign Relations (ECFR). The Political Consensus on Ukraine: Survey of NATO/EU Member States

URL:<https://ecfr.eu/publication/the-meaning-of-sovereignty-ukrainian-and-european-views-of-russias-war-on-ukraine/>

68. European Council. A Strategic Compass for Security and Defence: For a European Union that protects its citizens, values and interests. Adopted by the Council on 21 March 2022.

URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/en/pdf>

69. European Council. Conclusions on the European Union's enhanced cooperation on hybrid threats.

URL:<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/21/council-conclusions-on-a-framework-for-a-coordinated-eu-response-to-hybrid-campaigns/>

70. European Defence Agency (EDA). Report on the Potential of the Ukrainian Defence Industry and its Integration into the EU/NATO Defence Market

URL: https://defence-industry-space.ec.europa.eu/document/download/513de692-d08c-40cc-80c3-cb6611ace178_en?filename=EU-Defence-Industry-Transformation-Roadmap.pdf

71. Federal Government of Germany. Statement on the Future of Ukraine in the European and Euro-Atlantic Security Architecture

URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-ta-dovgostrokovu-p-88985>

72. German Ministry of Defence. Memorandum of Understanding on the European Sky Shield Initiative (ESSI).

URL: <https://www.europa.eda.admin.ch/en/newnsb/UZSYKZBPOI5oN65SsRpBV>

73. Hältiwanger J. The U.S. and NATO Security Assistance to Ukraine: The Early Days of the War. Centre for Strategic and International Studies (CSIS).

URL: <https://www.csis.org/analysis/early-lessons-united-states-russias-second-ukraine-invasion>

74. Human Development Report 1994. New Dimensions of Human Security. New York: Oxford University Press for the UNDP, 1994. 238 p.

URL: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr1994encompletenostats.pdf>

75. Hybrid CoE. The Ukrainian Experience in Hybrid Warfare: Lessons for NATO. Helsinki: Hybrid Centre of Excellence 2024

URL: <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-warfare/>

76. Kaldor, M. New and Old Wars: Organised Violence in a Global Era. Cambridge: Polity Press, 1999. 187 p.

URL: https://ciaotest.cc.columbia.edu/journals/jomass/v12i1/f_0028178_22944.pdf

77. Keohane, R. O., Nye, J. S. Power and Interdependence: World Politics in Transition. Boston: Little, Brown and Co., 1977. 273 p.

78. Kofman M., Diesen T. The Changing Contours of German and Polish Security Assistance to Ukraine. Centre for Strategic and International Studies (CSIS).

URL: <https://www.csis.org/events/aid-ukraine-and-future-war-michael-kofman>

79. Ministry of Defence (UK). Factsheet: Operation Interflex and UK Military Support to Ukraine.

URL: <https://www.gov.uk/government/publications/uk-support-to-ukraine-factsheet/uk-support-to-ukraine-factsheet>

80. Ministry of Defence (UK). Operation Interflex: Training Ukrainian Recruits in the UK.

URL: <https://www.gov.uk/government/news/operation-interflex-reaches-three-year-milestone>

81. Morgenthau, H. J. Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace. New York: Alfred A. Knopf, 1948. 489 p.

URL: [http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/04%20Conflict%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Morgenthau%20-%20Politics%20among%20nations%20\(selected%20chapters\).pdf](http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/04%20Conflict%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Morgenthau%20-%20Politics%20among%20nations%20(selected%20chapters).pdf)

82. NATO 2022 Strategic Concept. Adopted by Allied Heads of State and Government, Madrid Summit, 29 June 2022.

URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/strategic-concepts/nato-2022-strategic-concept> (date of access: 03.03. 2023).

83. NATO and EU Joint Statement on Enhanced Cyber Resilience and Cooperation with Ukraine. Official Recommendations and Reports

URL: <https://www.encouncil.org/wp-content/uploads/2019/10/ENG-Ukraine-EU-NATO-cooperation-to-counter-hybrid-threats-in-cyber-sphere.pdf>

84. NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence (CCDCOE). Analysis of Russian Cyber Operations in Ukraine and Lessons Learned.

URL: <https://ccdcoe.org/news/2025/new-tallinn-paper-analysis-russian-cyber-agression-and-proposes-ways-to-strengthen-europes-cyber-defence/>

85. NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence (CCDCOE). Joint Statement on Cyber Defence Cooperation with Ukraine.

URL: <https://ccdcoe.org/news/2022/ukraine-to-be-accepted-as-a-contributing-participant-to-nato-ccdcoe/>

86. NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence (CCDCOE). Joint Statement on Enhanced Cyber Defence Cooperation with Ukraine, 2017.

URL: <https://cip.gov.ua/en/news/ukrayina-pidpisala-ugodu-pro-priyednannya-do-ob-yednanogo-centru-peredovikh-tehnologii-z-kiberoboroni-nato>

87. NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence (CCDCOE). Joint Statement on Enhanced Cyber Defence Cooperation with Ukraine, 2022.

URL: <https://ccdcoe.org/news/2022/ukraine-to-be-accepted-as-a-contributing-participant-to-nato-ccdcoe/>

88. NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence (CCDCOE). Official Statement on Ukrainian participation in Locked Shields and cooperation expansion.

URL: <https://www.rnbo.gov.ua/en/Diialnist/6854.html>

89. NATO Crisis Response System. Official statement on the activation of crisis response measures for Ukraine. NATO

URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/natos-support-for-ukraine>

90. NATO Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic (DIANA). Key facts and figures on DIANA

URL: <https://www.nato.int/en/about-us/organization/nato-structure/defence-innovation-accelerator-for-the-north-atlantic-diana>

91. NATO Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic (DIANA). Key facts and figures on DIANA and the NATO Innovation Fund

URL: <https://www.diana.nato.int/>

92. NATO Defence Investment Pledge. Statement on the Development of Joint Defence Production Capacity and Cooperation with Ukraine.

URL: <https://www.nato.int/en/news-and-events/articles/news/2024/07/10/allied-leaders-adopt-new-nato-defence-industrial-pledge>

93. NATO Defence Ministerial Summary Statement. Звіт про рішення Міністрів оборони країн-членів НАТО щодо координації безпекової допомоги Україні.

URL:<https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-ukraine?selectedLocale=uk>

94. NATO Defence Ministerial Summary Statement. Звіт про рішення Міністрів оборони країн-членів НАТО щодо надання систем ППО Україні.

URL:<https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2024/07/11/statement-of-the-nato-ukraine-council?selectedLocale=uk> (date of access: 11.07. 2024).

95. NATO Defence Ministers Meeting Communiqué. Statement on Enhanced URL: Air Defence Support to Ukraine and System Effectiveness.

<https://www.nato.int/en/news-and-events/articles/news/2025/02/13/nato-defence-ministers-conclude-meeting-focus-on-defence-spending-and-support-for-ukraine>

96. NATO Defence Planning Process (NDPP) Handbook. NATO.

URL:<https://www.nato.int/en/what-we-do/introduction-to-nato/nato-defence-planning-process>

97. NATO Defence Production Action Plan. Документ про співпрацю у сфері оборонного виробництва та технологій.

URL:<https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2025/02/13/updated-defence-production-action-plan>

98. NATO Representation to Ukraine. Офіційна інформація про відкриття та функції Офісу. NATO.

URL:<https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/predstavnictvo-nato-v-ukrayini>

99. NATO Strategic Communications Centre of Excellence (StratCom COE). Annual Report / Joint Statement on Cooperation with Ukraine.

URL:<https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2017/07/10/joint-statement-of-the-nato-ukraine-commission> (date of access: 10.07. 2017).

100. NATO Strategic Communications Centre of Excellence (StratCom COE). Annual Report: Countering Russian Disinformation.

URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/wider-activities/natos-approach-to-counter-information-threats>

101. NATO. Accession of Finland and Sweden: Official Documentation and Statements.

URL: <https://www.congress.gov/crs-product/IN11949>

102. NATO. Accession of Finland and Sweden: Official Documentation and Statements.

URL: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9574/>

103. NATO. Communiqué of the Summit: Deepening Cooperation with Indo-Pacific Partners (AP4).

URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-partners-in-the-indo-pacific-region>

104. NATO. Comprehensive Assistance Package for Ukraine: Documents on Long-Term Standardization and Interoperability.

URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/comprehensive-assistance-package-cap-for-ukraine>

105. NATO. Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2024).

URL: <https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/finance/def-exp-2025-en.pdf>

106. NATO. Press Release on Cyber Defence and Digital Transformation: Lessons from the War in Ukraine.

URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2024/07/10/washington-summit-declaration>

107. NATO. Press Release on Defence Expenditure and Readiness: Lessons from the War in Ukraine.

URL: <https://www.nato.int/en/news-and-events/events/transcripts/2025/04/04/press-conference>

108. NATO. Press Release on Defence Expenditure of NATO Countries

URL: <https://www.nato.int/en/news-and-events/articles/news/2025/08/28/defence-expenditure-of-nato-countries-2014-2025>

109. NATO. Joint Statement on Enhanced Intelligence Sharing with Ukraine.

URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-ukraine>

110. NATO. Madrid Summit Declaration: Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Madrid on 29 June 2022.

URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm

111. NATO. Mission of the Advisory Mission to Ukraine (NAMU) on Defence Planning and Resource Management.

URL: <https://vrkadry.rada.gov.ua/uploads/documents/30801.pdf>

112. NATO. Mission of the Joint Multinational Training Group – Ukraine (JMTG-U) and its contribution to interoperability.

URL: <https://dpsu.gov.ua/en/news/28240-NATO-INTEGRATION-JMTG-U-IN-ACTION>

113. NATO. Statement on Nuclear Deterrence and Exercise Steadfast Noon in Response to Russian Nuclear Threats.

URL: <https://www.nato.int/en/news-and-events/articles/news/2025/10/13/natos-annual-nuclear-exercise-steadfast-noon-begins>

114. NATO. Statement on Nuclear Deterrence and the Russian Threat. Agreed by Heads of State and Government at the NATO Summit

URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2025/06/25/the-hague-summit-declaration> (date of access: 25.06. 2025).

115. NATO. Steadfast Defender 2024: NATO's largest exercise in decades

URL: <https://military.com/en/news/steadfast-defender-2024-nato-gears-up-for-largest-exercises-with-90-000-troops/>

116. NATO. Strategic Concept 2022. Agreed by Heads of State and Government at the NATO Summit in Madrid, 29 June 2022.

URL:<https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/strategic-concepts/nato-2022-strategic-concept> (date of access: 29.06. 2022).

117. NATO. Support for Mine Action in Ukraine.

URL:<https://mod.gov.ua/en/news/ukraine-to-receive-over-165-million-from-the-demining-capability-coalition-in-2026>

118. NATO. Vilnius Summit Communiqué: Decisions on Stepping Up Support for Partners at Risk (Georgia, Moldova, Bosnia and Herzegovina, and Ukraine).

URL:<https://www.nato-pa.int/document/resolution-487-delivering-vilnius-summit-decision-172-pc-23-e-rev-1-fin>

119. NATO. Vilnius Summit Communiqué: Deepening Engagement and Practical Support to the Black Sea Region.

URL:<https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2023/07/11/vilnius-summit-communicue>

120. NATO. Vilnius Summit Communiqué: Endorsement of the Multi-Year Assistance Programme for Ukraine.

URL:<https://mfa.gov.ua/en/news/zayava-radi-ukrayina-nato-na-rivni-ministriv-zakordonnih-sprav>

121. NATO. Vilnius Summit Communiqué: Endorsement of the NATO Regional Plans.

URL:<https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/deterrence-and-defence>

122. NATO. Vilnius Summit Communiqué: Endorsement of the new Allied Land Command Strategy and Military Mobility Concept.

URL:https://www.frstrategie.org/sites/default/files/documents/publications/autres/2022/NDC_RP_25.pdf

123. NATO. Vilnius Summit Communiqué: The Future of Ukraine's Membership in NATO.

URL:<https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2023/07/11/vilnius-summit-communicue>

124. NATO. Vilnius Summit Communiqué: Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Vilnius on 11 July 2023.

URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2023/07/11/vilnius-summit-communique>

125. NATO. Washington Summit Declaration: Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C., 11 July 2024.

URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2024/07/10/washington-summit-declaration> (date of access: 10.07. 2024).

126. NATO's Allied Command Transformation (ACT). Framework for Future Alliance Operations

URL: https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/06/180514_ffao18-txt.pdf

127. NATO's Allied Command Transformation (ACT). The Role of the Ukrainian Experience in Shaping NATO's Operational Concept 2030.

URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/ukrayina-vizme-uchast-u-formuvanni-strategichnoyi-koncepciyi-nato-do-2030-roku-olga-stefanishina>

128. NATO's Allied Command Transformation (ACT). The Role of the Ukrainian Experience in Shaping NATO's Operational Concept 2030.

URL: <https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/06/NATO-booklet-2023-LR.pdf>

129. NATO's Concept on Resilience and Civil Preparedness. Документ про ключові вимоги до стійкості.

URL: https://prismua.org/wp-content/uploads/2021/12/NATO_resilience_.pdf

130. NATO's Concept on Resilience and Civil Preparedness.

URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/resilience-civil-preparedness-and-article-3> (date of access: 13.11. 2024).

131. NATO's Contribution to the Collective Training of the Ukrainian Armed Forces. NATO.

URL: <https://mod.gov.ua/news/vijskova-osvita-v-ukrayini-za-standartami-nato-rezultati-programi-deep-u-2024-roczni>

132. NATO-Ukraine Trust Funds. Офіційна інформація про фонди допомоги Україні (зокрема, щодо медичної реабілітації). NATO.

URL: <https://moz.gov.ua/uk/trastovij-fond-nato-peredav-mediko-socialnomu-centru-veteraniv-vijni-reabilitacijne-obladnannja->

133. Polskie Radio / PISM. Poland as a Key Logistical Hub for Military Aid to Ukraine.

URL: <https://www.polskieradio.pl/395/7784/Artykul/3572193,poland-pledges-logistics-airfield-access%C2%A0for-ukraine-security-guarantees>

134. RAND Corporation. Assessing the Scale and Significance of Intelligence Sharing with Ukraine.

URL: https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RBA3141-1.html

135. RAND Corporation. Avoiding the Long War: A Conceptual Framework for Strategic Choice. 2023

URL: <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PEA2510-1.html>

136. RAND Corporation. The Logistical and Industrial Integration of Ukraine: Towards the Europeanization of Defence. 2025

URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RRR3800/RRR3833-2/RAND_RRA3833-2.pdf

137. RAND Corporation. The Logistical Challenge: Assessing the Efficiency of Western Military Aid to Ukraine

URL: <https://www.rand.org/pubs/commentary/2023/05/military-assistance-to-ukraine-is-a-rare-success.html>

138. Regulation (EU) 2023/1525 on supporting ammunition production (ASAP)

URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1525/oj/eng>

139. Schelling, T. C. The Strategy of Conflict. Cambridge: Harvard University Press, 1960. 309 p.

URL: <https://www.sackett.net/Strategy-of-Conflict.pdf>

140. Scholz O. Rede zur Erklärung der Bundesregierung zum Angriffskrieg Russlands auf die Ukraine und zur Zeitenwende. Deutscher Bundestag, Berlin, 27. Februar 2022

URL: <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/975954/2008580/b7348ec7b88380164f7873453c7b6758/25-2-bk-reg-erkl--data.pdf?download=1>

141. Sonne J. The War in Ukraine and NATO's Adaptation: Lessons Learned. *Journal of Military Studies*. 2024. Vol. 15. No. 2. P. 10–30

142. Stoltenberg J. Ukraine's Unique Contribution to Euro-Atlantic Security. *Speech at the NATO-Ukraine Council*.

URL: <https://www.rada.gov.ua/en/news/News/183931.html> (date of access: 31.10. 2019).

143. Strobel W. Lubold G. U.S. Intelligence Sharing with Ukraine Is Unprecedented, Officials Say. *The Wall Street Journal*. 2022

URL: <https://www.wsj.com/politics/national-security/biden-administration-altered-rules-for-sharing-intelligence-with-ukraine-11646744400>

144. Tallinn Declaration of Bucha Declaration (Joint Statement of the Presidents of the Eastern Flank NATO Members on the Future of Ukraine's Membership)

URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-ta-dovgostrokovu-p-91793>

145. The War in Ukraine and NATO's Adaptation. Analytical Report by NATO's Allied Command Transformation (ACT). 2024

URL: <https://www.act.nato.int/article/building-ukraine-future-security-with-nato-and-act/>

146. The White House. National Security Strategy of the United States.

URL: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>

147. Trenin D. Is Ukraine Already a De Facto NATO Ally? *Carnegie Endowment for International Peace*.

URL: <https://carnegieendowment.org/people/dmitri-trenin?lang=en>

148. Trenin D. Russia's Policy towards the EU and NATO: A Clash of Civilisations or a Realist Dilemma? CEPS Policy Brief, 2004

149. U-NATO Joint Declaration. Issued by the NATO Secretary General, President of the European Council, and President of the European Commission, 10 January 2023.

URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/01/10/eu-nato-joint-declaration-10-january-2023/> (date of access: 10.01. 2023).

150. U.S. Department of Defense. Report on Training and Equipping the Armed Forces of Ukraine.

URL: <https://www.war.gov/News/News-Stories/Article/Article/631007/us-begins-second-phase-of-ukrainian-training-equipping-mission/>

151. U.S. Department of Defense. Security Assistance to Ukraine Fact Sheet 2020

URL: https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/08/Ukraine_FY-2020-Country-Assistance-Fact-Sheet.pdf

152. UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees). Ukraine Refugee Situation. Operational Data Portal.

URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

153. Wales Summit Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales, 5 September 2014.

URL: <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2014/09/05/wales-summit-declaration> (date of access: 05.09.2014).

154. Waltz, K. N. Theory of International Politics. Reading: Addison-Wesley, 1979. 251p.

URL: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/486328/mod_resource/content/0/Kenneth%20N.%20Waltz%20Theory%20of%20International%20Politics%20Addison-Wesley%20series%20in%20political%20science%20%20%20%201979.pdf

155. Wendt, A. Social Theory of International Politics. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. 429 p.

URL: <https://www.guillaumenicaise.com/wp-content/uploads/2013/10/Wendt-Social-Theory-of-International-Politics.pdf>

156. Yuriy M. M. Ukraine's Path to NATO: Asymmetric Alignment and the Functional Integration into the Collective Security System. *East European Quarterly*. 2024. Vol. 58. No. 1. P. 1–15.

Summary

The research conducted herein provides a comprehensive analysis of the profound transformation in Ukraine's foreign and security policy, set against the backdrop of the ongoing Russian-Ukrainian War, and thoroughly evaluates the pivotal role of NATO as the state's key strategic partner amidst modern threats. The study systematically traced the evolution of Ukraine's national security approaches, identifying core trends in its Euro-Atlantic integration and scrutinizing the reciprocal impact of the war on the North Atlantic Alliance's own strategic conceptualization and defense planning. Fundamentally, the research established the conceptual and theoretical foundations necessary for analyzing foreign policy and security in the region, identifying a robust methodological framework rooted in a synthesis of classical and contemporary International Relations theories. The review of theories, ranging from Classical Realism (emphasizing the struggle for power and survival in an anarchic system) to Neoinstitutionalism (highlighting the benefits of cooperation and interdependence within formal security structures) and Constructivism (explaining the shift in collective identity and shared threat perception), provided the theoretical underpinning for Ukraine's geopolitical pivot towards the Euro-Atlantic community and justified the dramatic change in the state's strategic priorities after 2014. Critically, the study determined that the security policy of Central-Eastern European states, including Ukraine, is forged under the compelling influence of both internal reform agendas and external geopolitical pressures, where the factor of Russia's aggressive military presence and revanchist policy stands as the most vital and immutable element shaping the regional security landscape. This understanding clarifies why Ukraine's trajectory toward integration became not merely a choice, but a deeply embedded strategic necessity for national survival.

The investigation meticulously analyzed the deep-seated processes driving the transformation of Ukraine's national security policy in the period following Russia's initial intervention in 2014. This year is identified as the point of no return, marking an absolute and irreversible rupture with the policy of non-alignment and,

simultaneously, serving as the launchpad for a massive, state-wide military and institutional modernization effort. The ensuing comprehensive reformation of the defense sector—legislative consolidation of the Euro-Atlantic course, adoption of key strategic documents such as the National Security Strategy and the Strategic Defense Bulletin, the fundamental restructuring of the Armed Forces' command and control model to meet NATO standards, and the rapid development of sophisticated territorial defense and cyber security capabilities—all collectively represented the state's determined response to the complex, multidimensional nature of the new threats and a fundamental adaptation to the organizational and operational principles of the Alliance.

The analysis of Ukraine's cooperation with NATO confirmed that the partnership has transcended a formal dialogue to become a comprehensive, systemic security collaboration. After 2014, the Alliance not only acknowledged Ukraine as a state confronting a shared security threat but rapidly evolved into a key donor and partner, providing essential strategic, military, and technical support. Mechanisms such as the NATO Trust Funds (supporting logistics, cyber defense, and medical rehabilitation), the Comprehensive Assistance Package (CAP), the granting of Enhanced Opportunities Partner (EOP) status in 2020, and expanded joint training programs, including participation in NATO peacekeeping missions, were instrumental in significantly bolstering Ukraine's defense capacity and accelerating its interoperability. The events following the 2022 full-scale invasion decisively demonstrated that support for Ukraine is no longer ancillary, but a core element of the Alliance's strategic doctrine, with the war necessitating a radical and urgent update of collective security principles.

The full-scale aggression by the Russian Federation proved to be a watershed moment for NATO itself, forcing an immediate revision of its strategic concepts. The Alliance was compelled to dramatically reinforce its Eastern Flank (Enhanced Vigilance), substantially increase its military presence in Central-Eastern Europe, restore and enhance its deterrence and collective defense posture (Article 5), and

institutionalize new, detailed Regional Plans for high-intensity warfare. Conversely, Ukraine emerged as the main security factor on the eastern axis, demonstrating an unparalleled capability for high-intensity combat, rapid integration of cutting-edge military technologies, battlefield innovation, and maintaining strategic resilience against sophisticated hybrid threats. The Ukrainian experience in areas such as unmanned systems, cyber defense, and decentralized command is now actively studied by NATO member states and formations like the Allied Command Transformation (ACT), holding the potential to become the foundation for new conceptual approaches to warfare in the 21st century.

The study further provided compelling evidence that the prospect of Ukraine's NATO membership is more than a foreign policy objective; it is a structural, non-negotiable requirement for ensuring long-term peace and stability across the European continent. Without Ukraine's integration, any attempt to construct a durable regional security architecture capable of sustainably deterring Russia and guaranteeing stability for the Eastern Flank states will inevitably be flawed. Ukraine already meets the majority of practical military criteria for membership and, crucially, is *de facto* participating in the security provision for Europe, operating as a proven and indispensable security donor rather than just a recipient of support. However, full membership remains contingent on achieving an absolute political consensus within the Alliance, which must be reinforced by sustained internal reforms in governance, the justice sector, defense resource management, and anti-corruption measures. The research establishes a powerful synergy: European Union integration provides the economic and institutional foundation for these necessary internal reforms, while NATO provides the military and strategic security framework that enables the state to survive and conduct them. In the contemporary environment, these two integration tracks no longer compete but are mutually reinforcing elements of a unified Western security space, in which Ukraine is increasingly assuming the role of an equal and vital participant.

A key result of the analysis is the realization that the development of Ukraine's defense-industrial complex (DIC) is acquiring equal significance to diplomatic and military instruments. Ukraine's demonstrated capacity to rapidly adapt to wartime needs, scale up weapons production, develop indigenous technological solutions, and forge joint production and co-development models with NATO member states is fundamentally transforming the relationship. It is shifting the dynamic from one of transactional "aid" to one of "shared technological development" and "integration of defense ecosystems", strengthening the Alliance's collective industrial base. Overall, the research affirms that Ukraine's Euro-Atlantic course is no longer an exclusively political decision; it is the logical, inevitable consequence of massive structural changes that directly address the nation's core requirements in defense, economy, and geopolitical positioning. Under the conditions of a protracted war, integration with NATO is not merely the optimal path for strengthening national security but also a critical factor for state modernization, fostering demographic resilience, establishing a competitive security and defense sector, and elevating Ukraine's role in international politics. This synergy of internal and external efforts forms the basis for restoring citizen trust in the state and creating the conditions for sustainable development even in the presence of military threats. The Ukrainian experience of countering Russian aggression has become one of the most critical sources for a new European security understanding, proving that modern warfare demands comprehensive approaches, a blend of traditional and non-traditional instruments, strategic flexibility, and rapid institutional adaptation. This experience is recognized globally as a valuable contribution to Euro-Atlantic security, serving as conclusive proof that Ukraine's future NATO membership will represent a significant reinforcement of the organization, solidifying its role as a fundamental pillar of European stability.